

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΠΡΟΣ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΙΝ ΤΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

1885 ΜΑΡΤΙΟΣ

ΕΤΟΣ Β' ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Γ'

Ο ΠΕΣΤΑΛΟΤΣΗΣ ΦΟΙΤΗΤΗΣ

(συνέχ. ἰδὲ φύλλ. 2 σελ. 58).

Οἱ πλείστοι δὲ δὲν ἐκινουῦντο ἄκοντες, καὶ μόνον ἐκ καθήκοντος· ὁ ὄχλος ἐξωργίζεται, ὡς καὶ οἱ ἄρχοντες, δι' ἐπιστολῶν, ἅς ἐλάμβανον, καὶ ὧν ἐπισυναπτόμεν τὸ ἐξῆς ἀπόσπασμα εἰς μαρτύριον.

«Οἱ πιστοὶ πολιτικῶς ἐπιβεβαιοῦντες εἰς τοὺς χαριέντας κυρίους τὴν ἀφοσιωσίν των, ἀπευθύνουσι αὐτοῖς τρεπινῶς, τὴν δὲ τὴν εὐχὴν.

«Μὴ ἀφίνετε ποσῶς νὰ ἐξαθνεύσῃ ὁ ζῆλος, ὃν δεικνύετε περὶ τοῦ λιβέλλου τούτου, ἵνα μὴ τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας, μηδὲ ἡ ὑμετέρη ἡτυχία καὶ ἀσφάλεια διαταράττωνται· μᾶλλον δὲ μὴ πάυετε σπουδαίως καὶ ἔρρωμένως ἐργαζόμενοι νὰ καταπνίξῃτε ἐν αὐτῇ τῇ γεννήσει τοῦ ὄφους τοῦ ζητουμένου νὰ δηλητηριάσῃ τὸ κράτος. Ἐφαρμόσατε πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ τὰ ἀναγκαῖα μέσα, καὶ ἀνῆλθον εἶναι τροχία, πικρὰ καὶ λυπηρὰ, πρὶν ἢ καρτίνος διαδρωτικῶς καταστήσῃ τὴν πληγὴν ἀθεράπευτον».

Ἐνεκρίθησαν ἐπὶ τούτῳ πάντες οἱ φιλελεύθεροι πολιτικῶν, οὗς ἐνόμιζον ἐνεχομένους εἰς τὴν συνομοσίαν, καὶ τινες αὐτῶν ἐφυλακίσθησαν ἐν τῷ Δημαρχεῖῳ. Ἐξ ὅλων τῶν καταθέσεων, συμφωνουσῶν πρὸς ἀλλήλας, ἀπεδείχθη, ὅτι τὰ παράπονα τῶν χωρικῶν εἶχον γραφῆ ἄνευ κακῆς προθέσεως, καὶ τὸ ἔγγραφον τοῦτο, κριθὲν ἀθωότατον, διεδόθη ἄνευ τῆς θελήσεως τοῦ συγγραφέως.

Οὐδὲν ὅμως ἠδύνατο νὰ καταπαύσῃ τὴν ὀργὴν καὶ τὸν τρόμον τῶν χαριέντων κυρίων καὶ τῶν πιστῶν αὐτοῖς ὑπηκόων. Διέκειντο δὲ ἐχθρικῶς κατὰ τοῦ Πεσταλότση μάλιστα, ὁ ὁποῖος εἶχε φυλακισθῆ πολλὰ· καὶ, διότι ἐπίστευον, ὅτι δι' αὐτοῦ ἐφυγαδεύθη ὁ Muller.

Ἐν τούτοις ὁ Δήμαρχος εἶχε λάβει παρὰ τοῦ φυγάδος ἐπιστολήν, δι' ἧς οὗτος ἀνεγνώριζεν ἐξυτὸν συντάκτην τῶν παραπόνων, ἐξήγει, πῶς ἀκάντος αὐτοῦ διεδόθησαν τὰ ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα, καὶ ἐξήτει συγγνώμην ἐπὶ τῇ νεκρικῇ ταύτῃ παρεκτροπῇ, προχθίσθη ἄνευ οὐδεμιᾶς κακῆς προθέσεως.

Δὲν ἦσαν ὅμως ποσῶς διετεθειμένοι νὰ παράσχωσιν αὐτῷ συγγνώμην, ἢ δὲ δικαστικὴ ἀνάγκη ἐπεδιώχθη τάχιστα, ὡσεὶ προὔκειτο περὶ σωτηρίας τῆς πατρίδος ἐκ μεγίστου κινδύνου.

Ὁ λαὸς πιστὸς ὡσχύτως εἰς τοὺς κυρίους ἐξεδήλωσε τὴν ἀγάπην αὐτῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς· καὶ ταῖς ἀγοραῖς πολυάριθμος ὄχλος ἐξέπεμπε κατὰ τῶν φοιτητῶν ἀπειλὰς θανάτου.

Τῇ Κυριακῇ τῆς πρώτης Φεβρουαρίου τοῦ 1767 προκήρυξιν τῆς Κυβερνήσεως, ἀναγνώσθησα πανταχοῦ τοῦ κατωγίου, ἐγνωστοποιήσεν εἰς τοὺς θαυμάζοντας κατοίκους τῶν χωρίων τὴν ὑπαρξίν λιθέλλου μισαροῦ καὶ κινδυνώδους εἰς τὴν ἀσφάλειαν τοῦ κράτους, οὗ ὁ συγγραφεὺς Κάρολος Muller ἔπρεπε νὰ συλληφθῇ καὶ παραδοθῇ εἰς τὴν δικαιοσύνην παρὰ παντός, ὅστις ἤθελεν ἀπαντήσῃ αὐτόν.

Ἡ ἀπόφασίς, ἐκδοθεῖσα τῇ 11 Φεβρουαρίου, κηρύττει τὸν Muller ἀνάξιον τῆς θείας μεταλήψεως καὶ ἐξορίζει ἐς αἰὶ ἀπὸ τοῦ ἔδραφου τῆς Ἑλβετικῆς ὀμοσπονδίας¹, διατάσσει δὲ ἵνα τὰ ἀντίγραφα τοῦ λιθέλλου τούτου παραδοθῶσιν εἰς τὸ πῦρ δημοσίᾳ διὰ χειρὸς τοῦ δημίου, καταδικάζει δωδεκάδα φοιτητῶν, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ Πεσταλότσης, νὰ πληρώσωσι τὰ ἔξοδα τῆς καθείρξεώς των καὶ πυσάν τι καυσούλων τῷ δημίῳ, δηλοῖ, ὅτι ἂν μὴ παύσωσιν ὀμιλοῦντες κατὰ τῆς κυβερνήσεως, θὰ στερηθῶσι τῶν πολιτικῶν αὐτῶν δικαιωμάτων, καὶ διατάσσει τὴν διακοπὴν τῆς ἐκδόσεως τῆς ἐφημερίδος. Ἐπιτροπεὶά δὲ σχηματίζεται ἐπιφορτιζομένη τὴν ἐπαγρύπνησιν τῆς νεολαίας ταύτης καὶ τὴν κώλυσιν παντός πρὸς ἀλλήλους συνεταιρισμοῦ.

Ὁ Πεσταλότσης τότε ἐθεωρεῖτο πλέον ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του ὡς ἐπικίνδυνος στασιαστής καὶ ἀνατροπεὺς τῶν καθεστώτων· ἐπιτηρούμενος δὲ ἐπὶ πολὺν χρόνον διὰ τῆς ἐκδοθείσης δικαστικῆς ἀποφάσεως, ὑπέμεινε πολλὰ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς ἀνδρικής αὐτοῦ ἡλικίας. Συγχρόνως δὲ ἐκλείσθη αὐτῷ ἡ θύρα πρὸς πάσας τὰς δημοσίας θέσεις.

1. Ὁ Muller, γενόμενος καθηγητὴς ἐν Βερολίῳ, ἐδοξίσθη διότι πρῶτος ἐγνωστοποίησεν εἰς τὸν φιλολογικὸν κόσμον τὰ δημοτικά ἄρματα τῆς Γερμανίας ἄρματα (Nibelungen).

καὶ ὤφειλε νὰ ἀπωλέσῃ πᾶσαν ἐλπίδα τοῦ ἀνορθῶσαι τὸν λαὸν διὰ τῆς νόμοθεσίας.

Ἦθελε δὲ διέρχεται μεθ' ὑπομονῆς τὰς χλεπότητας τῶν μεγάλων, εἰ μὴ βαρύτερα ἔφερε ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ τὴν συμπεριφορὰν τῶν μικρῶν, ὑπὲρ ὧν εἶχεν ἀποφασίσει νὰ ἐργασθῇ.

Ἡ ἀλήθης αἰτία τῆς ὕλικῆς τοῦ λαοῦ δυστυχίας, λέγει, εἶναι ἡ ἔλλειψις πάσης πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτοῦ μορφώσεως. Καλούμενος εἰς ἐκλογὴν ἀρχοντος, ἐνῶ ὀρκίζεται νὰ ψηφίσῃ τὸν βέλτιστον, εὐρίσκει πάντοτε δικαιολόγησιν τινά, ἵνα ἐκλέξῃ τὸν χειρίστον. Ἄλλὰ δὲν δύναται τις νὰ βοηθήσῃ ἀποτελεσματικῶς λαόν τινα, ἂν μὴ οὗτος βοηθήσῃ αὐτὸς ἐξυτὸν. Ἴνα δὲ βελτιώσῃ τις τὴν τύχην λαοῦ τίνος, πρέπει νὰ ἐκπαιδεύσῃ καὶ ἠθιοποιήσῃ αὐτόν.

Τότε παρήτησε τὰς νομικὰς αὐτοῦ σπουδὰς καὶ παρέδωκεν εἰς τὸν Ἠφίστιον πάντα τὰ χειρόγραφα του.

Οὕτως ἀπωλέσθησαν τὰ οὐκ ὀλίγα ἔργα τῆς πρώτης αὐτοῦ νεότητος· πλήρη ἑνὸς τυπῶθέντος ἐν ἐπιθεωρήσει τινὶ τοῦ Λινδάου καὶ Λειψίας ὑπὸ τὴν ἐπιγραφήν τὰ ἀξιοσημείωτα νέα ἔργα τῆς ἐποχῆς ἡμῶν κατ' ἄλφ. ἐν ἔτει 1766, φυλλάδιον 12ον, σελίς 346—372. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐπιγράφεται Ἄγιος καὶ φέρει χρονολογίαν 1765 μετὰ τῆς ἐξῆς σημειώσεως:

Ἡ περιχοπὴ αὕτη εἶναι ἔργον νέου μεγάλῃν ἔχοντος ἀξίαν, μόλις εἰσοσκεπτόν, καὶ ὁ ὅπατος δὲν ἐπέπετο ποσῶς νὰ το ἐκδώσῃ διὰ τοῦ τύπου, κ. τι λ. κ.

Ἡ ἐπιθεωρήσις αὕτη δὲν εὐρίσκεται πλέον, ἀλλ' ὁ Ἄγιος ἐξεδόθη ἐν τῇ πλήρει συλλογῇ τῶν ἔργων τοῦ Πεσταλότση, τῇ ἐκδοθείσῃ ἐν Βρανδεβούργῳ ὑπὸ L.—W. Seyffarth.

Ὁ Ἄγιος ἀπολείπεται ἡμῖν ὡς τὸ πρῶτον τῶν ἔργων τοῦ Πεσταλότση, καὶ ἐπιτρέπεται νὰ παράσχωμεν περίληψιν αὐτοῦ ὡς ἐν τῆς μεγάλης σημασίας, τὴν ὁποίαν φέρει.

Ἐν τοῖς ἀνω ἐμνημονεύθη, ὅτι ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς, φοιτητὴς ἐτι ὧν, καὶ ἀνεπιτηδεὺς Ἑλληνιστής, ἐπικριθεὶς διὰ γραμματικὰ σφάλματα μεταφράσεως τοῦ Δημοσθένους, δημοσιευθείσης ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ αὐτοῦ τῶν Ἑλληνικῶν, εἶχε μεταφράσει μόνος ἀπόσπασμα τῆς τρίτης δημηγορίας πρὸς τὸν λαὸν τῶν Ἀθηνῶν, ἐπὶ αὐτῷ τοῦ νὰ ἐπιδοκιμασθῇ παρὰ πάντων. Ἡ μετάφρασις αὕτη χρησιμεύει ὡς πρόλογος τῆς ἱστορίας τοῦ Ἄγιδος· πρόκειται δ' αὕτη νὰ δεῖξῃ πῶς

σον, ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς πρὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Μακεδόνων, οἱ Ἕλληνες εἶχον ἀπιστῆ τῆς ἀρχαίας ἀπλότητος τῶν ἡθῶν καὶ τῶν ἀρχαίων ἀρετῶν, αἵτινες ἦσαν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἡ δύναμις καὶ ἡ εὐδαιμονία αὐτῶν. Ἡ εἰκὼν τῆς παρακμῆς ἐκείνης ἔχει τόσον θυμωστικῆς ὁμοιότητος πρὸς τὸ Ἑλβετικὸν κράτος τῆς τελευταίας ἑκατονταετηρίδος, ὥστε ἐν τινι ὑποσημειώσει ὁ μεταφραστὴς προκαταλαμβάνει μετὰ πολλῆς πονηρίας τοὺς ἀναγνώστῃς του, οἵτινες ἤθελον πιστεύσει, ὅτι ἐμφαίνονται ἐν αὐτῇ ὑπαινιγμοὶ πρὸς τὴν παροῦσαν ἐποχὴν, ὅτι πρόκειται μόνον περὶ τῶν Ἀθηναίων, καὶ ὅτι ὁ Δημοσθένης εἶναι ὁ ὁμιλῶν.

Μετὰ τὸν πρόλογον ἔπεται ἡ βιογραφία τοῦ Ἀγίδος, βασιλέως τῆς Σπαρτίας, ὁ ὁποῖος ἐπεχείρησε νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ πολίτευμα τοῦ Λυκούργου, περὶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἰς ἀχρηστίαν. Καὶ περ ἀνατεθραμμένος ἐν τρυφῇ καὶ μιλθικότητι, ἠδυνήθη ὁμως νὰ ἀνθίστῃ εἰς τὰ δελεάσματα αὐτῶν· ἔζη αὐτὸς ἐν ἀστυρίᾳ ἀπλότητι καὶ ἠνάγκαζε καὶ τοὺς πλουσίους νὰ τον μιμηθῶσι· ἐζήτει ἀναδασμὸν τῆς γῆς, ὅπως ἐπαναφέρῃ τὴν ἰσότητά ἐν ταῖς περιουσίαις. Ἡ ἀπόπειρα αὕτη ἀπέτυχε, καὶ ὁ Ἀγίς ἐφονεύθη.

Ἐν παντὶ τῷ ἔργῳ τούτῳ ὁ Πεσταλότσης διεξέρχεται εὐγλωττως τὴν αἰτίαν τῆς παρὰ τοῦ Ἀγίδος ἐπιχειρηθείσης ἀναμορφώσεως, καὶ δύναται τις εὐκόλως νὰ συναγάγῃ, ὅτι ἀπὸ τούτου ἐζήτει νὰ παρασκευάσῃ εἰς τὴν πατρίδα του τὴν ἑλευσιν νέας ἐποχῆς, ὅπου ἤθελον πραγματωθῆ αἱ οὐτοπίαι, αἱ ταράττουσαι τότε τὰ εὐτολμοτάτα πνεύματα τῶν φοιτητῶν τῆς Ζυρίχης.

Ἄλλ' ὅτε ἀπηνήσατο τὸ στάδιον τοῦ νομικοῦ καὶ παρέδωκε τῷ Θεῷ τοῦ πυρὸς τὰ περ' αὐτοῦ γεγραμμένα, τότε τέλος πάντων ἀνεκάλυψεν, ὅτι διέδραμεν ὁδὸν σφαλεράν, καὶ κατεδίκασεν αὐτὸς οὗτος τὸ σύστημα, ὅπερ τὸν εἶχε κατ' ἀρχὰς ἐξεγείρει.

Κατὰ ταύτην δὲ τὴν ἐποχὴν τοῦ βίου του, ὡς οἱ πλείστοι τῶν βιογράφων του γράφουσιν, εἶπε τὸ ἀξιωμακόμενον ἐκεῖνο «*Θέλω νὰ γίνω διδάσκαλος*». Ἄλλ' ἀπατώνται ὡς πρὸς τὸν χρόνον ὁ Πεσταλότσης ἀνεῦρε τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ κλίσιν βραδυτέρον, ὅτε πατήρ γενόμενος, εἰργάσθη πρὸς διαπαιδαγώγησιν τοῦ μικροῦ του υἱοῦ μετὰ διδακτικότητος καὶ μερίμνης.

Καταλιπὼν τὰ ἔργα τοῦ νομικοῦ, ἐγένετο γεωργός.

Ὅπως δὲ σταθμίσωμεν τὴν ἐξέλιξιν ταύτην ἐν τῷ πνεύματι τοῦ

Πεσταλότση καὶ ἐννοήσωμεν, πῶς ἐν τῷ νέῳ τούτῳ τῆς ἐνεργείας κύκλῳ διέβλεπε πρὸς τούτους τὸ μέσον τῆς ἀνυψώσεως τοῦ λαοῦ, πρέπει νὰ γνωρίσωμεν πάσας τὰς φαντασιώδεις οὐτοπίαις, ὧν ἡ γεωργία ἦτο τότε τὸ ἀντικείμενον μεταξύ τῶν νέων τῆς Ζυρίχης.

Κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν, ἡ θεωρεῖται τῆς γῆς ἐν διαφόροις χώραις σπουδαίως ἐξετέλει προόδους. Ταύτης περὶ πλείστου ἐπιουόντο οἱ σοφοί, οἱ ἠθικολόγοι καὶ οἱ φιλόσοφοι. Παραινούμενος ὑπὸ τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Bodmer καὶ ὑπὸ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ρουσσώ, οἱ νέοι τῆς Ζυρίχης διέβλεπον ἐν τῇ τελειοποιήσει τῆς πρώτης τῶν τεχνῶν τὴν σωτηρίαν τῶν πτωχῶν τάξεων τοῦ λαοῦ καὶ τὴν θεωρεῖσιν τῶν πολλῶν τῶν δεινῶν.

Ὁ ἐκ Ζυρίχης Schulthess ἰδὼν τὸν Ρουσσώ εἰς Γενεύην, διηγείτο οὗς ὁ φιλόσοφος τῷ εἶπε λόγου.

«Ἡ γεωργία εἶναι ἡ πρώτη καὶ εὐδαιμονοεστία τῶν τεχνῶν. Ἐν ταῖς μοναρχικαῖς χώραις οἱ ἄνθρωποι ἐπιδίδονται εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἀλλ' ἐν ταῖς ἐλευθερίαις γίνονται γεωργοί.»

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1765 ὁ Bodmer ἔγραψε τῷ Sulzer εἰς Winterthur:

«Ὁ ἔρως πρὸς τὸν ἄστυρικὸν βίον εἶναι ἰσχυρότατος, παρὰ τῷ Füssli καὶ ἐπι μάλλον παρὰ τῷ φίλῳ αὐτοῦ Meis, τῷ υἱῷ τοῦ συνταγματάρχου, ὅστις θέλει, ἵνα γένηται γεωργὸς τέλειος, καὶ γινώσκει ἤδη, νὰ ἐκτελῇ πάντα τὰ ἔρα αὐτοῦ χωρικοῦ. Εἶναι θαυμαστὸν νὰ βλέπῃ τίς πολλοῦς τῶν καλλίστων φοιτητῶν ἡμῶν, ὅπου εὐχαριστοῦνται ἐργαζόμενοι ἐν τοῖς ἀγροῖς· ἔμαθον ἤδη νὰ θερίζωσι καὶ ὑπομένωσι μετὰ τῶν χωρικῶν τὸ καῦμα, τὸν μόχθον καὶ τὴν βροχὴν. Φρονῶ, ὅτι ἐπελάθοντο οὐχὶ πολὺ βραδέως τῶν τοιούτων ἐργασιῶν. Ὁ νέος αὐτῶν φίλος ἐκ Von Hausen ἤρξατο τῆς γεωργίας πρωϊαίτερον καὶ θαυμάζεται ἤδη πολὺ ἡ περὶ τὴν γεωργίαν ἐπιτηδεϊότης του.»

Καὶ ὁ Sulzer ἀπεκρίθη εἰς τὸν Bodmer:

«Ἡ ἐπιθυμία μου διὰ τὸ Winterthur καὶ τὴν Ζυρίχην ὅχι ἦτο, ἵνα εὐάριθμοι μὲν εἴνεσ ἀρχόντες, ἔμποροι καὶ βιομηχανοὶ, οἱ ἀναγκαϊώτατοι, μένωσι μόνον ἐν τῇ πόλει, οἱ δ' ἄλλοι πολῖται ἐγκαθίσθουσι ἀνὰ τὴν χώραν, ἐν μικραῖς ἰδιοκτησίαις. ἐν αἷς νὰ ζῶσιν ἐκ τῆς γεωργίας, μετὰ τὰ ἀπλούστατα αὐτῶν ἦθη, τὰ ὅποια ὁμως εἶναι διαφορὰ τῶν χωρικῶν μας. Φρονῶ δὲ ὅτι οἱ γονεῖς, οἱ ἀμυχανοῦντες, τί ἔργον νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς υἱοὺς των, ὅχι ἔπραττον καλῶς νὰ ἀγοράσωσι δι' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν μικρὰν τινα ἰδιοκτησίαν καὶ νὰ ἀψήσωσιν αὐτοὺς νὰ πορίζωνται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης. Μεταμελοῦμαι δέ, διότι δὲν ἔδωκα ἐγὼ τὸ παράδειγμα τούτο, ὅτε ἠδυνάμην, καὶ πιστεύω, ὅτι δὲν ὁμιλῶ καθ' ὑπερβολὴν, βεβαιῶν ὅτι ἐν ὄλιγοις ἔτεσι ὅχι ἠδυνάμην νὰ ἐξασφαλίσω ἑμαυτῷ καλλίστην καὶ στερεωτάτην ἀποκατάστασιν.»

Τοιαῦται ἦσαν αἱ κυκλοφοροῦσαι ιδέαι ἐν τοῖς νέοις, ὅποτε ὁ Πεσταλότης ἀφῆκε τὰς νομικὰς του σπουδὰς.

Ἐγένετο γεωργός, ἵνα δὲ τοῖς χωρικοῖς αὐτοῦ συμπολίταις τὸ παράδειγμα τελείας τῆς γῆς θεραπείας, δι' ἧς ὤφειλον νὰ ζῶσιν ἐν μεγάλῃ εὐπορίᾳ οὐ μόνον οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες, ἀλλὰ καὶ οἱ παῖδες, παρεχομένης αὐτοῖς τῆς ἀναγκαίης εἰς πολίτας δημοκρατικούς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀναπτύξεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

Ὁ Πεσταλότης γεωργός.

Μνηστεύεται τὴν Ἄνναν Schulthess. — Σπουδάζει τὴν γεωργικὴν κατὰ πράξιν παρὰ τῷ Tschiffeli. — Ἀγορίζει γαίαν πλησίον τοῦ Birt. — Ἐρ' ὅσον χρόνον οἰκοδομεῖ ἐν τοῖς κτήμασιν, κατοικεῖ ἐν τῷ Muligen. — Ὁ γάμος του. — Ἐγγυησις υἱοῦ. — Ἐγκαθίστησι ἐν τῇ νέᾳ αὐτοῦ κατοικίᾳ, Neu-hof. — Ἀποτυχία ἐν τῇ γεωργίᾳ.

Ὁ Πεσταλότης ἐμνηστεύθη, καθ' ὃν χρόνον ἐγένετο γεωργός· ἐν δὲ τῇ ἀλληλογραφίᾳ μετὰ τῆς μελλούσης συζύγου του ἀναγινώσκωμεν τὰς πολυτιμοτάτας πληροφορίας τῶν κατεχουσῶν τὴν ψυχὴν του σκέψεων καὶ προθέσεων.

Ἐν τοῖς ἄνω ἐμνημονεύσαμεν τῆς κόρης Ἄννης Schulthess, ἣτις συνεβούλευσε τὸν Πεσταλότην παιδα ὄντα, ὅτε ἤθελε νὰ ἀγοράσῃ ζαχαρικὰ ἐν τῷ ζαχαροπλαστείῳ τοῦ ἀρότρου παρακαμμένῳ τῇ οἰκίᾳ του. Ἡ κόρη αὕτη, κελῶς πεπρωικισμένη ἐκ φύσεως, εἶχεν ἐξαιρέτως διαπαιδαγωγηθῆ.

Ὁ πατήρ της Ἰωάννης Schulthess εἶχεν ἰδεῖ πολλὰ ἄσπεκ καὶ πολλὰ περιεργασθῆ, συνῆψε δὲ σχέσεις μετ' ἀνθρώπων λογίων, ὅτε ἴδρυσεν ἐν τῷ ἀρότρῳ ἀξιόλογον ἐμπόριον ἀποικιακῶν προϊόντων καὶ μύρων μετὰ ζαχαροπλαστείου. Μ' ὅλας δὲ τὰς ἐμπορικὰς του ἐνασχολήσεις, δὲν ἐπκυσεν ἀγαπῶν τὰς τέχνας καὶ τὴν φιλολογίαν, ὃ δὲ οἶκός του ἐγένετο τὸ συνεντευκτήριον τῶν ἐπὶ καλλιισθησιᾷ καὶ σπουδῇ διακρινομένων. Ἐδεξιούτο δ' ἐν τούτῳ τὸν μέγαν ποιητὴν Kloppstock, ὅτε διέτριβεν ἐν Ζυρίχῃ.

Ἡ Ἄννα, καὶ περ παῖς τότε οὖσα, διετήρησεν ὁμῶς ζωηροτάτην πάντοτε ἀνάμνησιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ἐνώρως δὲ ἐνόησε καὶ ἐγεύθη τῶν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας τέρψεων, ἃς παρέχει ἡ θεραπεία

τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ὄρειων τεχνῶν. Ἡμερολόγιον, τὸ ὅποιον πολλάκις θὰ ἀναφέρωμεν, καὶ τὸ ὅποιον κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ πατρὸς της διετήρησε κατ' ὅλον αὐτῆς τὸν βίον, μαρτυρεῖ τὴν ὑπερουχὴν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας της. Ἦν κοιδὸς καὶ ποιήτρια, διατηρήσασα μέχρι γῆρας τὴν ζωηρότητα τῆς φαντασίας της· σώζεται δὲ ἔτι καὶ νῦν τερπνὸν ποίημα γραφέν πρὸ αὐτῆς ἐν ἡλικίᾳ ἐβδομηκοντα τριῶν ἐτῶν!

Ἐν ταῖς συχνάζουσιν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Schulthess λογίοις καὶ πεπαιδευμένοις συγκατελέγετο καὶ ὁ Bluntschly ἐγκάρδιος τοῦ Πεσταλότη φίλος, τέσσαρα ἔτη πρεσβύτερος αὐτοῦ. Ὁ νέος οὗτος ὑπερέχων μεγάλως· διὰ τε τὸ πνεῦμα καὶ τὰ αἰσθήματα τῆς καρδίας, εἶχε φθάσει εἰς τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς φθίσεως καὶ δὲν ἠγγύει, ὡς πάντες οἱ γινώσκοντες αὐτόν, τὸ προσεγγίζον τέλος τῆς ζωῆς του. Ἡ περίστασις αὕτη ἐδίδεν ὄψιν σπουδαίαν καὶ μελαγχολικὴν εἰς τὸν σύνδεσμον φιλολογικῆς φιλίας, ἣτις εἶχε συναφθῆ μετὰ αὐτοῦ καὶ τῆς νεανίδος Ἄννης. Ἴδου δὲ πῶς αὕτη ἐξεφράσθη βραδύτερον περὶ τοῦ ἀπωλεσθέντος φίλου της:

“Ἴνα λησμονῆσω αὐτόν, πρέπει νὰ λησμονῆσω ἑμαυτὴν· οὐχί, οὐδέποτε ὅτι λησμονῆσω τὴν χάριν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου του οὐδὲν ἔπραττον πρὸ τοῦ νὰ τον συμβουλευθῶ ἦτο εὐχαρῖς, ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος· ἀνεζητοῦμεν ἡμῶς τὰ μέγα τοῦ βοήθειν τοὺς δυστυχεῖς· ἡμέραν τινα τὸν ἠρώτων περὶ συναρμοσθέντος· ἐκ λίθων πολυτίμων εἶναι, εἶπεν, ὑπέρχομαι, ἀλλ' ἐρ' ὅσον ἡ πωγῆ σου γείτων· εἶχε χρεῖαν τῆς ὄραχμῆς. . . . Καὶ εὐθὺς παρήρησα τὸ κόσμημα τῶν ἀδαμάντων, θεωρήσασα ματαίαν τὴν περιττὴν δαπάνην.”

Ὁ Πεσταλότης καὶ Bluntschly εἶχον τὰς αὐτὰς ιδέας, τὰ αὐτὰ αἰσθήματα, τὰ αὐτὰ σχέδια. Ἄλλ' ὁ Bluntschly ἐγίνωσκε κἄλλιον τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα· εἶχε πλείονα σύνεσιν καὶ ὀριμότητα πνεύματος, ἐνόει τὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ φίλου του ἐν τῇ πράξει

1. Εἶναι δὲ τοῦτο εἶδος ἐλεγείας κατὰ μίμησιν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ. Ἐρωτῶσι μικρὰν τινα κόρη, πόσους ἔχει ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφάς, ἐκείνη δὲ ἀποκρίνεται. «Ἐσὲν ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν». Ἐπειτα φθάνουσι καὶ ἄλλαι· καὶ ἀριθμοῦνται πέντε μόνον. «Ἄχ! ἀποκρίνεται· πάλιν ἡ κόρη, εἶναι ἀκόμη δύο, αἵτινες κοιμῶνται ἐνταῦθα πλησίον ἐπὶ τοῦ λειψῶνος· ψάλλω εἰς αὐτὰς τὸ ἔωθινόν μου ᾄσμα, καὶ συχνάκις τὸ ἑσπέρας μεταβαίνομεν νὰ δευπνήσωμεν πρὸ αὐτῶν, ποτίζουσαι τὰ ἄνθη των.» Δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποδώσωμεν τὴν δρόσον, τὴν χάριν καὶ τὴν ἀπλότητα τῶν γερμανικῶν τούτων στίχων· τὸ ποιητικόν καταλλάγει εἰς τὴν ὥραιαν ταύτην στροφὴν.

Ἄποθανοῦσαι πάντοτε ζῶν ἐκείναι ὅσας ἀγαποῦν!

καὶ ἐφαρμογῇ. Ὅτε εἶδε πλησιάζον τὸ τέλος τοῦ βίου, ἐκάλεσε τὸν Πεσταλότσην καὶ τῷ εἶπε.

•Μέλλω νὰ ἀποθῶνω, καὶ σύ, εἰς αὐτὸν ἀφιεθεῖς, μὴ ἀσπασθῆς ἔργον, εἰς ὃ ἤθελεις γίνεαι. Θύμα τῆς ἀγαθότητός σου καὶ τῆς εὐπιστίας σου. Ἐκλεξον βίον ἤσυχον καὶ ἀσφαλῆ, καὶ μὴ ριφθῆς· εἰς μηδεμίαν σπουδαίαν ἐπιχείρησιν, ἂν μὴ ἔγῃς παρὰ σοὶ ἄνθρωπον, οὐ ἢ ἀπάθεια, ἢ ἐμπειρία τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων καὶ ἢ ἐν παντὶ δεδοκιμασμένη αὐτοῦ πίστις· νὰ οὐ ἐξασφαλίζωσιν ἐκ τῶν κινδύνων, εἰς οὓς θέλεις ἐκτεθῆ.»

Ὁ Bluntschly ἐτελεύτησε τὸν βίον τῇ 24 Μαρτίου 1767. Ὁ Πεσταλότσης ἦτο περίλυπος, εἶδε δὲ τὴν Ἄνναν κλαίουσαν. Οἱ δύο οὗτοι νέοι εἶχον ἤδη μάθει νὰ τιμῶνται παρὰ τοῦ κοινοῦ φίλου, ὃν πρὸ μικροῦ ἀπώλεσαν· τὸ κοινὸν τῆς θλίψεως συνέδεσεν αὐτοὺς φιλικῶς. Ὁ Πεσταλότσης ἔγραψεν ἐγκώμιον τοῦ Bluntschly περιπαθέςτατον ἐπέδωκε δὲ τοῦτο εἰς τὴν Ἄνναν, ἣτις λίαν συνεκινήθη ἐπὶ τούτῳ καὶ εὐγνωμόνως ἐδέχθη. Καθ' ἐκάστην συνήρχοντο, ἵνα ἐνώσωσι τοὺς πόθους καὶ τὰς ἀναμνήσεις των. Ἐκ τούτου δὲ ἐσχηματίσθη ἀμοιβαία κλίσις. Εἰς τὸν Bluntschly, οὕτως εἶπεῖν, ὀφείλει ὁ ἀνακροσφωτῆς τῆς ἐκπαιδεύσεως τὴν ἐξαιρετον καὶ ἀφωσιωμένην σύντροφον, ἣτις ἐγένετο τὸ στήριγμά του ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν.

Ὁ Πεσταλότσης ἦτο δύσμορφος, ἰσχνὸς καὶ καχεκτικὸς· οἱ ἱατροὶ εἶχον συμβουλεύσει αὐτῷ μακροὰν ἀνάπαυσιν ἐν τῇ ἐξουχῇ, ἵνα ἐπανακτήσῃται τὴν διὰ τοῦ κόπου καὶ τῆς ἐργασίας προσβληθεῖσαν υγείαν του. Τὸ ἐξωτερικόν του ἦτο ὄλως ἡμελημένον, οὐδέποτε ἔμαθε νὰ ἐνδύηται· τὸ ἀφρημένον τοῦ πνεύματός του ἔκαμνεν αὐτὸν νὰ λησιμονῇ ὅτε μὲν τὸν λαίμοδέτην του, ὅτε δὲ τοὺς γονατοδέστους του· ἐστερεῖτο, ἐν παντὶ σχεδὸν πράγματι, ἐπιτηδειότητος καὶ ἐμπειρίας περὶ τὸ πρᾶττειν. Ἐστερεῖτο παντὸς προτερήματός, δι' οὗ γίνεται τις ἀρεστὸς ταῖς νεάνισι. Ἡ Ἄννα ὅμως ἐβλέπεν μακρύτερα καὶ ἔλεγε· *Τοσαύτη εὐγένεια καὶ τοσοῦτον ὕψος συγκινοῦσι τὴν καρδίαν μου.* Οὕτω δὲ αἱ καρδίαι των συνεννοήθησαν καὶ δι' ἀμοιβαίας συνεδέθησαν πίστεως.

Εἶχον μνηστευθῆ, ὅτε ἤρξατο ἡ ἀλληλογραφία των. Ἀπὸ δὲ τοῦ τέλους τοῦ θέρους τοῦ 1767 μέχρι τοῦ γάμου των γενομένου τῇ 30 Σεπτεμβρίου τοῦ 1769, διετήρουν συχνοτάτην ἀλληλογραφίαν καὶ διεφύλαζαν ἐκ ταύτης τῆς ἐποχῆς τριακοσίας σχεδὸν ἐπιστολάς τοῦ Πεσταλότση καὶ πλείους τῶν διακοσίων τῆς Ἄννης.

Ἡ περίφημος ἐπιστολή, τόσῳ συνήθως ἀναφερομένη ἐν ταῖς βιο-

γραφίαις, ἐλλείπει ἐκ τῆς συλλογῆς ταύτης· ἀλλ' εὐρίσκεται ἐν αὐτῇ ἡ ἀπόκρισις τῆς νέας ταύτης κόρης, ἣτις δὲν ἀφίνει οὐδενίαν ἀμφιβολίαν, ὅτι ἡ δημοσιευθεῖσα ἐπιστολή εἶναι ἀκριβῶς σύμφωνος πρὸς τὸ πρωτότυπον· ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ ἐπιστολή αὕτη οὐδόλως ἦτο ἢ εἰς γάμον αἵτησις.

Ἴδου τὸ σημαντικώτατον μέρος καὶ τὸ ἀθηναικώτατον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, δημοσιευθείσης κατὰ πρῶτον τῷ 1828 εἰς τινὰ γερμανικὴν ἐφημερίδα.

•Ὁ ποιῶμαι λόγον περὶ τοῦ ἀτιμελήτου τῆς περιβολῆς καὶ τῶν τρόπων μου· τοῦτο εἶναι μὲν κοινῶς γνωστὸν, ἀλλ' ὅμως μεθ' ὑπερβολῆς κρίνουσι περὶ τούτων οἱ ἄνθρωποι. Με κατηγοροῦσι πρὸς τούτους, ὅτι τρέχω τῆδε κακεῖσε· ἀληθῶς ἔχω πανταχοῦ φίλους καὶ ἀντικείμενα, ἅτινα μ' ἀπασχολοῦσιν. ἀλλ' ἐπ' ἐλπίδι τοῦ ὀφελεῖν ἀναζητῶ αὐτούς. Γενώσκω δὲ καὶ περὶ πολλοῦ ποιῶμαι τὰς τέρφεις τῆς ἐρημίας καὶ τὴν ἡσυχίαν τοῦ οἰκιακοῦ βίου, εὐτυχῆ δὲ θεωρῶ ἑμαυτόν, ἔαν ἐν μέλλοντι χρόνῳ ἀπολαύσω αὐτῶν· ὁ καρπὸς τῶν πολλῶν σχέσεων παρήλαεν ὡς πρὸς ἐμέ, ἀλλὰ δὲν μεταμελοῦμαι ὅτι τοσαῦτα ἔτη ἐξώδευσα εἰς τὴν μετὰ τῶν πολλῶν συναναστροφὴν μου, διότι ἐγνώρισα τοὺς συμπολίτας μου, καὶ ἐκ τῆς γνώσεως αὐτῶν πολὺ τοῦ λοιποῦ ὀφελήθησομαι. Ἡ υγεία μου εἶναι ὀλίγον ἐπισφαλῆς, ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἱατροῦ μου οὐδὲν ἔχει τὸ ἐπιρροδον, πιστεύω ὅτι θὰ φθίσω εἰς γῆρα· βελού, εἰ καὶ ὁ βίος μου διέρχεται μετ' ἐνδιαφερουσῶν καὶ κινδυνωδῶν ἐπιχειρήσεων.»

Καὶ ἡ Ἄννα τῷ ἀπήντησε·

•Θὰ ἠδύνασθε νὰ εἴπητε, ὅτι ἠδικήθητε ὑπὸ τῆς φύσεως, ἢ μὴ αὕτη εἶχε δώσει εἰς σὲ μεγάλους μέληνα· ὀφθαλμοῦς, ἐν οἷς ἀντανάκλῃται ἡ ἀγαθότης τῆς καρδίας σου καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ πνεύματός σου.»

Πραγματικῶς δὲ τὸ βλέμμα τοῦ Πεσταλότση ἀπεικόνιζεν ἀνέκφραστον φιλοστοργίαν, ἐξηκοντίζε λάμπεις ζωηρᾶς νοημοσύνης καὶ ἐνεργητικότητος, καὶ ἐναποτύπου ἐνίοτε βαθεῖαν καὶ μελαγχολικὴν σκέψιν.

Ἡ ἐπομένη ἐπιστολή ἀποδεικνύει ἡμῖν, ὅτι ὁ μέλλων σύζυγος εἶχε καταπείσει τὴν μνηστῆν του νὰ παραδεχθῆ τὰς περὶ τοῦ γεωργικοῦ βίου προθέσεις του, καὶ ὅτι ἤθελε διὰ τούτου νὰ καταστήσῃ αὐτὴν συγκοινωνὸν πατριωτικῆς φιλανθρωπίας.

•Εἶμαι εὐτυχῆς βλέπων, ὅτι εὐρίσκετε ὡς ἐγὼ τὴν ἐν τῇ πόλει διατριβὴν οὐχὶ πολὺ ἀρμόζουσαν εἰς τὴν κατὰ τὰς ἰδέας ἡμῶν ἀνατροφὴν. Πρέπει ἀφιούτως, ἵνα ἡ καλύδη μου κείται πόρρω τῆς κακίας καὶ τῆς ἀθλιότητος. Θὰ δυναθῶ κάλλιον νὰ ἀσχοληθῶ περὶ τῆς πατρίδος μου ἐν μονῆρει ἐξουχῇ, ἢ ἐν τῇ τύρῃ τοῦ ἄστεος. Ὅταν θὰ ζῶ ἐν τῇ ἐξουχῇ καὶ ἴδω τὸν υἱὸν συμπολίτου μου, ὅστις ἔχει μὲν ἐκ φύσεως μεγάλην ψυχὴν,

ἀλλὰ στερεῖται ἄρτου, τότε θά τον λάβω ἐκ τῆς χειρὸς καὶ θά καταστήσω αὐτὸν ἀγαθὸν πολίτην· θά ἐργασθῆ τότε, θά τρώγῃ τὸν ἄρτον του, καὶ θά ἦναι εὐτυχής. Καὶ ὅταν ὁ νέος οὖτος πρᾶξῃ εὐγενῆ πρᾶξιν, ἥτις θά ἐπιούρη καθ' ἑαυτοῦ τὴν δυσμένειαν οἰκογενεῖας φθορευμένης τοῦ ἀνθρώπου, τότε θά εὐρῃ παρ' ἐμοὶ ἄρτον, ἐφ' ὅσον ἐγὼ θά ὑπάρχω. Τότε θά ἦναι εὐχάριστος εἰς ἐμὲ νὰ πῖνα ὕδωρ μόνον, δίδων ἐκείνῳ τὸ γάλα, τὸ ὅποτον ὑπεραγαπῶ, ἵνα βλέπῃ ὅποσον ἐγὼ ἐκτιμῶ τὴν εὐγένειαν τοῦ χαρακτήρός του. Καὶ τότε, πολυηγαπημένη μου, θά ἦσαι εὐχαριστημένη, ἐάν με βλέπῃς ὕδωρ μόνον πίνοντά. Δὲν εἶναι ἀληθές, ὅτι, ὅπως βρῆθῆσώμεν τοὺς συμπολίτας ἡμῶν, θά θελήσωμεν νὰ περικόψωμεν τὰς ἡμετέρας ἀνάγκαις, ἐφ' ὅσον τὸ καθήκον θέλει ἐπιτρέφει ἡμῖν τοῦτο; Πῶσον δὲν θά δύναμαι νὰ ἀπολεσθῶ τότε ἐπὶ τῶν εὐτυχῶν τούτων προσδοκιῶν, ἥτοι τῆς εὐτυχίας τοῦ ἔχειν τέκνα καὶ δέχασθαι τὰς ἀπροσδοκίτους ἐπισκέψεις τῶν φίλων μου. . . . Ἀλλὰ πᾶνω, ἐν ἔτι προστιθεῖς. Αἱ περιστάσεις εἶναι δυνατόν ἡμέραν τινα νὰ με ἀποσπάσωσι ἀπὸ τῆς ἐστίας μου, θά πράττω ὅμως πάντοτε πᾶν ὅ,τι χρῆστος πολίτης ὀφείλει εἰς τὴν πατρίδα του. Δὲν ἔγνωα δέ, πολυηγαπημένη μου, ὅτι ἡ ἐκπλήρωσις παντὸς καθήκοντος εἶναι εὐχάριστος εἰς σέ."

Οἱ γονεῖς τῆς Ἄννης δὲν ἐπεδοκίμαζον τὴν ἔνωσιν ταύτην καὶ μάλιστὰ ἡ μήτηρ ἐφοβεῖτο καθ' ὑπερβολὴν διὰ τὴν εὐτυχιάν τῆς θυγατρὸς τῆς τὰς συνεπειὰς πνεύματος ριψοκινδύνου καὶ τυχοδιωκτικοῦ ἀνθρώπου ἐστερημένου συνέσεως καὶ ἐμπειρίας.

Ἐν τούτοις ὅμως, καὶ περ ἐρῶν ὁ νέος ἡμῶν ἀναμορφωτής, οὐ διέλειπεν ἐπιζητῶν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν γεωργικῶν του σχεδίων. Ἐχων συστατικὴν ἐπιστολὴν τοῦ φίλου του Λαβάρτερ, ἦλθεν εἰς τὸ Kirchberg παρὰ τῆ Βέρνη πρὸς τὸν Tschiffeli, ὁ ὁποῖος ἀπήλασε τότε μεγάλης φήμης, δι' ὃν τρόπον ἐκαλλιέργει τοὺς ἀγρούς του, καὶ διὰ τὰς ἐπαγωγὰς κεινοτομίας, τὰς ὁποίας εἶχεν εἰσαγάγει, ἐν αἷς τὸ ἐρυθρόδανον κατεῖχε τὴν πρώτην θέσιν.

"Ἄμα ἀφιχθεὶς ἐκεῖ ἔγραψεν εἰς τὴν Ἄνναν.

"Ἴδου ἐγὼ ἐτοποθετήθην ἡ εὐτυχία μου ὑπερῆχει πᾶσαν προσηκίαν μου. Ἡ φαντασία σου δὲν δύναται νὰ εὐρῃ τερπνοτέραν ταύτης διαμονήν. Ὁ Tschiffeli, ὁ μέγας ἀγρονόμος, εἶναι ὁ κάλλιστος τῶν πατέρων. Θά διδάξω τὴν γεωργίαν καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν καὶ καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς λεπτομερεῖας· θά κατασταθῶ βεβαίως, ἐλεύθερος πάντων τῶν ἀνθρώπων."

Ὅλιγον δὲ βραδύτερον ἔγραψεν.

"Ὁ Tschiffeli ἀναπλήρωσ ὅλους μου τοὺς φίλους. Ἡδῆ ἡ θέσις μου θά μοι δώσῃ τὰ μέσα νὰ συντηρήσω πλουσίως τὸν οἶκόν μου. Ὁ Tschiffeli πλουτεῖ πραγματικῶς διὰ τῆς γεωργίας. Μὲ διδάσκει νὰ ἐννοῶ ἐκ βέθους πᾶν ὅ,τι γινώσκει καὶ εἶμι βεβαίωτατος ὅτι θά δυνθῶ νὰ σχηματίσω ὅμοιον μὲ τὸ ἰδικόν του καθίδρυμα."

Ἡ Ἄννα εἶχε τέσσαρας ἀδελφοὺς νεωτέρους ἑαυτῆς. Ὁ Γάσπαρης,

ὁ δεύτερος τούτων, ἦτο ὁ φίλος τοῦ Πεσταλότση καὶ ὁ μύστης τοῦ ἔρωτός του, εἰς ὃν διέκειτο εὐνους· κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν διωρίσθη ἐρημέριος ἐν Νευσατέλη, καὶ ἡ ἀδελφὴ του τὸν συνώδευσεν, ὅτε μετέβη ἐκεῖσε, ἵνα ἐγκατασταθῇ. Ὁ Γάσπαρης καὶ ἡ Ἄννα διήλθον ἐκ τοῦ Kirchberg, ἵνα ἴδωσιν ἐκεῖ τὸν Πεσταλότσην καὶ ἐκεῖνος λίαν εὐτυχής, διότι ἔβλεπε τὴν μνηστὴν του, τοὺς συνώδευσεν εἰς τὴν Νευσατέλην καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Τραβέρσου. Κατὰ τοῦτο τὸ ταξεῖδιον ὁ ἀδελφὸς καὶ ἡ ἀδελφὴ συνέστησαν τὸν φίλον των εἰς πάντας τοὺς γνωστούς των, προσπαθοῦντες νὰ ἐκτιμηθῇ ἡ ἀξία του, ἀλλ' ἔχασαν τοὺς κόπους των, τόσον ἦτο δυσμενής ἡ πρώτη ἐντύπωσις ἡ παρὰχθεῖσα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ· καὶ τῆς ἐκκεντρικότητος τῶν τρόπων τοῦ Πεσταλότση.

(Ἐπεταί συνέχεια.) M. B. O.

ΥΠΟ ΠΟΙΑΝ ΕΠΟΨΙΝ ΔΕΟΝ ΝΑ ΔΙΔΑΣΚΗΤΑΙ
Η ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ.

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς γεωγραφίας ἄς ἐξετάζῃ ὁ διδάσκαλος πρὸ πάντων τὴν ἐπίδρασιν, ἣν ἀσκεῖ ἐπὶ τῆς εὐδαιμονίας καὶ ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου ἡ φύσις τοῦ τόπου, τὸ πολίτευμα, καὶ ἡ θρησκεία. Μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ὁ ἀγνοῶν τίνος βασιλείου πόλις εἶνε τὸ Λονδίον δύναται ν' ἀνατρέξῃ εἰς τὴν γεωγραφίαν, ἀλλ' ὁ ἀγνοῶν οὐδ' ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου, ἡ φύσις, ἡ θρησκεία, καὶ τὸ πολίτευμα, δὲν δύναται νὰ ἐπωφεληθῇ αὐτῶν, δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ ἰδέαν τινα ὑψηλήν. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἄς ἐξετάζωμεν, οὐχὶ ποῦ εἶνε ὁ Πειραιεύς, ἀλλὰ διὰ τί εἶνε ἐμπορικὴ πόλις, οὐχὶ ποῦ κεῖται τὸ Λοιδωρικίον, ἀλλὰ διὰ τί οἱ κάτοικοι αὐτοῦ εἶνε ποιμένες, οὐχὶ ποῦ εἶνε ἡ Λάρισα, ἀλλὰ διὰ τί οἱ Θεσσαλοὶ ἐπιδίδονται μᾶλλον εἰς τὴν γεωργίαν, οὐχὶ τὸ πολίτευμα τῶν Ἠνωμένων πολιτειῶν, ἀλλὰ τὴν ἐπίδρασιν, ἣν τοῦτο ἐξασκεῖ ἐπὶ τῶν κατόικων, οὐχὶ τὴν κατάστασιν ἐν γένει τῶν Τούρκων, ἀλλὰ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς θρησκείας αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεώς του. Οὐχὶ τὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ Περικλέους, ἀλλὰ

τὰ διαμορφώσαντα τὴν κατάστασιν ἐκείνην αἴτια, οὐχὶ τὴν πτώσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀλλὰ τὰ προκαλέσαντα αὐτὴν αἴτια. Μόνον οὕτω ἐὰν διδάσκηται ἡ γεωγραφία καὶ ἱστορία δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ δι' αὐτῶν ἐπιδιωκόμενος σκοπός. Μόνον οὕτω τὰ γεγονότα παρελθόντων αἰώνων διδασκόμενα, δύναται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς μαθήματα σωτήρια τῇ ἀνθρωπότητι διὰ τὸ μέλλον.

Π. ΚΑΣΙΜΙΡΣ.

ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΕΝ ΑΥΣΤΡΙΑ

ΥΠΟ

Α. Κ. ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΥ

(Κατωτέρα ἐκπαίδευσις ἴδ. συνέχ. φιλ. 6^{ον} σελ. 80.)

Διὰ δὲ τοὺς παῖδας τῶν χειρωνάκτων, ὧν προσρισμός ἐστιν ἡ κατὰ τάξιν εἰς τοὺς μαθητευομένους ἢ ἐργάτας βιομηχανικοῦ τινος καταστήματος ἢ ἐργοστασίου, ὁ νόμος ὀρίζει τρία ἔτη φοιτήσεως καὶ μάλιστα ἀπαιτεῖ ἀποδεδειγμένην ἐπιμέλειαν ἐν ταῖς τάξεσι τοῦ νηπιακοῦ καὶ τοῦ κοινοῦ σχολείου ἀπὸ τοῦ ἔκτου μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐνάτου ἔτους τῆς ἡλικίας· τότε δὲ μόνον ἐπιτρέπεται αὐτοῖς ἢ εἰς τὸ βιομηχανικὸν ἐργοστάσιον κατὰ τάξιν, ἀλλὰ καὶ τότε πάλιν ὀφείλουσι νὰ φοιτήσωσιν εἰς τὰ λεγόμενα ἐσπεριὰ σχολεῖα ἢ, ἂν τοῦτο ἦναι ἀδύνατον, εἰς τὰ τῆς Κυριακῆς σχολεῖα, ἐνθα διδάσκονται εἴτε δύο ὥρας καθ' ἑκάστην ἐπὶ πέντε ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος ὑπὸ διδασκάλου, εἰς οὗ τὴν πρόσθετον μισθοδοσίαν ὑποχρεοῦται ὁ τοῦ βιομηχανικοῦ ἐργοστασίου ἰδιοκτήτης, εἴτε μόνον κατὰ τὰς μ. μ. ὥρας τῆς Κυριακῆς ἢ διδασκαλία αὕτη διαρκεῖ καὶ πέραν τοῦ δωδεκάτου ἔτους τῶν μαθητευομένων, μέχρις οὗτου κριθῶσιν ὑπὸ τε τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ προϊσταμένου τῶν σχολείων τῆς κοινότητος ἄξιον νὰ εἰσελθῶσιν εἰς τὰ ἀμέσως ἀνώτερα, ἐπαναληπτικὰ καλούμενα σχολεῖα.

Σκοπός τῶν σχολείων τούτων εἶναι ἡ περαιτέρω ἐκπαίδευσις τῆς νεολαίας τῆς ἐργατικῆς τάξεως, ἣτις διήνυσε τὰς ὡς εἴρηται τάξεις τῶν κοινῶν σχολείων ἐν αὐτοῖς ἐπαναλαμβάνονται τὰ μαθήματα ἐ-

κείνων, οἷον χριστιανικὴ ἠθικὴ, ἀνάγνωσις, γραφὴ, ἀριθμητικὴ, διδασκαλία κατὰλληλος τῶν τεχνῶν ἢ τῶν κυριωτέρων ἀρχῶν τῆς γεωργίας, ὅπως οὐ μόνον στερεωθῶσιν αἱ πρὸ τῆς πρακτικῆς ἐνασχολήσεως αὐτῶν ἀποκτηθεῖσαι γνώσεις, ἀλλὰ καὶ ὅπως νῦν ἐν ὠριμωτέρῃ ἡλικίᾳ συνοικειωθῶσι μᾶλλον μετὰ τῶν ἀναγκῶν τοῦ πρακτικοῦ βίου.

Ἡ διδασκαλία ἐν ταῖς σχολείοις τούτοις εἶναι τριετής, φοιτῶσι δὲ συνήθως οἱ μαθητευόμενοι μέχρι τοῦ συμπληρωμένου 15 ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτῶν· διαίρουνται εἰς τάξεις ἀναλόγως τῆς παρουσίας ἐνὸς ἢ πλειοτέρων διδασκάλων καὶ χωρίζονται ἐν αὐταῖς οἱ ἄρρενες ἀπὸ τῶν θηλέων. Ἡ φοίτησις εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα εἶναι ὑποχρεωτικὴ, τιμωροῦνται δὲ διὰ προστίμου 2—3 φιορινίων καὶ ἐν περιπτώσει ἀνεχεῖρας διὰ φυλακίσεως ἐπὶ μίαν ἡμέραν οἱ γονεῖς ἢ κηδεμόνες καὶ οἱ ἐπαγγελματίαι, παρ' οἷς ὑπηρετοῦσιν οἱ μαθητευόμενοι, ἐὰν παρακωλύσωσιν αὐτοὺς ἢ ἐπιτρέψωσιν αὐτοῖς νὰ ἀπουσιάσωσιν.

Ἡ διδασκαλία εἰς τὰ ἐπαναληπτικὰ σχολεῖα παρέχεται δωρεάν· καὶ συνήθως μὲν οἱ ἀποφοιτῶντες δὲν ὑποβάλλονται εἰς ἐξετάσεις, ἐν ἀνάγκῃ δὲ ὑποβάλλονται ἰδίως οἱ ἄρρενες εἰς τοιαύτας, ἐὰν ἀπαιτῆται νὰ προσαχθῇ ἀποδεικτικὸν ἐπιτυχίας πρὸς ἀπόκτησιν θέσεως τινος κ.τ.λ.

2. Τὰ δὲ κύρια σχολεῖα ἔχουσιν ὅπως καὶ τὰ κοινὰ τὸν προσρισμὸν νὰ προπαρασκευάζωσι τὴν νεολαίαν πρὸς τὴν εἰς τὰ γυμνάσια καὶ τὰ τεχνικὰ σχολεῖα εἴσοδον. Διακρίνονται δὲ τῶν προηγουμένων οὐ μόνον ὡς τελειότερα αὐτῶν καὶ ὑπὸ τελειοτέρου προσωπικοῦ ἰθυνόμενα, ἀλλὰ καὶ ὡς εὐρισκόμενα συνήθως εἰς μεγαλειτέρας πόλεις. Διακρίνονται ἐνταῦθα πρότυπα κύρια σχολεῖα (Musterschulen), τὰ ὁποῖα εἰσὶ συνδεδασμένα συνήθως μετὰ διδασκαλείων ἤτοι ἐκπαιδευτηρίων τῶν μελλοδιδασκάλων, καὶ κανονικὰ λεγόμενα κύρια σχολεῖα (Normal-Schulen), τὰ ὁποῖα συνιστῶνται ἐν ταῖς πρωτευούσαις τῶν νομῶν.

Τὸ προσωπικὸν τῶν σχολείων τούτων συνίσταται κατ' ἐλάχιστον ὅρον ἐκ τεσσάρων διδασκάλων καὶ ἐνὸς καθηγητοῦ ἤτοι διδασκάλου τῶν ἱερῶν μαθημάτων. Εἰς μὲν τὰ κανονικὰ σχολεῖα διορίζεται καὶ τις διευθυντῆς ἐκτὸς τῶν διδασκάλων τούτων, εἰς πάντα δὲ τὰ λοιπὰ ἐκλέγεται οὗτος ἐκ τῶν διδασκάλων. Ὁ διευθυντῆς ὀφείλει νὰ ἦναι διδάκτωρ ἢ τοὐλάχιστον προλύτης πανεπιστημίου τινός, οἱ λοι-

ποι δὲ διδάσκαλοι δύνανται νὰ ὦσι καὶ δημοδιδάσκαλοι, πτυχιούχοι διδασκαλείου τινός.

Ἐκαστον κύριον σχολεῖον διαίρεται εἰς τέσσαρας τάξεις, ἐν αἷς διανέμονται ὡς ἔπεται τὰ διδασκόμενα μαθήματα.

Πρώτη τάξις· ἱερὰ (δύο ὥραι καθ' ἑβδομάδα), ἀνάγνωσις μετ' ἐφαρμογῶν ἐν τῇ πραγματογνωσίᾳ (12), γραφὴ λέξεων καὶ μικρῶν φράσεων (4), ἀρχαὶ ἀριθμητικῆς, ἀριθμησις, νομίσματα, μέτρα καὶ σταθμὰ (4), φωνητικὴ μουσικὴ (2 1/2).

Δευτέρα τάξις· ἱερὰ (4), ἀνάγνωσις, ἀποστηθίσματα, κατὰληψις τοῦ ἀναγνωσθέντος, ἀφήγησις αὐτοῦ (10), γραφὴ, καλλιγραφία καὶ καθ' ὑπαγόρευσιν (4), ἀριθμητικὴ αἰ τέσσαρες πράξεις προφορικῶς καὶ ἐγγράφως (4), φωνητικὴ μουσικὴ (2 1/2), φυσικὴ ἱστορία ἐν εἴδει διηγημάτων (3).

Τρίτη τάξις· ἱερὰ, ἱερὰ ἱστορία, παλαιὰ διαθήκη (4), ἀνάγνωσις τελειοποιήσις ἐν αὐτῇ, ἐρμηνεία λέξεων καὶ ἐννοιῶν, γραμματικὴ, ὀρθογραφία καὶ ἀρχαὶ ἐκθέσεως ἰδεῶν (10), γραφὴ, καλλιγραφία, λατινικῶν στοιχείων (4), ἀριθμητικὴ, ἐφαρμογὴ τῶν τεσσάρων πράξεων, συμμιγεῖς ἀριθμοί, κοινὰ κλάσματα (5), φωνητικὴ μουσικὴ (2 1/2), φυσικὴ ἱστορία ὡς ἀνωτέρα (3), γυμναστικὴ (3), ἰχνογραφία (3).

Τετάρτη τάξις· ἱερὰ, ἱερὰ ἱστορία, καινὴ διαθήκη, ἐξήγησις εὐαγγελίων (5), γραμματικὴ, τεχνολογία, ἐτυμολογία καὶ σύνταξις (6), σύνταξις ἐκθέσεων, ἐπιστολῶν καὶ ἐμπορικῶν ἐγγράφων (3), γραφὴ (4), ἀριθμητικὴ, συμμιγεῖς ἀριθμοί, κοινὰ καὶ δεκαδικὰ κλάσματα, ἀπλὰ καὶ σύνθετοι ἀναλογίαι (5), φωνητικὴ μουσικὴ (2 1/2), διηγήματα ἐκ τῆς φυσικῆς καὶ χημείας (3), ἰχνογραφία (4), γυμναστικὴ (3).

Ἐν πάσαις ταῖς τάξεσι γίνεται χρῆσις τῶν ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου ἐγκεκριμένων ἀναγνωσματῶν καὶ διδακτικῶν τῆς γερμανικῆς γλώσσης βιβλίων, ἀπὸ δὲ τῆς δευτέρας μέχρι τῆς τετάρτης τάξεως εἰσάγεται καὶ ἡ διδασκαλία τῆς δευτέρας ἐθνικῆς γλώσσης, ἐὰν αὐτὴ ὑπάρχῃ πλὴν τῆς γερμανικῆς εἰς τὰ διάφορα τῆς Αὐστρίας κράτη ἐν δὲ τῇ τρίτῃ καὶ τετάρτῃ τάξει δύνανται νὰ γείνη ἐναρξίς τῆς διδασκαλίας τῆς γαλλικῆς γλώσσης. Αἱ ἀπαραίτητοι γνώσεις ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς πατρίδος καὶ τῆς περιγραφῆς τῶν κυριωτέρων τεχνῶν ἢτοι τεχνογνωσίας παρεντίθενται διὰ καταλλήλων ἀναγνωσμάτων, δύνανται ὅμως καὶ κατ' ἰδιαιτέρας προσθέτους ὥρας νὰ διδάσκονται.

Ἡ φροντισὶς εἰς τὰ κύρια σχολεῖα, ὅπου ταῦτα ἀντικαθιστῶσι τὰ κοινὰ σχολεῖα, εἶναι, καθὼς καὶ ἡ εἰς ἐκεῖνα, ὑποχρεωτικὴ, ἢ δὲ ἐγγραφῆ τῶν μαθητῶν καὶ ὁ προβίβασμός αὐτῶν ἐπιτρέπεται μόνον ἐν ἀρχῇ ἐκάστου ἔτους. Τὰ διδασκόμενα τῶν κυρίων σχολείων εἰσὶ κατὰ τὴν ἀνωτέρα τῶν κοινῶν πρώτη καὶ δευτέρα τάξις 0,17—0,27 τοῦ φοιτητοῦ (43—67 λεπτὰ δραχμῆς) κατὰ μῆνα, τρίτη τάξις 0,21—0,34 (53—83 λ.), τετάρτη τάξις 0,25—0,42 (62—105 λ.) κατὰ μῆνα. Αἱ περὶ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῶν διδάκτρων αἰτήσεις δικάζονται ὑπὸ ἐπιτροπῆς συνισταμένης ἐκ τινος διοικητικοῦ ὑπαλλήλου τῆς πόλεως, τοῦ ἀνωτάτου κληρικοῦ αὐτῆς, ἐνὸς μέλους τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, τοῦ διευθυντοῦ τοῦ σχολείου καὶ τοῦ τῆν πτωχοκομίαν ἐπιτετραμμένου τῆς σχετικῆς πόλεως.

Περὶ τὸ τέλος τῆς πρώτης ἐξαμηνίας τελοῦνται ἐν ἐκάστῃ τάξει αἱ πρῶται ἐξετάσεις τῶν μαθητῶν, περὶ δὲ τὸ τέλος τῆς δευτέρας αἱ δευτέραι ἐπίσημοι ἐξετάσεις· βαθμολογοῦνται δὲ οἱ μαθηταὶ οὐχὶ ὑπὸ τοῦ προϊσταμένου τῆς σχετικῆς τάξεως διδασκάλου, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ σπουδαστικοῦ συμβουλίου τοῦ σχολείου καὶ τῇ ἐγκρίσει τοῦ διευθυντοῦ. Ἐπιτρέπονται ἐπαναληπτικαὶ καὶ συμπληρωματικαὶ ἐξετάσεις, ἀλλὰ μόνον ὅσας οἱ ἐξεταζόμενοι ἤθελον λάβει τὴν, ὡς ἀνωτέρω ἐρρήθη, τρίτον βαθμὸν προόδου σχεδὸν ἐπαρκῶς· οἱ δὲ τυχόντες τοῦ βῆθμοῦ ἰτεπαρκῶς ὑποχρεοῦνται εἰς ἐπανάληψιν τῆς τάξεως, ἐν ταῖς ἐξετάσεσι τῆς ὁποίας ἀπέτυχον.

Ἀρχοῦνται τὰ μαθήματα τῶν κυρίων σχολείων τὴν 1 Σεπτεμβρίου καὶ λήγουσι τὰ μὲν τῶν τριῶν πρώτων τάξεων τὴν 25 Ἰουλίου, τὰ δὲ τῆς τετάρτης τὴν 15 Ἰουλίου.

Καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν κυρίων σχολείων, ὅσοι πρόκειται νὰ ἀποφοιτήσωσι μεταβαίνοντες εἰς τι πρακτικὸν στάδιον ἢ τινα ὑπηρεσίαν, ὀφείλουσι νὰ καταταχθῶσι κατόπιν εἰς τὰ ἐπαναληπτικὰ σχολεῖα (ὅ, ἀνωτέρω) διακρινόμενα συνήθως μόνον διὰ τῆς ἐπωνυμίας αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἐπαγγελματικῶν σχολείων. Ἐν αὐτοῖς δὲ διδάσκονται ἱερὰ, ἀνάγνωσις, γραφὴ, ἀριθμητικὴ, ἰχνογραφία, ἐκθέσεις ἰδεῶν καὶ ἀρχαὶ διηγογραφίας. Ἡ διάρκεια τῆς σειρᾶς τῶν μαθημάτων τῶν σχολείων τούτων εἶναι ἐπίσης τριετής, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον καὶ τρίτον ἔτος προστίθενται ἡ γεωγραφία, ἡ φυσικὴ ἱστορία καὶ ἡ φυσικὴ, τὸ τρίτον δ' ἔτος δίδεται μείζων ἐκτασις εἰς τὴν ὀρθογραφίαν, τὴν ἰχνογραφίαν καὶ τινα ξένην γλῶσσαν.

4. Ἀστικά σχολεῖα (Buergerschulen) κελοῦνται τὰ εἰς τινὰς πόλεις κατώτερα βιοτεχνικά σχολεῖα μὴ αὐθόπαρκα (unselbststaendige Unterrealschulen) ἐπονομαζόμενα, ὑπὸ τοῦ δήμου ἢ ἰδιωτῶν ἢ τοῦ δημοσίου χάριν τῶν εἰδικῶν ἀναγκῶν τοῦ πληθυσμοῦ ἰδρῶμενα, ὧν σκοπὸς ἐστὶν ἡ αὐτοτελής ἐκπαίδευσις τῆς εἰς τὰ κατώτερα ἀστικά ἢ ἀγροτικά ἐπαγγέλματα ἐπιδιδόμενης νεολαίας ἐπαρχίας τινός.

Τὰ ἀστικά σχολεῖα συνδέονται πάντοτε μετὰ τινος κυρίου σχολείου καὶ ἔχουσι τὸν αὐτὸν κοινὸν διευθυντὴν καὶ καθηγητὴν. Καὶ ἐὰν μὲν τὸ σχολεῖον συνίσταται ἐκ δύο τάξεων, συμπληροῦται τὸ προσωπικὸν αὐτοῦ διὰ δύο ἐτέρων διδασκάλων, ἐὰν δὲ ἐκ τριῶν τάξεων διὰ πέντε διδασκάλων, οὔτινες, ὡς οἱ τῶν κοινῶν σχολείων, ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι δίπλωμα διδασκαλείου, ἀποτελοῦσι δὲ μετὰ τοῦ προσωπικοῦ τῶν τεσσάρων τάξεων τοῦ οἰκείου κυρίου σχολείου τὸ σπουδαστικὸν συμβούλιον ἀμφοτέρων τῶν ἐκπαιδευτηρίων.

Τὰ ἀστικά σχολεῖα περιέχουσιν εἴτε δύο εἴτε τρεῖς, σπανιώτερον δὲ μίαν μόνην τάξιν, ἐπιτρέπεται ὅμως ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τοῦ τόπου νὰ προστεθῶσι καὶ ἄλλαι δύο τάξεις σκοποῦσαι τὴν εἰδικωτέραν γεωργικὴν ἢ τεχνικὴν ἐκπαίδευσιν.

Πρώτη τάξις· ἰερὰ (2), γερμανικὴ καὶ δευτέρα τις ἐθνικὴ γλῶσσα (8), γεωγραφία (3), ἱστορία (2), ἀριθμητικὴ (4), γεωμετρία καὶ γεωμετρικὴ ἰχνογραφία (8), φυσικὴ ἱστορία (3), καλλιγραφία (2).

Δευτέρα τάξις· ἰερὰ (2), γλῶσαι (8), γεωγραφία (4), ἱστορία (3), ἀριθμητικὴ (4), γεωμετρία (4), γεωμετρικὴ ἰχνογραφία (4), φυσικὴ ἱστορία (3), φυσικὴ (3), ἰχνογραφία ἐλευθέρα (6), καλλιγραφία (2).

Τρίτη τάξις· ἰερὰ (2), γλῶσαι (7), γεωγραφία (4), ἱστορία (4), ἀριθμητικὴ (4), οἰκοδομικὴ (3), φυσικὴ (4), χημεία (4), ἰχνογραφία (6), καλλιγραφία (3).

Γυμναστικὴ εἰς πάσας τὰς τάξεις ὑποχρεωτικὴ, γαλλικὴ γλῶσσα προαιρετικὴ.

Ἡ ἐκλογή τῶν διδασκτικῶν βιβλίων κανονίζεται ὑπὸ τοῦ σπουδαστικοῦ συμβουλίου.

Οὐδεὶς γίνεται δεκτὸς εἰς τι ἀστικὸν σχολεῖον, ἂν μὴ ἀποπερατώσῃ τοῦλάχιστον μὲ τὸν τρίτον βαθμὸν προόδου τὰς τέσσαρας τάξεις τοῦ κυρίου σχολείου.

(Ἐπεταὶ συνέχεια.)

ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΔΙΑ ΠΑΙΔΑΣ

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ. ΡΟΒΙΝΣΩΝ.

Διήγησις ἐν γένει εἶναι ἡ διὰ λέξεων προσφορὰ σειρᾶς τινοῦ συμβάντων ἐνόητα καὶ συνάφεια ἐχούσης. Ἡ ἀκριβεστέρα ἀναζωγράφησις τῶν περιγραφομένων συμβάντων ἀφήνεται εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ ἀκροατοῦ καὶ ἐκτελεῖται ὑπὸ τούτου δι' ἀμέσου ἢ ἐμμέσου ἐποπτείας. Ἐὰν τὰ προσφερόμενα συμβάντα προσάχωνται τῇ ἀμέσῳ ἐποπτεῖα, ἡ διήγησις ὑψοῦται εἰς δράμα. Ἦδη ἐκ τούτων τῶν παρατηρήσεων ἐξάγεται, ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διηγήσεως παρίσταται ὡς σύνθετόν τι ἔργον τοῦ διηγουμένου καὶ τοῦ ἀκρωμένου· ὁ μὲν χορηγεῖ τὸν τρόπον τινὰ τὸ κείμενον, οὗτος δὲ τὰς εἰκονογραφίας εἰς τοῦτο· ὁ μὲν πρῶτος συνθέτει τὸ δράμα, ὁ δ' ἕτερος μεριμνᾷ περὶ τῆς παραστάσεως αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ θεάτρου τῆς συνειδήσεως. Ἀλλὰ κείμενον καὶ εἰκονογραφία πρέπει νὰ εὐκρυστώσιν ἀλλήλοις· ἡ διήγησις πρέπει νὰ εἶναι σύμφωνος τῇ πνευματικῇ καταστάσει, ἥτοι τῇ βαθμίδι τῆς τοῦ ἀκρωμένου ἀραπτύξεως, ἰδίως δὲν πρέπει νὰ ἐπιβάλλῃ αὐτῷ μείζονα ἐργασίαν πᾶς ἢ δύναται νὰ ἐκτελέσῃ.

Μία τῶν ἐξοχωτάτων ἐργασιῶν τῆς σχολῆς τοῦ Ἐρβάρτου εἶναι ὅτι κατέδειξεν ἐπιστημονικῶς τὴν μεγάλην παιδαγωγικὴν σπουδαιότητα τῆς γνησίας παιδικῆς διηγήσεως καὶ ὑπεδούλωσεν αὐτὴν ἐν πάσῃ σοβαρότητι εἰς τὴν ἀγωγὴν. Προηθάνοντο μὲν ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν φαιανθρωπιστῶν τὴν σπουδαιότητα ἐκείνην μᾶλλον ἢ ἥττον, ὡς ἀποδεικνύει τὸ πλῆθος τῶν παιδικῶν διηγημάτων τῶν νεωτέρων καὶ νεωτάτων χρόνων· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζον τὰς ψυχολογικὰς συνθήκας τῆς παιδαγωγικῆς αὐτῶν ἐνεργείας, δὲν ἔλειπον αἱ ἀποπλανήσεις. Αὐταὶ συνίσταντο κυρίως ἐν τούτῳ, ὅτι ἐν τοῖς παιδικοῖς τούτοις διηγήμασι πρῶτον μὲν κατὰ τε τὸ περιεχόμενον καὶ τὸν τόνον περιέπιπτον εἰς τὸ παιδαριῶδες καὶ ληρωδες, δεύτερον δὲ ὅτι δὲν ἀπέφυγον τὴν ἠθικευομένην διδασκαλίαν καὶ κατέπνιγον τὸν χαρακτῆρα τῆς διηγήσεως δι' ἀφρημένων ἐξηγήσεων. Εἰς τούτους τοὺς κατασκευαστὰς παιδικῶν συγγραμμάτων ἐπιφανεῖ νοουθετῶν ὁ Ἐρβάρτος τάδε: «Παραστήσατε τοῖς παισὶ τὸ κακόν, σαφῶς, πλὴν οὐχὶ ὡς ἀντικείμενον τῆς ἐπιθυμίας· αὐτοὶ θὰ εὐρωσιν ὅτι εἶναι κακόν.

Ἐὰν διακόπητε τὴν διήγησιν δι' ἠθικῶν σκέψεων, θὰ εὐρωσιν ὅτι διηγείσθε ἀνιαρῶς. Ἐὰν ἐκθέτητε μόνον ἀγαθὰ, θὰ αἰσθανθῶσιν ὅτι εἶναι μονότονος, καὶ τὸ ἀπλοῦν θέλητρον τῆς ποικιλίας θὰ καταστήσῃ αὐτοῖς τὸ κενὸν ἀποδεκτόν. Μέννησθε τοῦ αἰσθήματος ὅπερ καταλαμβάνει ὑμᾶς ἐπὶ λίαν ἠθικῶν δραμάτων! — Ἀλλὰ παρέχετε αὐτοῖς ἐνδιαφέρουσαν διήγησιν, πλουσίαν συμβάντων, σχέσεων, χαρακτῆρων· ἄς μὴ ὑπάρχῃ ἐν αὐτῇ ἡ τάσις τοῦ ἀναγράψαι τὸ χειριστὸν ἢ τὸ ἀριστὸν μόνον ἐλαφρά τις, ἔτι ἡμιυπνώττουσα ἠθικὴ δεξιότης ἄς μεριμᾷ, ἵνα τὸ ἐνδιαφέρον τῆς πράξεως ῥέπῃ ἀπὸ τοῦ κακοῦ εἰς τὸ ἀγαθόν, τὸ ἐπεικὲς, τὸ δίκαιον· θέλετε ἴδῃ πῶς ἡ προσοχὴ τῶν παιδῶν ῥιζοῦται ἐν αὐτῇ, πῶς ἡ ποικιλία τῆς ὕλης ἐξεγείρει τὴν κρίσιν, πῶς τὸ θέλητρον τῆς ποικιλίας τελευτᾷ εἰς τὴν ἀρεσιν τοῦ κρείττονος».

Πρὸς τούτοις κατείχοντο πρότερον ὑπὸ τῆς πλάνης, ὅτι θέατρον καὶ περιεχόμενον τῶν παιδικῶν διηγημάτων πρέπει νὰ λαμβάνωνται ἐκ τῶν ἀμέσως περιστοιχούντων τὸν παῖδα πραγμάτων καὶ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου. Ὁ Ἐρβάρτος κατέστρεψε τὴν πλάνην ταύτην διὰ μιᾶς μόνης τολμηρᾶς ἐγχειρήσεως, ὑποδειξας ὅτι ἐν τῇ διηγήσει δὲν πρέπει τόσον πολὺ νὰ καταβαίνωμεν πρὸς τὸν παῖδα, ἀλλὰ μάλλον νὰ ἀνυψώμεν αὐτὸν πρὸς ἑαυτούς, καὶ ὅτι ἡ Ὀδύσεια τοῦ Ὀμήρου εἰς παῖδας ὀκταετείς δὲν εἶναι κακὸν ἀνάγνωσμα. Ἡ διήγησις ὀφείλει ν' ἀφαρπάσῃ τὸν παῖδα ἐκ τῆς ἐλεεινότητος καὶ χυδαιότητος τοῦ κοινοῦ βίου καὶ νὰ προσαγάγῃ ἐνώπιον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὴν εἰκόνα ἀνδρικοῦ μεγαλείου. Διότι, λέγει ὁ Ἐρβάρτος, «ὄλον τὸ βλέμμα τοῦ εὐπεφυκότος παιδὸς διευθύνεται ἐπέκεινα αὐτοῦ· καὶ ὅταν εἶναι ὀκταετής, ὁ ὀρίζων αὐτοῦ ἐκτείνεται πέραν τῶν παιδικῶν ἱστοριῶν. Παραστήσατε λοιπὸν αὐτῷ τοιοῦτους ἀνδρας, ὧν εἰς θὰ ἐπεθύμει νὰ εἶναι ὁ παῖς. Τούτους βεβαίως δὲν εὐρίσκετε πλησίον· διότι εἰς τὸ ἀνδρικὸν ἰδεῶδες τοῦ παιδὸς οὐδὲν τῶν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ ἐκθλαστώντων ἀνταποκρίνεται. Οὐδ' ἐν τῇ ὑμετέρᾳ φαντασίᾳ τὸ εὐρίσκετε, διότι αὕτη εἶναι πλήρης παιδαγωγικῶν πόθων καὶ πλήρης τῆς πείρας, τῶν γνώσεων καὶ τῶν φροντίδων ὑμῶν. Ἐνα μόνον τόπον γινώσκω, ὅπου ἡδύνατο νὰ ζητηθῇ ἡ περιγραφεῖσα διήγησις—τὴν ἔγκριτον παιδικὴν ἡλικίαν τῶν Ἑλλήνων. Καὶ εὐρίσκω ἐν πρώτοις τὴν Ὀδύσειαν».

Ἐκ ταύτης τῆς μεγαλειῶς διατεθειμένης καὶ τὸν παῖδα ὑπεράνω

ἑαυτοῦ καὶ τῆς πλησιεστάτης, τῆς πολλῶν κακῶν μεστῆς πραγματικότητος ἀνυψώσεως διηγήσεως προσδοκᾷ ὁ Ἐρβάρτος μεγάλην παιδαγωγικὴν ἐνέργειαν καὶ παρέχει ἡμῖν νὰ στοχασθῶμεν, «ὅτι τότε μόνον ἔχει τις ὑπὸ τὸ κράτος αὐτοῦ τὴν ἀγωγὴν, ὅταν γινώσκῃ νὰ εἰσάγῃ εἰς τὴν νεκρὰν ψυχὴν σύστημα νοημάτων μέγα καὶ οὐ τὰ μέρη ἐνδομυχῶτα πρὸς ἄλληλα εἶναι συνδεδεμένα, ὅπερ ἔχει τὴν δύναμιν τῶν μὲν δυσμενῶν ἐντυπώσεων τοῦ πέριξ κόσμου νὰ ἐπικρατῇ, τὰς δὲ εὐμενεῖς νὰ διαλύῃ ἐν ἑαυτῷ καὶ νὰ συνδέῃ μεθ' ἑαυτοῦ».

Ἄλλ' ἵνα ἡ παιδικὴ διήγησις κατορθώσῃ τὸ μέγα τοῦτο παιδαγωγικὸν ἀποτέλεσμα, πρέπει νὰ ἔχῃ τινὰς ιδιότητας. Πρέπει πρὸ πάντων νὰ εἶναι ἀληθῶς παιδική, τ. ἔ. ἀπλή καὶ συγχρόνως πλήρης φαντασίας. «Διότι ὡσπερ ἡ γνησία ποίησις, οὕτως ἡ γνησία παιδικὴ ἱστορία κεῖται ἐπέκεινα τῆς πραγματικότητος ἐν τῇ χώρᾳ τῆς φαντασίας, «ὅτε ὄνομα εἰς τὸ ἀερώδες μηδὲν καὶ σταθερὰν κατοικίαν». Ἡ γνησία παιδικὴ ἱστορία γινώσκει ἐν ὅλῃ τῇ ἀπλότῃ αὐτῆς νὰ γίνηται κυρία τῆς τοῦ παιδὸς φαντασίας ἐν πράξεσι καὶ φρονήμασι καὶ νὰ ἀναπτέρωσιν αὐτήν.» Ὀφείλει πρὸς τούτοις νὰ εἶναι ἠθοποιὸς κατὰ τὴνδε τὴν ἐννοίαν, ὅτι δηλ. ἐπιδεικνύει μορφὰς καὶ σχέσεις, αἰτίνας, ἀπλάι καὶ πλήρεις ζωῆς, προκαλοῦσι τὴν ἠθικὴν κρίσιν ἐπιδοκιμάζουσαν ἢ ἀποδοκιμάζουσαν· δὲν ὀφείλει δὲ κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ἠθολογῇ, ἀλλὰ νὰ λαλῇ μάλλον εἰς τὴν καρδίαν τοῦ παιδὸς. «Γενικαί θεωρίαι καὶ διδασκαλίαι ἐν γένει δὲν εἶναι ἐπιτήδεια νὰ μορφώσωσιν ἐν τῇ μικρᾷ νεότητι τὴν αἴσθησιν τοῦ ἠθικοῦ. Διότι ἀποστρίβονται πρὸς τὸν νοῦν καὶ τὴν βούλησιν τοῦ τροφίμου καὶ προὑποθέτουσιν, ὅτι νῦν πρέπει νὰ θεμελιωθῇ. Ἡ ἠθικὴ μόρφωσις πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ μάλλον τοῦτο, δηλ. νὰ διεγείρῃ ἐν τῷ τροφίμῳ τὴν κρίσιν περὶ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ, δικαίου καὶ ἀδίκου καὶ ὅσῳ πλείονες εὐκαιρίαι παρέχονται εἰς τὸ ἐκφέρειν τοιαύτας κρίσεις, μετ' ἀκοιβεῖας καὶ θερμότητος, τόσῳ μάλλον πλουτίζεται ἡ ἠθικὴ γνῶσις, ἣτις ὀφείλει ἐν τῷ μέλλοντι νὰ ὀρίξῃ τὴν βούλησιν» (Willmann).

Ἄλλ' ἡ γνησία παιδικὴ διήγησις ὀφείλει οὐ μόνον νὰ ἐξεγείρῃ τὸ ἠθικὸν συναίσθημα, ἀλλὰ καὶ θετικῶς νὰ διδάσκῃ, τ. ἔ. ὀφείλει νὰ προσφέρῃ τῷ διδασκάλῳ ἱκανὰς ἀφορμάς, ὅπως συνάπτῃ εἰς ταύτας ὠφελίμους διδασκαλίαις περὶ τῶν σχέσεων τοῦ πραγματικοῦ βίου. Διότι «ἂν καὶ πρέπει ν' ἀναζητῶμεν τὸν παῖδα ἐν τῷ φαντασιῶδι αὐτοῦ κόσμῳ, πρέπει ὅμως νὰ προσαχθῇ εἰς τὴν πραγματικότητα· ἂν καὶ

εἶναι ἀνάγκη νὰ μεταναστεύωμεν μετὰ τοῦ παιδὸς ἐκ τῶν πολυπλόκων σχέσεων τοῦ νῦν πολιτισμοῦ εἰς τοὺς χρόνους ἀπλῶν μεγάλων μορφῶν τῆς ζωῆς, ἢ γινῶσις ὅμως τῶν σημερινῶν σχέσεων εἶναι τὸ τέρμα, εἰς ὃ ὀφείλει νὰ ὀδηγηθῆ. Διὰ τοῦτο παιδικὴ διήγησις, ἔχουσα πάντα τᾶλλα πλεονεκτήματα, θὰ ἦτο ἔλλιπής, ἐὰν δὲν παρείχε σημεῖα ἐπαφῆς πρὸς διδάγματα περὶ τῆς πραγματικῆς μορφώσεως τοῦ βίου, ὡς καὶ περὶ τῆς φύσεως» (Willmann).

Ἡ γνησίαι παιδικὴ διήγησις ὀφείλει πρὸς τούτοις νὰ ἔχη *μόριμον*, ἔγκριτον ἀξίαν, ὅπως παιδαγωγός τε καὶ παιδαγωγούμενος αἰεὶ ἐκ νέου δι' αὐτῆς διεγείρωνται, ὡσάκις ἐπανερχονται εἰς αὐτήν· καὶ ὀφείλουσι νὰ ἐπανερχῶνται εἰς αὐτήν πολλάκις, διότι ἐν αὐτῇ δὲν πρόκειται περὶ παροδικῆς τιнос ἐντυπώσεως, ἀλλὰ περὶ διαρκούς συμβολῆς εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν «συστήματος νοημάτων, οὗ τὰ μέρη ἐνδομυχώτατα πρὸς ἄλληλα συνδέονται, καὶ ἐφ' οὗ ἡ διδασκαλίαν νὰ δύναται νὰ βασιζέται». Ἐγκριτος ὅμως ὀφείλει νὰ εἶναι ἡ διήγησις καὶ διότι ὁ κύκλος τῶν νοημάτων, εἰς ὃν εἰσάγει ἡμεῖς, ὀφείλει νὰ εἶναι τοιοῦτος, ὃν ἔχομεν κοινὸν μετὰ τῶν ἀρίστων καὶ μάλιστα πεπαιδευμένων τοῦ ἡμετέρου γένους, ὅστις λοιπὸν καὶ ὑπ' ἄλλων λίαν ἐκτιμᾶται. Δι' αὐτὸ δὲ τοῦτο τέλος ἡ γνησίαι παιδικὴ διήγησις ὀφείλει νὰ ἐμφανίζηται οὐχὶ ὡς ἀπόσπασμα, ὡς ἀνέκδοτον ἢ ὡς βραχεῖα κοινοποιήσις, ἀλλ' ὡς *μέγα ἐνιαῖον* ὅλον, ὅπως δύναται τις διαρκῶς νὰ ἐνασχολῆται εἰς αὐτήν.

Πάσας ταύτας τὰς ιδιότητας (ἴσως ἐξαιρουμένης τῆς τελευταίας) ἔχουσι τὰ παραμύθια τοῦ λαοῦ καὶ διὰ τοῦτο συριστῶνται ὑπὸ τῆς σχολῆς τοῦ Ἐρβάρτου θερμότατα ὡς τὸ πρῶτιστον ἀνάγνωσμα τῶν παιδῶν. Τὰ παραμύθια τοῦ Γρίμμ ἐξαιρέτως εἶναι πλήρη παιδικῆς ἀφελείας, συγχρόνως δὲ καὶ πλήρη φαντασίας. Τὸ θέλητρον, ὅπερ τὸ παραμύθιον ἀσκεῖ ἐπὶ τῆς καρδίας τῶν παιδῶν, συνίσταται ἐν τούτῳ, ὅτι ἀνοίγει ἐνώπιον αὐτῆς νέον κόσμον, ὅστις ἔχει μὲν πολλὰ τὰ κοινὰ μετὰ τοῦ γνωστοῦ εἰς τὸν παῖδα πραγματικῶν κόσμου, ἐν τούτοις παριστᾷ ἰδιότροπόν τι, ὑπεράνω ἐκείνου ὑψούμενον βασιλεῖον ἐλευθέρως κινουμένης φαντασίας. Ὁ σκοπὸς τῆς ἠθικῆς μορφώσεως εἶναι αὐτῷ ἀλλότριος, ἀρκεῖται παντελῶς ἐν ἑαυτῷ καὶ ἐν τῇ ἐλευθέρῳ κινήσει τῶν παραστάσεων, δὲν καταλήγει ὅπως ὁ συγγενῆς αὐτῷ μῦθος εἰς ἠθικὸν τι συμπέρασμα· καὶ ὅμως ἐνεργεῖ ἠθικῶς διὰ τοῦ ἐξόχως ὑψηλοῦ ἐνδιαφέροντος πρὸς τὰ δρῶντα

πρόσωπα, ἅτινα προσάγει, καὶ διὰ τοῦ τελείου φωτισμοῦ αὐτῶν, ὃν παρέχει. «Τὸ παραμύθιον εἰσάγει εἰς ἰδανικὸν τι βασιλεῖον τῶν ἀπλουστάτων ἠθικῶν σχέσεων· οἱ ἀγαθοὶ καὶ κακοὶ διακρίνονται αὐστηρῶς· τὸ κακὸν ἐπικρατεῖ ἐπὶ τινι χρόνον, ἢ τελικὴ νίκη μένει εἰς τὸ ἀγαθόν. Καὶ πόσον ζωηρὰ γεννᾶται ἐν τῷ παραμυθίῳ ἡ κρίσις περὶ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ, δικαίου καὶ ἀδίκου!» Ὁ φόβος μὴ αἰ πονηραὶ μητρικαὶ κ.τ.τ. αἰ ἐν τῷ παραμυθίῳ πολλάκις ἀπαντῶσιν διεγείρωσι τοῦ παιδὸς τὴν ἀπέχθειαν, εἶναι μάταιος· διότι τὸναντίον ἐκ τῆς ἀντιθέσεως μανθάνει νὰ ἐκτιμᾷ ἔτι μᾶλλον τὴν μητρικὴν στοργὴν τὴν ἀπονεμομένην αὐτῷ. Ἐπίσης μάταιος εἶναι ὁ φόβος, ὅτι διὰ τοῦ κῆσμου τῶν παραμυθίων εἰσάγεται εἰς τὸ βασιλεῖον τοῦ ψεύδους, καὶ οὕτω δελεάζεται ὑπ' αὐτοῦ, διότι ἡ ἐνστασις αὕτη δύναται νὰ γείνη κατὰ πάσης ποιήσεως ἢ τέχνης. Ἀπάτη, ἣτις δὲν ἐμφανίζεται παντάπασιν ὡς χυδαία πραγματικότης, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτόχρομα διακρίνεται ταύτης, καὶ ἣτις οὐδὲν ἄλλο προτίθεται ἢ νὰ ἐξυψώσῃ τὸν ἀνθρωπον, δὲν δύναται νὰ ταύτισθῃ τῷ ψεύδει.

Τὸ παραμύθιον προσέτι διδὲι τὸν ὀδηγοῦντα *μίτον* εἰς πλῆθος πραγματικῶν διδασμάτων, ἐν ᾧ αἱ σχέσεις τοῦ πραγματικῶν βίου συγκαταμολογοῦνται μετ' αὐτοῦ ὡς λίθοι οἰκοδομῆς, φυτὰ, ζῶα, πρόσωπα τῆς πραγματικότητος ἐμφανίζονται ἐν αὐτῷ. Διὰ τοῦτο τὸ παραμύθιον εἶναι διὰ τὴν στοιχειώδη διδασκαλίαν ἢ καταλληλοτάτη συγκεντρωτικὴ ὕλη καὶ παριστᾷ ἐν γένει τὴν πρώτην βαθμίδα τῆς ἐπὶ διηγημάτων βασιζομένης παιδαγωγούσης διδασκαλίας.

Ἐν μόνον στοιχείῳ καθιστᾷ τὸ παραμύθιον ἀλλότριον τοῦ πραγματικῶν βίου καὶ διὰ τοῦτο καὶ τῆς διδασκαλίας, ἢ ἐιλικρίνως γεωγραφικῆς τιος βάσεως· ἡ διδασκαλία τῆς γεωγραφίας καὶ ἐπομένως καὶ τῆς ἱστορίας δὲν δύναται νὰ συναρθῆ μετ' αὐτοῦ, διότι εἶναι ἀμοιρον παντὸς χρονικοῦ καὶ τοπικοῦ προσδιορισμοῦ. Τὸ βασιλεῖον αὐτοῦ εἶναι τὸ *οὐδαμοῦ*. Ὅθεν γεννᾶται λίαν ἐνωρίς ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ προσεγγίζωμεν διὰ παραδοχῆς γεωγραφικῶν προσδιορισμῶν εἰς τὰ διηγήματα τῶν παιδῶν πρὸς τὸ ἔδαφος τῆς πραγματικότητος, διὰ τῆς κτήσεως ταιούτου ἐδάφους εὐρίσκωμεν συγχρόνως εὐπρόσδεκτον ἀφορμὴν νὰ προσάγωμεν καὶ νὰ ἐξετάζωμεν τὰ ἐπ' αὐτοῦ ἐξαπλούμενα φαινόμενα καὶ σχέσεις τῆς κοινωνίας, εἰ καὶ οὐχὶ ἀκόμη μετὰ τῆς καταπονοῦσης πιστῆς περιγραφῆς τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας ἐκθέσεως, ἀλλὰ πάντοτε ἀκόμη ἐν τῇ ἐλευθέρῳ σκιαγραφίᾳ τοῦ παραμυθίου.

Ἡδὴ ὁ Ρουσσώ ἐπόθει τοιαύτην τινὰ συγκεντρωτικὴν ὕλην, δυναμένην «νὰ συναγάγῃ ἐγγύτερον τόσα ἐν τοσούτοις βιβλίοις διεσκευασμένα διδάγματα, νὰ συνενώσῃ αὐτὰ ὑπὸ μίαν κοινὴν ὑπόθεσιν, εὐσύνοπτον, μετ' ἐνδιαφέροντος εὐπαρκαλοῦθητον καὶ δυναμένην νὰ παράσῃ καὶ εἰς τὴν νεανικὴν ἡλικίαν πνευματικὰς ἐξεγέρσεις. Ἐάν τις δυναθῇ νὰ εὕρῃ κατὰστασίν τινα, ἐν ἧ ἅπασαι αἱ φυσικαὶ χρεῖαι τοῦ ἀνθρώπου δεικνύονται τῷ πνεύματι τοῦ παιδὸς αἰσθητῶ τῷ τρόπῳ καὶ ὅπου τὰ μέσα τῆς πληρώσεως τῶν ἀναγκῶν τούτων ἀναπτύσσονται βαθμηδὸν μετὰ τῆς αὐτῆς εὐκολίας· πρέπει διὰ ζωηρᾶς καὶ ἀφελοῦς περιγραφῆς τῆς καταστάσεως ταύτης νὰ δώσῃ εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ παιδὸς τὰς πρώτας ἀσκήσεις. . . . Ἡ κατάστασις αὕτη εὐρέθη. . . . Ἐπειδὴ ἔχομεν ἀνάγκην ἀπόλυτον βιβλίων, ὑπάρχει ἐν, ὅπερ κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην εἶναι ἡ ἐπιτυχεστάτη πραγματεία περὶ τῆς κατὰ φύσιν ἀγωγῆς. Τοῦτο τὸ βιβλίον θὰ ἀναγνώσῃ ὁ ἐμὸς Αἰμίλιος πρῶτον, ἐπὶ μακρὸν θ' ἀποτελῇ ὅλην αὐτοῦ τὴν βιβλιοθήκην καὶ θὰ κατέχῃ ἑσαεὶ σπουδαίαν θέσιν ἐν αὐτῇ. Θὰ εἶναι τὸ κείμενον, εἰς τὸ ὁποῖον ἅπασαι αἱ φυσιογνωστικαὶ ὁμιλίαι ἡμῶν θὰ χρησιμεύωσι μόνον εἰς ἐξήγησιν· θὰ χρησιμεύῃ ἐν ταῖς ἡμετέραις προῦδοις ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς γνώσεως ἡμῶν ὡς βάζανος· καὶ ἐν ὅσῳ ἡ καλαισθησία ἡμῶν δὲν εἶναι διεφθαρμένη, ἡ ἀνάγνωσις αὐτοῦ θὰ τέρπῃ ἡμᾶς πάντοτε. Καὶ ποῖον εἶναι τοῦτο τὸ θαυμασίον βιβλίον; Εἶναι ὁ Ἀριστοτέλης, εἶναι ὁ Πλίνιος, εἶναι ὁ Βυρῶν; Οὐχί, εἶναι ὁ *Robinson Crusoe*. Οὕτως εὐρέθη ἡ δευτέρα, ἡ τοῦ *Robinson Crusoe* βαθμὶς τῆς διηγηματικῆς διδασκαλίας. Τοῦ Δεφός αἱ «περιπέτειαι τοῦ *Robinson Crusoe*», πρὸ ἐνός καὶ ἡμίσεως αἰῶνος ἐκδοθεῖσαι, εἶναι ἐκτὸς τῆς ἀγίας Γραφῆς τὸ μάλιστα πάντων διαδεδομένον βιβλίον, ἐγκριτον τῆς νεολαίας ἀνάγνωσμα ἐν τῇ ἐξοχωτάτῃ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως· διότι εἶναι κατήχησις τῆς πρώτης οικονομολογικῆς καὶ ἐκπολιτιστικῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας περιβεβλημένη τὴν ἐπιτυχεστάτην μορφήν· ἐκτυλίσσεται ἐν αὐτῇ, ὡς λέγει ὁ καθηγητὴς Hettner, «μικρὰ εἰκὼν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, τόσον μεγάλη καὶ τεραστίαι, ὥστε συνορῶμεν ἐνταῦθα ἐναργῶς ἔτι ἀπαξ τὴν βαθμιαίαν καὶ φυσικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους». «Ὁ ἥρωας ἔχει σάρκα καὶ αἷμα, ἐμφανίζεται ἐνώπιον ἡμῶν ἐν πλήρει ἀληθείᾳ· δεικνύεται ἐν ταῖς στιγμαῖς τῆς τε ἀδυναμίας καὶ τοῦ μεγαλείου, πῶς ἐκ κουφόνου παιδὸς γίνεται ἄθεος νεανίας, πῶς φθάνει εἰς τὴν γνῶσιν καὶ πρῶ-

κίς πάλιν προσκόπτει, πρὶν γείνη τοῦτο, ὅπερ παρέχει αὐτῷ τὴν ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν σπουδαιότητα διὰ τοὺς σκοποὺς τῆς τοῦ χαρακτῆρος μορφώσεως». Οἱ λόγοι οὗτοι οἱ ἐκ τοῦ προλόγου τῆς ἐξαίρετου καὶ πρὸς σκοποὺς παιδαγωγικοῦς διεσκευασμένης ἐκδόσεως τοῦ *Robinson* ὑπὸ Gräbner ἐν Λειψίᾳ (14η ἐκδ. 1881) εἶναι πληρέστατα δεδικοιολογημένοι. Διὰ τοῦτο οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Ἐρβαρτείου σχολῆς, ἐξαίρετως ὁ Ziller, δὲν δισταζοῦσι νὰ συστήσωσι τὸν *Robinson* οὐ μόνον ὡς κατ' οἶκον ἀνάγνωσμα, ἀλλὰ καὶ ὡς σχολικὸν ἀνάγνωσμα ὑπὸ τὴν ἐννοίαν συγκεντρωτικῆς ὕλης. Ὁ *Robinson* τοῦ Gräbner διακρίνεται τοῦ πρώτου *Robinson* τοῦ Δεφός κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐπὶ τῆς ἐρήμου νήσου τοῦ οὐ μόνον ἀνευ βοηθείας ἄλλων ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ἀνευ τῶν ἐργαλείων ἐκείνων ἐμφανίζεται, ἅτινα εἶναι τὰ ἐξυγόμενα μακροχρονίων καὶ πολυπλόκων ἐκπολιτιστικῶν ἐνεργειῶν, ὥστε ἰσάμεθα ἐν τῇ ἀρετηρῆι πάσῃς ἐξημερώσεως, ἐν τῇ καθαρᾷ φυσικῇ καταστάσει. Πολυπληθέστατα εἶναι τὰ διδάγματα, τὰ ὅποια οἰκοθεν συνάπτονται εἰς τὴν χαριεστάτην ταύτην ἱστορίαν. Τὸ πανταχοῦ καὶ οὐδαμοῦ τοῦ παραμυθίου ὑποχωρεῖ εἰς τοὺς πρώτους γεωγραφικοὺς προσδιορισμούς. Αἱ ἡπειροὶ τοῦ κόσμου, αἱ κυριώταται χῶραι τῆς Εὐρώπης ἐμφανίζονται πρὸς τούτους ὀλόκληρος σειρὰ γεωγραφικῶν ἐποπτεϊῶν, ὡς νῆσος, ἀκτὴ, κόλπος, ποταμός, λόφος, βουνόν, θάλασσα κτλ. Ζωηρὰ ἐμφανίζεται ἡ διάκρισις τῶν κλιμάτων, ὁ *Robinson* φοβεῖται τὸν χειμῶνα καὶ λαμβάνει κατ' αὐτοῦ προφυλακτικὰ μέτρα, ἀλλ' ὁ φόβος αὐτοῦ εἶναι μάταιος, εἰς τὴν νῆσον αὐτοῦ δὲν ἔρχεται χειμῶν. Πρὸς διδασκαλίαν περὶ ἀνθρωπίνων ἀσχολιῶν προσφέρεται διψιλέστατα εὐκαιρία, ὁ *Robinson* ἐμφανίζεται ὡς κυνηγός, ἀλιεύς, κτηνοτρόφος, τέκτων, κεραμεύς, μάγειρος κ.τ.λ. Ὁ οἰκογενειακὸς βίος μετὰ τῶν παικίλων αὐτοῦ σχέσεων βεβαίως δὲν εὐρίσκει χώραν ἐν τῷ *Robinson* ὅπως ἀμέσως προσαχθῇ· ἀλλ' ὁ πόθος αὐτοῦ ἐνεργεῖ τόσῳ ζωηρότερον.

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ βιβλίου τούτου ἦν κατὰ τὰς περιγραφὰς τοῦ Hettner θαυμαστή· «εὐθὺς τὸ πρῶτον ἐκδοθὲν κατεβροχθίσθη αὐτόχρημα ὑπὸ γερόντων καὶ νέων, ὑψηλῶν καὶ ταπεινῶν. . . . Μετεφράσθη σχεδὸν εἰς πάσας τὰς γλώσσας τοῦ κόσμου, ἐν ταῖς ἐρήμοις τοῦ Botanybay ἀνεγινώσκετο μετὰ τῆς αὐτῆς ἡδονῆς, ὡς ἐν τῷ ὄχλῳ τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων καὶ τῆς Πητρούπολεως· ὑπὸ τὸ ὄνομα «ὁ μαργαρίτης τοῦ Ὀκεανοῦ» κατέστη τὸ προσφιλέστατον βιβλίον τῶν Ἀ-

ράθων». Καί ἐν τῇ Ἐρβαρτείῳ σχολῇ ἐώρτασε τὸ βιβλίον τοῦτο ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν τὴν παιδαγωγικὴν αὐτοῦ ἀνάστασιν.

Ἡ διήγησις τοῦ Ῥοβινσῶνος, εἰ καὶ ἔχουσα γεωγραφικὴν βᾶσιν, ἐν τούτοις μένει *ποίησις*. Τὸ Ἀμδούργον, ὃ Ἄλβις, ἢ βόρειος θάλασσα, ὃ Ἀτλαντικὸς Ὠκεανὸς ἀποτελοῦσι τὴν γεωγραφικὴν βᾶσιν ταύτης τῆς διηγήσεως, λείπει ὅμως πᾶς προσδιορισμὸς τοῦ χρόνου, καθ' ὃν συνέβη, ἢ ὤφειλε νὰ συμβῆ. Μετὰ τῆς ἐμφανίσεως τῶν χρονικῶν προσδιορισμῶν ἀνοίγεται ἡμῖν τὸ βασιλείον τῆς κυρίως ἱστορίας, ἐν τῷ κατωφλίῳ τῆς ὁποίας ἴσταται τὸ ἔπος, ἰδίως τὸ ἠρωϊκὸν ἔπος. Ἀρκούντως προπαρεσκευασμένοι διὰ τῆς προηγηθείσης διηγηματικῆς διδασκαλίας δύναται ὁ μαθητὴς θαρρύντως νὰ πατήσῃ τὸ ἔδαφος τοῦτο, ὅπου εὐρίσκονται ἔτι μᾶλλον τὰ ὄρια τῆς φαντασίας αὐτοῦ, καθ' ὅσον εὐρίσκεται ἐνώπιον πραγματικῶν καὶ κατὰ τόπον καὶ χρόνον προσδιορισμένων γεγονότων. Μένει ὅμως ἡ προσθήκη, ἡ ἐπιβαλλομένη τῇ φαντασίᾳ αὐτοῦ, πάντοτε ἀκόμη πολὺ σπουδαία, διότι εἶναι κεκλημένη νὰ πληρῶσῃ τὰς ξηρὰς ἱστορικὰς σκιαγραφίας καὶ νὰ ζωγραφίσῃ αὐτὰς μὲ τὰ χρώματα τοῦ βίου. Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ γείνη ἡ ἀρχὴ ἀπὸ τῶν πολυπλόκων μορφῶν τοῦ εἰς τὴν ἡμετέραν ἐποπτεῖαν πλησιεστάτου μέν, ἀλλ' ὅμως ἐκτάκτως συγκεχυμένου καὶ διὰ τοῦτο δυσνοήτου πολιτισμοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν διὰ τῶν παρκατάσεων τῆς θρησκείας τόσον προσεγγιζουσῶν ἡμῖν καὶ συγκινοῦσαν ἀφέλειαν περιβεβλημένων ἱστοριῶν τῆς μεμακρυσμένης Παλαιστίνης, τῶν ἱστοριῶν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, περὶ ὧν ὁ Ἐρδερος σημειοῖ εὐστόχως τάδε· «Ἐκεῖ κατεβλήθησαν οἱ θεμέλιοι λίθοι, οἵτινες ἄλλως δὲν ἠδύναντο νὰ τεθῶσιν. Ἐκατονταετηρίδες ὀλόκληροι ἐκοδόμησαν ἐπ' αὐτῶν, θύελλα αἰῶνων κατέχωσαν, ὡς τὰς βᾶσεις τῶν πυραμίδων, δι' ἐρήμων ἀμμωδῶν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διασειῶσιν· αὐτοὶ κεῖνται ἀκόμη καὶ εὐτυχῶς, διότι πάντα ἐπ' αὐτῶν βασιζονται». Καὶ ὁ Λότσε. «Ἐν ταῖς πατριαρχικαῖς καταστάσεσιν, ἃς εἰκονίζουσι τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, πρόκειται εἰς τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς σύνολόν τι ὠραίων συνθηεῖδων τοῦ βίου, αἵτινες λελαμπρυσμένοι ὑπὸ τῆς ἰδεοποιούσης δυνάμεως τοῦ χρόνου καὶ τῆς ποιητικῆς παραστάσεως, δύνανται ἴσως εἰς τὸν πρὸς τὰ ὀπίσω βλέποντα πόθον νὰ ἐμφανισθῶσιν ὡς πρότυπον τοῦ βίου. . . . Εὐφρόσυνον σκότος περιεκκλυπτεν ἔτι πῆριξ τὰς ἀπιστάσεις τοῦ κόσμου καὶ πάντα τὰ ἔργα καὶ πάσα ἀπόλκυσις τοῦ βίου ἔμμενον συνηγμένα ἐντὸς στενοῦ καὶ εὐσυνόπτου ὀρί-

ζοντος. . . . Ἐν τῇ κεφαλῇ τῆς φυλῆς ἠνοῦντο πάσαι καὶ διευθύνσεις τοῦ ποιεῖν καὶ πράττειν, αἵτινες παρέχουσιν ἀξίαν εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον· πατὴρ καὶ οἰκοδεσπότης, νομοθέτης καὶ κριτής, ἡγεμὼν καὶ ἱερεὺς συγχρόνως, ἠσθάνετο ἐν ἐαυτῷ τὴν ἀπαρμειώτον πλήρη ἀπόλαυσιν τῆς πνευματικῆς δυνάμεως. Ἐὰν δὲ προσθέσωμεν ὅτι εἰς τὴν θρησκευτικὴν πίστιν τῶν χρόνων καὶ τῶν φυλῶν τούτων καὶ ἡ μετὰ τοῦ Θεοῦ συνάφεια ἦν γεγονὸς ἀδιαλείπτως ἀνανεούμενον, δυνάμεθα ἴσως νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἐν τῇ ἐποχῇ τῶν πατριαρχῶν εὐρίσκουμεν συλλογὴν τινα καὶ συμπύκνωσιν τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ συναισθημάτος τῆς ζωῆς, ἥτις οὐδὲν τῶν ἐρικτῶν ἀγαθῶν τοῦ βίου καὶ οὐδὲν τῶν ἀνεγνωρισμένων αὐτοῦ καθηκόντων ἄφηνε νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν τοῦ ἀτόμου ἀπαρκατήρητον»!

Ἐκ τῆς «Παιδαγωγικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» τοῦ Λίνδνερ. * * *
Ἡ ἀνατομία καὶ ἡ φυσική ἐκτελεῖται ἐν τῇ παιδαγωγίᾳ ὡς ἐπιμέρους τῆς ἀνατομικῆς καὶ φυσικῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἀνατομία καὶ ἡ φυσική ἐκτελεῖται ἐν τῇ παιδαγωγίᾳ ὡς ἐπιμέρους τῆς ἀνατομικῆς καὶ φυσικῆς ἐπιστήμης.

ΓΕΝΕΤΗΣΙΟΣ ΟΡΜΗ

ΑΠΟΠΛΑΗΗΣΙΣ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΑΥΤΗΣ.

Οὐδεμία τῶν φυσικῶν ὁρμῶν τοῦ ἀνθρώπου ἔχει τόσον μεγάλην ἀνάγκην τῆς προσοχῆς τοῦ παιδαγωγοῦ, ὅσον ἡ γενετήσιος ὁρμὴ. Ἄν καὶ ἡ ἐξέγερσις αὐτῆς, ὅταν ἡ τάξις τῆς φύσεως δὲν διαταρασσῆται, συμπίπτει κατὰ τὰ ἔτη, αἵτινα κυρίως ἀναφορικῶς πρὸς αὐτὴν ὠνομάσθησαν ἡ ὄρμος ἡλικία, ἐν τούτοις ἀνέκαθεν ἡ πείρα διδάσκει, ὅτι ἡ ὄρμος αὕτη δύναται οὐ μόνον νὰ ἐπιταχυνθῇ, ἀλλ' ὅτι ἡ ὁρμὴ αὕτη διὰ παντοίων ἐξωτερικῶν πράξεων δύναται νὰ ἐξεγερθῇ καὶ διὰ τοῦ ἀνταγισμοῦ νὰ ἐκπληρωθῇ κατὰ τρόπον οὐχὶ φυσικόν· ὅτι τοῦτο ὅμως πάντοτε συμβαίνει ἐπὶ βλάβῃ τῆς υγείας καὶ τῆς τελείας ἀναπτύξεως τοῦ σώματος. Ἐπειδὴ εἰς τὸ κακὸν τοῦτο ἰκανῶς συχνάκις ὑποπίπτει ἡ νεότης, πρέπει ὁ παιδαγωγὸς πάση δυνάμει ν' ἀντεπεξέλθῃ κατ' αὐτοῦ· τὰ εἰς τοῦτο ἀναφερόμενα καθήκοντα αὐτοῦ δύναται νὰ συγκεφαλαιωθῶσιν εἰς τὰ τρία ταῦτα, *παιδείαν, ἀνακόλυψιν* καὶ *θεραπείαν* τοῦ κακοῦ.

1. Σ. Μ. Πρόβλ. ἐν τόμ. Α', σελ. 71 «Ἡ διδασκαλία τῆς ἱστορίας» κτλ. καὶ σελ. 15 τοῦ Β'. ἔτους τοῦ περιοδικοῦ τούτου.

Ἡ προφύλαξις ἀπὸ τοῦ κακοῦ προϋποθέτει τὴν γνῶσιν τῶν συνήθων ἀφορμῶν αὐτοῦ· διότι βεβαίως οἱ πλεῖστοι τῶν τῆ κακίᾳ ταύτῃ δουλεύοντων ἀπεπλανήθησαν εἰς τοῦτο ὑπὸ ἐξωτερικῶν καὶ ἐν μέρει ὄλως τυχαίων περιστατικῶν καὶ ἦσαν πολλάκις ἐπὶ μακρὸν χρόνον παραδεδομένοι εἰς αὐτὴν χωρὶς καὶ νὰ ὑποπτεύωσιν, ὅτι ὁ ἐρεθισμὸς τῶν σχετικῶν ὀργάνων εἶναι ἐπιβλαβέστερος ἢ τριβαὶ καὶ ψύσεις ἄλλων μελῶν τοῦ σώματος, π. χ. τοῦ ὀφθαλμοῦ ἢ τοῦ ὠτός. Εἰς τὰς ἀφορμὰς ταύτας καταλεκτέα τὰ ἐπόμενα :

1. Διαιτητικὰ σφάλματα δι' ἐκμκλθκαώσεως ὄλου τοῦ σώματος, ἐκκαιούσης τροφῆς, θερμῶν στρωμάτων, ἀδείξ τῶ νὰ μένωσι τὴν πρῶταν οἱ παῖδες ἐν τῇ κλίνῃ ἐγγρηγορότες ἢ ἡμίϋπνοι.

2. Πᾶσα παρὰ φύσιν ψαῦσις καὶ πίεσις τῶν γεννητικῶν μορίων, οὐ μόνον ἢ ἰδίως παρὰ μαιαίαις καὶ τίθηαις τόσον συνήθης ψαῦσις, δι' ἣς πειρῶνται νὰ καθησυχάζωσι τὰ παιδία ἢ νὰ παρέχωσιν αὐτοῖς ἡδονήν, ἀλλὰ καὶ ἢ διὰ στενῶν ἐνδυμάτων, ἰδίως πολὺ πρῶτου χρῆσεως στενῶν περισκελίδων.

3. Ἐρεθισμὸς τῶν γεννητικῶν μορίων δι' ἰππεύσεως ἐπὶ βράδων καὶ ξυλίνων ἵππων, δι' αἰωρήσεως ἐπὶ τῶν γονάτων, διὰ κατολισθήσεως ἐπὶ τῶν δρυφάκτων τῶν κλιμάκων, διὰ τῆς συνθηείας τοῦ ἔχειν τοὺς πόδας ἐνκλλάξ ἐν τῷ κάθησθαι, διὰ κατ' ἀρχὰς ἀσκόπου ἐνθέσεως τῶν χειρῶν εἰς τοὺς θυλάκους τῶν περισκελίδων.

4. Ἀργία καὶ ἀρία, ὅθεν καὶ πᾶσα κάθειρξις ἀνευ ὀρισμένης ἀσχολίας.

5. Καταστροφή τῆς αἰθημοσύνης διὰ προῶρων σκωμμάτων μετὰ μικρῶν καὶ γυμνῶν παιδίων, κοινὸν λουτρὸν ἀνευ οὐδενὸς ἐνδύματος, κοινὴ ἀναιδῆς ἐνδυσις καὶ ἀπόδουσις ἡλικιουμένων παιδίων, ἰδίως ἀμφοτέρων τῶν φύλων· αἰσχροὶ λόγοι, ὑπαινιγμοί, εἰκόνες, παιδιὰς ὀργανα.

6. Πρώωρος γνωστοποίησις τῶν ἡδοτῶν τῶν ἀφροδισίων ἀνευ ὀρισμένης ἀφορμῆς, ἢ ἀσύνητος καὶ τὴν περιεργίαν διεγείρουσα ἐπικάλυψις ἀπρεπῶν ἀντικειμένων.

7. Πολὺ ὑλικαὶ θωπεῖαι τῶν ἐνηλίκων, καὶ αὐτῶν τῶν γονέων, ἐνώπιον τῶν παιδίων· ἀνάγνωσις διαφθείρουσα, ἰδίως διὰ καταθελγούσης παρασπάσεως τῶν ἀφροδισίων.

8. Πολὺ μεγάλη προσέγγισις τῶν γέων, τὸ κατοικεῖν, ἰδίως τὸ κοιμάσθαι ἐν στενῷ δωματίῳ, εἰ μὴ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ κλίνῃ, πλησίον

ἀλλήλων ὄλως ἀνευ ἐποπτείας, ἀνευ αἰφνιδίας ἐπισκέψεως, ἀποτομπῆ τῶν παιδίων εἰς τὸν κοιτῶνα, χωρὶς νὰ εἶναι κεκμηκότες.

9. Οἰκειότης μεταξὺ παιδίων τοῦ αὐτοῦ ἢ διαφόρων φύλων, ὅποτε ζητεῖται τὸ μυστικὸν καὶ τὸ σκότος, μονήρεις περιπάτοι, μακρὰ διαμονὴ ἐν ἀποκρύφιοις θάλαμοις, ἐν γένει παρὰ πολὺ ἀνεπιτήρητος ἀναστροφή τῶν νέων ἐν ταῖς παιδιαις αὐτῶν, ἰδίως τῶν ἡσυχωτέρων, διότι οἱ θορυβώδεις εἶναι ἀκινδυνότεροι.

10. Τέλος καὶ τινὰ εἶδη κολάσεως πολλάκις ἐπαραλαμβάνόμενα.

Ἐὰν πᾶσαι αὗται καὶ ὅμοιοι ἀφορμαὶ ἀπομακρυνθῶσιν ἢ τοῦλάχιστον ἐλαττωθῶσι πολὺ, ἀναντιρρότως πολλὰ κατορθοῦνται ἤδη πρὸς πρόληψιν κρυφίων ἀμαρτημάτων. Πολλάκις ὅμως εἶναι καλλίτερον ν' ἀπεχώμεθα πάσης θετικῆς ἐπιδράσεως, διότι ἄλλως καὶ ἢ ἀρίστη θέλησις μάλλον ἤθελε βλάβῃ ἢ ὠφελήσῃ. Ὅταν δηλονότι ἐν πάσῃ εὐκαιρίᾳ ὑποδεικνύωμεν τοῖς τροφίμοις, ὅτι θέλωμεν νὰ τοὺς προφυλάξωμεν ἀπὸ τινος, ὅταν οὗτοι αἰσθάνωνται ὅτι ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ παιδαγωγοῦ σχεδὸν οὐδεμίᾳ ἄλλη ἰδέα ὑπάρχει ἢ δυσπιστία πρὸς τὴν ἀγνότητα αὐτῶν, τότε οὐ μόνον διεγείρουμεν πολλάκις ἐν αὐτοῖς νοήματα καὶ συναισθήματα, ἐφ' ἃ ἄλλως δὲν θὰ ἤρχοντο, ἀλλὰ καὶ τρέχουμεν κίνδυνον ν' ἀπατηθῶμεν πρῶτοι. Ἐν ταῖς κυρίως διδασκαίαις καὶ νοουθεσίαις περὶ τοῦ κινδύνου τῶν λαθραίων ἀμαρτημάτων τῆς νεότητος, ἐφ' ὅσον εἶναι ἀμφίβολον, ἂν ὁ τρόφιμος γινώσκει ἤδη αὐτὰ, ὀφείλομεν νὰ σκεπτώμεθα καλῶς, ἂν αὗται (αἱ διδασκαίαι καὶ νοουθεσίαι) πρέπει ἐν γένει νὰ διδωνται καὶ κατὰ τίνα τρόπον, διότι ὑπάρχουσι περιπτώσεις, ἐν αἷς προτιμότερον ἦτο νὰ ἔλειπον νοουθεσίαι καὶ διδασκαίαι, ἀλλὰ καὶ πολλάκι, ἐν αἷς αὗται εἶναι τὸ μόνον μέσον σωτηρίας.

Ἐνταῦθα δυνάμεθα ν' ἀκολουθῶμεν τοὺς ἐξῆς πρακτικοὺς κανόνους.

1. Ὄφείλομεν νὰ χωρῶμεν εἰς τὸ ἔργον κατὰ τὸν νόμον τῆς πιθανότητος, τ. ἔ. νὰ παραβάλλωμεν τὴν πιθανὴν ὠφέλειαν πρὸς τὴν πιθανὴν βλάβην. Ἐὰν μετ' ἀκριβῆ παρατήρησιν τῶν παιδίων μηδὲ τὸ ἐλάχιστον ἔγκως τῆς ἀνηθικότητος ταύτης εὐρίσκωμεν, καὶ ἐὰν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ἢ ὅτι τὴν πρῶτην αὐτῆς γένεσιν παρατηροῦμεν ἢ ὅτι δυνάμεθα νὰ προλάβωμεν αὐτὴν πρὸ πάσης ἀφορμῆς, θὰ ἦτο, ἐξαιρέτως ἐπὶ καρσίων, προτιμότερον ὄλως νὰ σιγῶμεν περὶ τούτου, ἢ διὰ τῶν πολλῶν νοουθεσιῶν περὶ τινος ἴσως ἀγνώστου πράγματος νὰ διεγείρωμεν τὴν περιεργίαν καὶ σὺν αὐτῇ τὴν ὑλικὴν ἐπιθυμίαν.

2. Ἡ δὲ νοουθεσία καὶ διδασχὴ ἔστω κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τὸν

τόνον σύμφωνος τῇ ἐκάστοτε ἡλικίᾳ. Παρὰ μὲν τοῖς νεωτέροις παισὶν ἄς διεγείρωμεν ἐν πάσῃ ψηλαφήσει καὶ ἀπογυμνώσει τῶν αἰδοίων τὴν ιδέαν ῥυπαρῆς πράξεως, ὅπως γεννᾶται ἐν αὐτοῖς ἀηδία καὶ αἰδώς. Παρὰ δὲ τοῖς μᾶλλον ἡλικιωμένοις ἔχομεν εὐκαιρίαν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν ἀρχῶν τῆς ἀνθρωπολογίας νὰ καταστήσωμεν αὐτοῖς γνωστὴν τὴν ὄλως ἐντεχνοτάτην κατασκευὴν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ τὰς βλάβας, εἰς ἃς ὑπόκειται, καὶ μεταξὺ τῶν νόμων τῆς λογικῆς αὐτοῦ θεραπείας νὰ κάμνωμεν λόγον περὶ τῆς βλάβης ταύτης ἐπίσης, ὡσπερ καὶ περὶ ἄλλων βλαβῶν (π. χ. τῶν ὀφθαλμῶν), νὰ λαμβάνωμεν τοὺς λόγους ὅμως ἐκ τῆς λεπτῆς κατασκευῆς καὶ τῆς συναφείας τῶν μελῶν τούτων μετὰ τοῦ ὅλου. Ἐν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ δύναται ἡ διδασχὴ ἐκτός τούτων νὰ εἶναι τελειότερα καὶ συγχρόνως νὰ ἔχη μορφήν ἠθικῆς τε καὶ φυσικῆς διδασκαλίας. Τότε μόνον δύναται τις νὰ δώσῃ εἰς τὸ ὕψος τοῦ λόγου σεμνότητά τινα, ἥτις ἄλλως παρὰ τοῖς μικροτέροις παισὶν ἀποθίβει ματαίᾳ. Μετὰ τῆς ἐκθέσεως τῶν φοβερῶν ἐπακολουθημάτων, ἅτινα συνοδεύουσι τὴν κακίαν ταύτην, πρέπει συγχρόνως νὰ συνδέηται ἡ παράστασις περὶ τῆς πρὸς τὸ καθήκον ἐναντιότητος καὶ τοῦ ἁμαρτωλοῦ τῆς πράξεως, ἐν ἣ καταπατεῖται τὸ ἀξίωμα τῆς φύσεως, ὅπως οὕτω διατηρῆται ἀγρυπνός ἡ συνειδησις καὶ αἱ νέοι ἐθίζονται νὰ ζητῶσιν ἐν πειρασμοῖς καὶ ἐν τισὶ φαινομένοις καὶ παρατηρήσειν ἐπὶ τοῦ ἰδίου σώματος μετ' ἐμπιστοσύνης τὴν συμβουλήν τοῦ παιδαγωγοῦ αὐτῶν.

3. Αἱ νοθεσίαι αὗται πρέπει νὰ δίδονται εἰ δυνατόν ὑπὸ προσώπων τοῦ αὐτοῦ φύλου, εἰς τὰ κοράσια, παρ' οἷς αὐταὶ σπανιώτερον καθίστανται ἀναγκαῖαι, ὀφείλει ἡ μήτηρ νὰ παρέχῃ αὐτὰς ἐν γένει ὁ διδάσκαλος ὀφείλει πάντοτε νὰ πράττῃ ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν γονέων.

Μετὰ τὴν προφύλαξιν τοῦ κακοῦ εἶναι σπουδαῖον νὰ ἀνακαλύπτωμεν, ἂν ἤδη πραγματικῶς ὑπάρχει. Φώρασιν καὶ φανερὰν ὁμολογίαν σπανιώτατα μόνον δυνάμεθα νὰ προσδοκῶμεν. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ γινώσκωμεν τὰ συνήθη σημεῖα τοιούτων ἁμαρτημάτων τῆς νεότητος, νὰ εἴμεθα ὅμως πολὺ προφυλακτικοὶ ἐν τῇ κρίσει ἡμῶν, διότι τὰ σημεῖα ταῦτα πολλάκις εἶναι ἀπατηλά, ἡ δὲ κατεσπευσμένη αἰτίασις τοῦ παραπτώματος ἀπολείπει τὰς χειρίστας ἐντυπώσεις ἐν ἀθώαις καρδίαις· δύνανται δὲ τὰ σημεῖα ταῦτα καὶ νὰ λείπωσιν ἐκεῖ, ὅπου ἡ ἀθωότης πράγματι ἤδη ἀπώλετο. Ὡχρότης τοῦ προσώπου, ἰδίως

τῶν χειλέων, συχνὴ καὶ αἰφνιδία ἀλλοίωσις τῆς τοῦ προσώπου χροιάς, συμπεπτωκότες, βλαβεῖς καὶ δειλοὶ ὀφθαλμοὶ ὑπὸ μελάνων δακτυλίων περιβαλλόμενοι, χάνωσις τῶν προσωπικῶν μυῶν, συχνὰ ἐξανθήματα κατὰ τὴν ῥίνα, τὸ μέτωπον καὶ τὰς παρειάς, ἀηδὴς ἀποφορὰ ἐκ τοῦ στόματος, ἄτονον, συρόμενον βάδισμα, ἐπιφορὰ λειποθυμίας ἐν μακροχρονίῳ πως ὀρθοστασίᾳ, τρόμος καὶ ταχεῖα κόπωσις τῶν χειρῶν, τρόμος τῆς φωνῆς, ἐξάντλησις ἐν παντὶ καὶ μικρῷ ἀκόμη κόπῳ, ταῦτα πάντα εὐρίσκονται παρὰ πολλοῖς ἀνανισταῖς· ἀλλὰ τὰ αὐτὰ παρατηροῦνται καὶ παρὰ παιδίους, ἅτινα εἶναι ἀκάθαρτα, ἔχουσι σκώληκας, ἀκάθαρτον αἷμα, προδιάθεσιν πρὸς τὴν ἐκπικίην, ἢ σῶμα ἐξασθενῆσαν ἐκ προῶρων κόπων. Πρὸς τούτοις χαρακτηριστικὰ εἶναι παρὰ τοῖς πλείστοις καὶ τὰ ἀκόλουθα· σῶμα εὐερέθιστον ἕνεκα νευρικῆς ἀδυναμίας, σφιδραὶ συγκινήσεις, καὶ δάκρυα ἀκόμη ἄνευ ἀφορμῆς τινος, δυσθυμία, δειλία, ἀπροσεξία, ἀνήσυχια καὶ στενοχωρία, ἐρυθρίασις, ὅταν γίνηται λόγος περὶ τινῶν ἀντικειμένων· ἐν καιρῷ τῆς διδασκαλίας ἀμετάστρεπτος ἀτενισμὸς τοῦ διδασκάλου καὶ φαινομένη προσοχή, χωρὶς νὰ γινώσκῃ περὶ τίνος λαλεῖ ὁ διδάσκαλος, ἐκπληξίς ἐν πάσῃ αἰφνιδίᾳ ἐρωτήσῃ ἀμβλύτης τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ νοῦ, τοῦτο δὲ κατὰ τινὰς ἡμέρας, κατὰ τινὰς ὥρας μᾶλλον ἢ κατ' ἄλλας· πικρότης τῆς καρδίας, μεταβολὴ τοῦ θυμικοῦ ἐπὶ τὸ χειρὸν, ἐλεγχομένη διὰ φθόνου, δυσμενείας, συννοίας, πονηρίας. Φόβον τινὰ διεγείρει ἡ τάσις πρὸς τὴν μόνωσιν, ἡ ἀδιαφορία πρὸς φαιδρὰς διασκεδάσεις καὶ τὰς μεγαλοφώνως ἐκτελουμένας παιδιὰς, ὀρθοδοῦσα δυσωπία, ἀποχώρησις ἀπὸ τῆς συναστροφῆς μετὰ τοῦ ἐτέρου φύλου, μακρὰ διαμονὴ ἐν σκοτεινοῖς τόποις, ἄσεμνοι καὶ ἀνήσυχτοι θέσεις, στάσεις καὶ κινήσεις τοῦ σώματος, ἰδίως τῶν σκελῶν· ἀπόκρυφισ τῶν χειρῶν εἰς τοὺς χιτῶνας, ὑπὸ τὰ ἐφαπλώματα, ἐναλλάξ παρὰ φύσιν ἰσχυρὰ καὶ ἀσθενῆς ὄρεξις τοῦ ἐσθίειν, διατριβὴ ἐν τῇ κλίνῃ πέραν τοῦ χρόνου τοῦ ὕπνου, νωθρότης καὶ ἀνορεξία εὐθὺς μετὰ τὴν ἐξέγερσιν.

Ἡ θεραπεία τῶν νέων, παρ' οἷς ἐγένετο ἡ ἀτυχὴς ἀνακάλυψις ὅτι ἔχουσι χρεῖαν σωτηρίας, εἶναι μὲν δυσχερῆς, οὐχὶ ὅμως ἀδύνατος· κρέμαται δὲ οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ νοῦ καὶ τῆς ποιότητος τῆς καρδίας, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ βαθμοῦ, καθ' ὃν ἡ κακία αὕτη ἐγένετο αὐτοῖς ἕξις. Τὰ δὲ θεραπευτικὰ μέσα εἶναι ἢ φυσικὰ ἢ ἠθικὰ. Εἰς τὰ φυσικὰ μέσα ἀριθμοῦνται ἀναγκαστικὰ τινὰ μέτρα, μέλλοντα νὰ καταστήσωσιν ἀδύνατον τὴν ἐξάσκησιν τοῦ κακοῦ, οἷον πέδησιν τῶν χειρῶν, ἰδίως

τῆς νυκτός κτλ. "Οπου ἡ ἀτυχὴς ἕξις ἔφθασεν εἰς τὸν ὑψιστον βαθμὸν καὶ ἡ ἐλευθέρᾳ βούλησις ἀπώλεσε πάσῃ δύναμιν, τὰ ἀναγκαστικὰ ταῦτα μέσᾳ θὰ εἶναι ἴσως τὸ μόνον μέσον ὅπως ἀποβληθῆ ἡ ἕξις ἢ ὑποστηριχθῆ κατ' ἀρχὰς ἢ ἀγαθῇ βούλησις. Σὺν τούτοις πολλὰ δύναται νὰ κατορθώσῃ ἢ ἀπομάκρυνσις πασῶν τῶν προμνημονευθεισῶν ἀφορμῶν. Εἰς ταῦτα προσθετέα καὶ τὰδε ἰσχυροτέρα κίνησις, ψυχρολουσίαι, ὑγιεινὴ διαίτα, ἔν τισι περιπτώσεσι καὶ ἰατρικὰ κατὰ τὴν παραγγελίαν ἰατροῦ.

Τὰ δὲ ἠθικὰ θεραπευτικὰ μέσᾳ προϋποθέτουσι τὴν φαιερὰν ὁμιλίαν μετὰ τοῦ πάσχοντος περὶ τῆς καταστάσεως αὐτοῦ. Τοῦτο δὲν εἶναι τόσον δύσκολον, ὅσον πολλοὶ νομίζουσιν. "Οπου πρόκεινται ὠρισμένα σημεῖα, ἡ ἀφορμὴ ἔρχεται αὐτόματος. Δὲν εἶναι καλὸν νὰ βασανίζωμεν τοὺς τροφίμους διὰ πολλῶν ἐρωτήσεων, ἢ ν' ἀφήνωμεν αὐτοῖς οὕτω καιρὸν νὰ κρύπτιωνται. Πρέπει νὰ λέγωμεν αὐτοῖς φανερά, χωρὶς ὅμως νὰ τοὺς φοβίζωμεν, ὅτι κατέστησαν ἑαυτοὺς δυστυχεῖς διὰ τῆς καταχρήσεως τῶν γεννητικῶν τῶν μοριῶν, ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι σπουδαιότερον ἢ ὅσον αὐτοὶ ἐνόμιζον καὶ ὅτι θέλωμεν νὰ νοουθετήσωμεν αὐτοὺς περὶ τούτου. Μετὰ ταῦτα ἀκολουθεῖ συνήθως ἡ ὁμολογία. Καὶ ἐὰν αὕτη δὲν δοθῆ, ἢ διδαχῆ πάλιν θ' ἀποβῆ καρποφόρος. "Οσα φυσικώτερον, ἡσυχώτερον καὶ πραότερον ὁμιλοῦμεν, τόσῳ μᾶλλον εὐπαρησίαστον θὰ εὐρίσκωμεν συνήθως τὸν νέον. Μόνον πρέπει νὰ μὴ μεταχειριζώμεθα αὐτὸν ὡς κακοῦργον· οὐδ' εἶναι τοιοῦτος. Αὐτὸς ἀμαρτάνει ἢ ἐξ ἀγνοίας, ὡς ἀναρίθμητοι ἡμαρτον, ἢ ἡ κρᾶσις εἶναι τόσον σφοδρὰ, ὥστε μόλις δύναται ν' ἀντιστῆ, ὥσπερ δὴ ἡ φύσις αὐτῆ προκαλεῖ ἀκουσίως ἐκκενώσεις (ὄνειρωγμούς).

Ἡ εἰς θεραπείαν τείνουσα διδαχὴ ἄς περιέχῃ τὰδε:

α) Ζωηρὰν παράστασιν τῶν ἐπακολουθημάτων τῆς κακίας ταύτης. "Οπου τὸ πρᾶγμα κατανεῖται, ἄς παράγωμεν αὐτὰ φυσιολογικῶς ἐκ τῆς φύσεως τῆς πράξεως καὶ τῆς συναφείας αὐτῆς μεθ' ὅλου τοῦ νευρικοῦ συστήματος. "Ας ἀποφεύγωμεν δ' ἐν τούτῳ τὰς ὑπερβολάς. "Ο ἐνδεχόμενος κίνδυνος ὁ ἐκ τῆς ἀκατασχέτου προόδου τοῦ κακοῦ δύναται πάντοτε νὰ ζωγραφηθῆ μεθ' ἰκανῆς ζωηρότητος. Τινὰ ἐπακολουθήματα γινώσκει ἤδη ἀναγκαίως ὁ ἔνοχος ἐκ πείρας, ταῦτα θὰ πείσωσιν αὐτὸν ἰσχυρότερον ἢ τὰ μέλλοντα· ἐν τούτοις καὶ ταῦτα δὲν πρέπει νὰ παραλείπωνται. Ἡ ἰδέα τῆς μελλούσης ἀνικανότητος πρὸς τὸν ἔγγαμον βίον, ἣτις εἶναι ἀληθεστάτη, ἀκριβῶς παρὰ τοῖς ἀτόμοις

τούτοις ἤμιστα ἐνεργεῖ· κίνδυνος πρόωρου θανάτου πολλῶ ἰσχυρότερον· πραγματικὴ θέα βαρεῖαν τίσιν ἐκτινόντων ἀνικανιστῶν ἐν νοσοκομείοις ἴσως ἰσχυρότατα.

β) Ἀπόπειραι ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς βουλήσεως. Παρὰ μικροῖς παιδίοις, παρ' οἷς εἶναι τοῦτο μᾶλλον ἀνάγωγος συνήθεια, θὰ ἐκαρποφόρει τάχιστα ἡ ἀπειλή, καὶ ἐπιβολὴ δὲ σωματικῆς τιμωρίας. Παρ' ἐνήλιξιν αὕτη εἶναι ὄλως ἄσκοπος, πολλάκις λίαν ἐπιβλαβής, διότι ἡ ἐπίκουρις ἐν ταύτῃ τῇ ἀμαρτία εἶναι εὐκολώτερα ἢ ἐν πάσῃ ἄλλῃ. Πλέον ἐνεργεῖ ἡ καταφρόνησις, εἰς ἣν ἐκτίθενται, καὶ ὁ φόβος μήπως ἐν τῷ προσώπῳ αὐτῶν ἀναγινώσκωμεν τὰ ὑπ' αὐτῶν πραττόμενα. Ἡδὴ ἡ αἰσχύνῃ αὕτη εἶναι πολλοῦ ἀξία. Ταύτη προσέρχεται ταχέως τὸ συναίσθημα τῆς μεγάλης κκοκαίμονίας, εἰς ἣν ῥίπτουσιν ἑαυτοὺς. Ἐν ὠριμωτέρᾳ ἡλικίᾳ ἐνεργεῖ ἡ θλίψις τοῦ παιδαγωγοῦ, ἢ ἐπὶ τοῦ προσώπου τῶν γονέων κατῆφεια ἐπὶ τῷ αὐτουργῷ τῆς ἑαυτοῦ ἀπωλείας κτλ.

Προστεθείσθω τούτοις γ) ἡ ὑποστήριξις τοῦ μετανοήσαντος καὶ ἀποφασίσαντος νὰ διορθωθῆ. Ἡ ἐμπιστοσύνη αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς πρέπει πρὸ πάντων νὰ διατηρηθῆ, ἵνα μὴδὲ τὸν ὑποτροπιασμὸν αὐτοῦ παρασιωπῆ. Ἡ συμβουλή ἄς μὴ εἶναι μόνον παραίνεσις, συγγίνησις, ἀλλὰ καὶ λογικὴ ὁδηγία τί ὀφείλει αὐτὸς νὰ πράττῃ, τί ν' ἀποφεύγῃ· σύστασις διδακτικῶν ἀναγωγισμάτων, ἀφορμὴ συναναστροφῆς μετὰ ἀγνῶν συμπαϊκτόρων, ἐξαιρέτως δὲ καὶ μετὰ προσώπων ἐναρέτων τοῦ ἐτέρου φύλου.

Ἐπειδὴ εἰς τὸ κακὸν τοῦτο ὑποπίπτουσιν οἱ παῖδες, ἰδίως οἱ ἄρρενες, εἶναι καθήκον τῶν διδασκάλων νὰ προσέχωσι τοῖς μαθηταῖς καὶ ἐκ ταύτης τῆς ἐπόψεως, τοῦτο δὲ τόσῳ μᾶλλον, ὅσον ὁ διδάσκαλος ἔχει πολλάκις μᾶλλον εὐκαιρίαν νὰ παρατηρῆ αὐτοὺς ἀκριβῶς, ἢ οἱ γονεῖς. Ἰδίως νέοι πολὺ ζωηροὶ δύνανται νὰ πέσωσι πολλάκις καὶ βαθέως. Αἰσθησις καὶ φαντασία εἶναι παρ' αὐτοῖς πολλάκις τὰ ἐπικρατέστερα. Ἐὰν ὑπάρχῃ ἔτι παρ' αὐτοῖς ἠθικὸν καὶ θρησκευτικὸν συναίσθημα, ἢ ἰατρεία εἶναι εὐκολός· παρ' ἄλλοις, παρ' οἷς λείπει τὸ συναίσθημα τοῦτο, ὁ κίνδυνος εἶναι μείζων, διότι οὐδὲν νοουθετεῖ, οὐδὲν φοβίζει αὐτοὺς, ἢ τὸ πολὺ τὰ φυσικὰ δεινὰ, ἅτινα ἐπέρχονται πολλάκις ὕστερον. Προσέτι αἱ νοουθεσίαι νοσημόνων συμμαθητῶν (καθ' ὑπόδειξιν τοῦ διδασκάλου) εἶναι πολλάκις ὠφελιμώτεραι ἢ αἱ τῶν προσετηκότων.

(Ἐκ τῆς «Παιδαγωγικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» τοῦ Αἰνδερ.)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ

ΓΛΩΣΣΙΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΕΠΟΠΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Ο ἵππος.

1. Αἱ δι' ὀφθαλμῶν γραμμάτων λέξεις θὰ γράφονται ἐπὶ τοῦ μαύρου πίνακος καθ' ὅσον ἤθελον ἀπαγγέλλεσθαι.

2. Ἡ ἀπόκρισις τοῦ μαθητοῦ νὰ γίνηται ἐν μικρᾷ πλήρει φράσει. Αἱ νέαι λέξεις, καθὼς τετράποδον, συμμετρικόν, πρέπει ἀπλῶς νὰ ἐξηγηθῶσιν. Αἱ προτάσεις θὰ ἐπαναλαμβάνονται κεχωρισμέναι, ἕνα ἑκάστη μαθητῆ; δύνηται νὰ καταγράψῃ διὰ ζώσης φωνῆς ὁλόκληρον τὸ ζῶον.

1. Συνδιάλεξις.

— Πῶς ὀνομάζονται τὰ ζῶα, τὰ ὅποια τρέφονται κατ' οἶκον; — Κατοικίδια ζῶα.

— Εἰπατέ μοι τινὰ τῶν κατοικίδιων ζῶων. — Οἱ ἵπποι, ἡ βοῦς, ἡ αἶξ, κ. τ. λ.

— Τί ζῶον εἶναι ὁ ἵππος; — Κατοικίδιον τετράποδον.

— Πῶς εἶναι τὸ σῶμά του; — Πολύ συμμετρικόν. — Ἡ κεφαλή του; — Ἐπιμήκης. — Οἱ ὀφθαλμοὶ του; — Μεγάλοι καὶ ἡμεροί. — Τὰ ὦτά του; — Μικρὰ καὶ ὀξυτενῆ.

— Τί παρατηρεῖτε ἐπὶ τοῦ τραχήλου του; — Χαίτην.

— Ἐκ τίνος εἶναι ἐσχηματισμένη ἡ οὐρά του; — Ἐκ τριχῶν.

— Πῶς εἶναι τὰ σκέλη του; — Λεπτὰ καὶ νευρώδη.

— Ἐκ τίνος συνίσταται ἡ ὀπλή καὶ μετ' αὐτῆς εἶναι προφυλαγμένα;

— Ἐξ ὄνου καὶ προφυλάσσεται ἐκ πέταλων.

— Τί χρησιμεῖσι ὁ ἵππος; — Σύρει τὸ ἄροτρον, τὰς ἀμάξας, καὶ μεταφέρει τὸν ἄνθρωπον.

— Πῶς ὀνομάζεται ὁ ἄρσενικός; — Οἱ ἵπποι. — Ὁ θηλυκός; — Ἡ ἵππος (φορὰδα). — Ὁ μικρός; — Πῶλος.

— Τί τρώγει ὁ ἵππος; — Ἀχυρον, φορβήν, κριθήν.

— Μετὰ τὸν θάνατόν του πῶς χρησιμοποιοῦσι τὸ δέρμα του; — Κατασκευάζουσιν αὐτὸ σκύτος στερεόν. — Τὰς τρίχας του; — Εἰς ἔμβυσμα (γέμισμα) ἐπίπλων, εἰς κατασκευὴν στρωμάτων.

2. Ἀσκήσεις ὀρθογραφικαὶ καὶ γραμματικαί.

1. Ἐφιστάναι τὴν προσοχὴν τῶν μαθητῶν ἐπὶ τῆς ὀρθογραφίας τῶν λέξεων τῶν γεγραμμένων ἐπὶ τοῦ μαύρου πίνακος.

Κατοικίδια ζῶα, ἵππος, βοῦς, αἶξ, τετράποδον, σῶμα, συμμετρικόν, κεφαλή, ὀφθαλμοί, μεγάλοι, ἡμεροί, ὦτα, μικρά, ὀξυτενῆ, τραχήλος, χαίτη, οὐρά, τρίχες, σκέλη, λεπτά, νευρώδη, ὀπλή, ὄνουξ, πέταλον, ἄροτρον, ἀμάξαι, ἄνθρωπος, ἄρσενικός, ὁ ἵππος, θηλυκός, ἡ ἵππος, πῶλος, ἄχυρον, φορβή, κριθή, σκύτος, στερεόν, ἔμβυσμα, ἐπιπλα, στρώματα.

2. Ἀντιγραφή τῶν λέξεων τούτων.

3. Διακρίσις τῶν οὐσιαστικῶν ἀπὸ τῶν ἐπιθέτων.

4. Καταγραφή εἰς ἰδίαν στήλην τῶν ἄρσενικῶν ὀνομάτων, τιθεμένου πρὸ ἐκάστου αὐτῶν τοῦ ἄρσενικοῦ ἄρθρου.

5. Καταγραφή εἰς ἰδίαν στήλην τῶν θηλυκῶν ὀνομάτων, τιθεμένου πρὸ ἐκάστου αὐτῶν τοῦ θηλυκοῦ ἄρθρου.

6. Σχηματισμὸς τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὀνομάτων τῶν δύο τελευταίων γυμνασμάτων καὶ καταγραφή αὐτῶν εἰς ἰδίαν στήλην.

3. Σύνθεσις.

Ἡ Οἱ μαθηταὶ θὰ καταγράψωσι τὰ περι ἵππου κατὰ τὰς ἐξῆς ἐρωτήσεις.

Τί εἶναι ὁ ἵππος; — Εἰπατέ, τί γνωρίζετε περὶ τοῦ σώματός του (δηλαδὴ τῆς κεφαλῆς, τῶν ὀφθαλμῶν, τῶν ὠτων, τοῦ τραχήλου, τῆς οὐρᾶς, τῶν σκελῶν, τῆς ὀπλῆς); — Πρὸς τί τρέφουσι τὸν ἵππον; — Πῶς ὀνομάζουσι τὸν ἄρσενικόν; — Πῶς τὸν θηλυκόν; — Πῶς τὸ μικρόν; — Τί τρώγει ὁ ἵππος; — Μετὰ τὸν θάνατόν του, τίνα μέρη τοῦ σώματός του χρησιμοποιοῦνται καὶ πῶς;

4. Γύμνασμα καθ' ὀπαγόρευσιν.

Ὁ ἵππος ἔχει ὄραϊον σῶμα. Οἱ ὀφθαλμοὶ του εἶναι ἡμεροί. Τὰ ὦτά του εἶναι μικρά. Ἐχει χαίτην. Τὰ σκέλη του εἶναι λεπτά. Ὁ ἵππος σύρει τὰς ἀμάξας. Σύρει ὡσαύτως τὸ ἄροτρον. Φέρει τὸν ἄνθρωπον. Τὸ θηλυκόν λέγεται ἡ ἵππος. Ὁ μικρὸς καλεῖται πῶλος. Ὁ ἵππος τρώγει ἄχυρον. Ἀγαπᾷ πολὺ τὴν κριθήν.

ἐπίθετα, αἱ ἀντωνυμίαι καὶ τὰ ῥήματα γράφονται διαφόρως, ὅταν εἶναι ἐνικὰ ἢ πληθυντικά, ἀρσενικὰ ἢ θηλυκὰ· αἱ προθέσεις γράφονται πάντοτε καθ' ὅμοιον τρόπον· αἱ λέξεις αὗται εἶναι ἀμετάβλητοι.

Κατ' οἶκον ἐργασίαν λάβετε νὰ γράψητε τρεῖς προτάσεις περιεχοῦσας τοπικὸν προσδιορισμὸν συνοδευόμενον μὲ τὴν πρόθεσιν εἰς, ἀλλὰς τρεῖς μὲ τὴν πρόθεσιν ὑπὸ καὶ τρεῖς μὲ τὴν πρόθεσιν ἐπί.

M. B.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΘΕΣΕΩΣ.

1) Ὁ Πέτρος δωδεκαετής, πόσον ἡλικίαν θὰ ἔχη μετὰ 27 ἔτη; $(12+27=39)$.

2) Ὁ Πέτρος ἐγεννήθη τὸ 1808, εἰς ποῖον ἔτος ἦτο 27 ἐτῶν; $(1808+27=1835)$.

3) Βιβλιοδότης ἔκαμε δύο παρὰδόσεις βιβλίων, τὴν πρώτην ἐξ 75 τόμων, καὶ τὴν δευτέραν ἐξ 149. Πόσοι εἶναι ὅλοι οἱ παρὰδοθέντες τόμοι; $(75+149=224)$.

4) Δύο ἐργάται ἐκέρδισαν, ὁ εἰς 85 δραχμὰς, ὁ ἄλλος 129 δραχμὰς. Πόσον ἐκέρδισαν καὶ οἱ δύο; $(85+129=214)$.

5) Ἀρτοποιὸς ἠγόρασε κατὰ πρῶτον 20 σάκκους σίτου, ἔπειτα δὲ 18 σάκκους· πόσους σάκκους ἐν ὅλῳ ἠγόρασε; $(20+18=38)$.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΦΑΙΡΕΣΕΩΣ.

1) Ἐργάτης τις πρέπει νὰ λάβῃ 176 δραχμὰς· τῷ δίδουσι τῶρ 117 δρ., πόσας τῷ ὀφείλουσιν ἀκόμη; $(176-117=59)$.

2) Χωρικός τις εἶχεν εἰς τὴν φορτηγὸν τοῦ ἀμαξῶν 345 πεπόνια, ἐπώλησε δὲ 257, πόσα τῷ ἔμειναν; $(345-257=88)$.

3) Χωρικός τις εἶχεν εἰς τὴν ἀμαξίαν τοῦ 423 πεπόνια, πόσα ἐπώλησεν, ἀφοῦ τοῦ μένουσιν ἀκόμη 79; $(423-79=344)$.

4) Εἰς ἐμπορικὴν τινα ἀγορὰν ἐκ 4217 δραχμῶν κάμνουσιν ἐλάττωσιν ἐκ δρ. 427, πόσας οὗτος πρέπει νὰ πληρώσῃ; $(4217-427=3790)$.

5) Λογαριασμός τις σύγκειται ἐκ δραχμῶν 4729, πόση ἐλάττωσις πρέπει νὰ γίνῃ, ἵνα πληρώσῃ δραχμῶν 4278; $(4729-4278=451)$.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΘΕΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΦΑΙΡΕΣΕΩΣ.

1) Πόσον εἶναι τὸ ὀλικὸν βάρος 6 πεφορτωμένων ἀμαξῶν, ἐὰν ἡ πρώτη ἔχη βάρος 4524 ὀκάδων, ἡ δευτέρα 9425, ἡ τρίτη 7217, ἡ τετάρτη 3425, ἡ πέμπτη 2027, καὶ ἡ ἕκτη 1875;

2) Ὑπηρέτης μεταβαίνει εἰς τὴν ἀγορὰν ἔχων μὲθ' ἑαυτοῦ 79 δραχμὰς. Ἐὰν ἐξοδούσῃ τὰς 47 δρ., πόσαι δραχμ. θὰ τῷ μείνωσιν;

3) Μοὶ λείπουσι 420 δραχμαὶ, ἵνα πληρώσω χρέος ἐκ 746 δραχμῶν. Πόσας θὰ ὀφείλω ἀκόμη;

4) Χρεωστὴ τις εἰς τινα 975 δραχμ., ἐὰν τῷ πληρώσῃ 749 δραχμ., πόσας ἀκόμη θὰ τῷ χρεωστῇ;

5) Ποιμὴν τις εἶχε 345 πρόβατα, ἐὰν πωλήσῃ 249, πόσα θὰ τῷ μείνωσιν;

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΛΛΑΠΛΑΣΙΑΣΜΟΥ.

1) Πόσος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν μολυβδίνων σφαιρῶν τῶν ἐμπεριεχομένων ἐντὸς 6 σάκκων, ὧν ἕκαστος περιέχει 247 σφαίρας; $(247 \times 6 = 1482)$.

2) Πόσα καρύδια θὰ χρειασθῶ, ἵνα γεμισῶ 8 σάκκους, ἐὰν ἕκαστος σάκκος δύναται νὰ χωρῆσῃ 450; $(450 \times 8 = \dots)$.

3) Πόσος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν μῆλων τῶν περιεχομένων εἰς 7 κοφίνια, ὧν ἕκαστον περιέχει 278; $(278 \times 7 = \dots)$.

4) Πόσους μαθητὰς δύναται τις νὰ καθίσῃ ἐπὶ 18 θρανίων, ἐὰν ἕκαστον χωρῇ 8 μαθητὰς; $(18 \times 8 = \dots)$.

5) Πόσας βολὰς κανονίου δύναται τις νὰ ῥίψῃ ἐπὶ 6 ὥρας, ἐὰν εἰς ἕκαστην ὥραν ῥίπτῃ 120 βολὰς; $(120 \times 6 = \dots)$.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΘΕΣΕΩΣ ΑΦΑΙΡΕΣΕΩΣ ΚΑΙ ΠΟΛΛΑΠΛΑΣΙΑΣΜΟΥ.

1) Ἀριθμὸς τις ἐπὶ ἐνὸς δένδρου 942 ἀπίδια, πόσα θὰ μείνωσιν ἐπ' αὐτοῦ, ἐὰν κόψῃ 579; $(942-579 = \dots)$.

2) Πόσα ἀπίδια εὕρισκανται ἐπὶ δένδρου τινος, ἐὰν κόψῃ 345 καὶ μείνωσιν ἐπ' αὐτοῦ 407; $(407+345 = \dots)$.

3) Πόσος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν πορτοκαλίων τῶν περιεχομένων ἐντὸς

δύο κοφίνιων, εάν τὸ μὲν πρῶτον περιέχῃ 345 καὶ τὸ ἄλλο 367 ; $(345+367= \dots)$.

4) Δύο κοφίνια περιέχουσι πορτοκάλια, τὸ πρῶτον 345 καὶ τὸ ἄλλο 542. Εάν λάβῃ τις 47 ἐκ τοῦ δευτέρου καὶ τὰ θέσῃ εἰς τὸ πρῶτον, πόσα θὰ ἔχῃ ἕκαστον ; $(542 - 47 = 495 \quad 345 + 47 = 392 \quad 495+392= \dots)$.

5) Δύο κοφίνια περιέχουσι πορτοκάλια, τὸ πρῶτον 476, καὶ τὸ δεύτερον 504. Πόσα πορτοκάλια πρέπει νὰ θέσῃ εἰς τὸ πρῶτον κοφίνιον διὰ νὰ γίνωσιν ἴσα τὸν ἀριθμὸν μὲ τὸ δεύτερον κοφίνιον ; $(504-476= \dots)$.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΔΙΑΙΡΕΣΕΩΣ.

1. Πόσα βιβλία θὰ ἀγοράσω μὲ 69 δραχμ., εάν ἕκαστον βιβλίον στοιχίξῃ 3 δραχμᾶς ; $(69 : 3= \dots)$.

2) Ποία εἶναι ἡ τιμὴ μιᾶς φιάλης οἴνου, εάν 345 φιάλαι στοιχίξωσι 690 δραχμᾶς ; $(690 : 345= \dots)$.

3) Πόσους πῖλους θὰ ἀγοράσω μὲ 360 δραχμᾶς, εάν ἕκαστος πῖλος στοιχίξῃ 8 δραχμᾶς ; $(360 : 8= \dots)$.

4) Πόσους σκούφους θὰ ἀγοράσω μὲ 426 δραχμᾶς, εάν ἕκαστος στοιχίξῃ 2 δραχμᾶς ; $(426 : 2= \dots)$.

5) Ποία εἶναι ἡ τιμὴ ἑνὸς πῖλου, όταν οἱ 12 πωλῶνται 108 δραχμᾶς ; $(108 : 12= \dots)$.

ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ

Λογαριασμοὶ ἐργάτου.

Ἐργάτης κερδίζει 3,50 δραχμᾶς καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ ἐργάζεται τακτικῶς 6 ὥρας καθ' ἑβδομάδα ἐπὶ 51 ἑβδομάδας τοῦ ἔτους. Ἐξοδεύει δι' ἄρτον 32 λεπτὰ καθ' ἡμέραν καὶ διὰ γάλα 30 λεπτ. διὰ κρέας δρ. 1,80 καθ' ἑβδομάδα· διὰ καφέ δραχ. 1,40 κατὰ μῆνα. Ἀγοράζει 15 1/2 ὀκάδας βουτύρου πρὸς δρ. 4 καὶ 20. Ὁ φωτισμὸς τοῦ στοιχίζει 40 λεπτὰ τὴν ἑβδομάδα κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ ἔτους, καὶ 25 λεπτ. κατὰ τὸ ἄλλο ἥμισυ. Ἀγοράζει 8 κυβόμετρα καυσαξύλων πρὸς 9 δραχ. ἕκαστον καὶ 50 δεμάτια θάμνων πρὸς δραχ. 8 τὰ 100

Τὰ ἐνδύματα τῆς οἰκογενείας του ἀναβαίνουν μετὰ τῆς ὑποδήσεως εἰς δραχ. 200· τὸ πλύσιμον εἰς δραχ. 2 κατὰ μῆνα. Ἐξώδευσε 25 μέτρα γεωμύλων πρὸς 95 λεπτὰ τὸ μέτρον, καὶ λαχανικὰ πρὸς 35 δραχ. Ἠγόρασε καθ' ὅλον τὸ ἔτος 6 ὀκάδας ζακχαρώος πρὸς 1,25 λεπτὰ τὴν ὀκάν. Τὰ διάφορα αὐτοῦ ἐξοδα ἔφθασαν εἰς δραχ. 185. Ἡ σύζυγός του κερδίζει κατὰ μέσον ὄρον δρ. 1,60 καθ' ἑβδομάδα καὶ ὁ υἱὸς του δραχ. 4,80 κατὰ μῆνα, φοιτῶν καὶ εἰς τὸ σχολεῖον.

Τίνα οἰκονομίαν δύναται νὰ κάμῃ ὁ ἐργάτης οὗτος κατὰ τοῦτο τὸ ἔτος; ἀφοῦ ἐπλήρωσε τὸ ἐνοίκιον τοῦ ἔτους ἐκ δραχμῶν 150 ;

Λογαριασμοὶ ἐργάτου.

Δούραι Λαβείν.

	δραχ.	λπ.	δραχ.	λπ.
Κερδίζει 306 ἡμέρας πρὸς 3,50 δρ. καθ' ἑκάστην			1071	
Ἐξοδεύει δι' ἄρτον 32 λ. καθ' ἑκάστην ἡμέραν...	116	80		
» » διὰ γάλα καθ' ἑκάστην	109	50		
» » διὰ κρέας δρ. 1,80 καθ' ἑβδ.	93	60		
» » διὰ καφέ δρ. 1,40 κατὰ μῆνα	16	80		
» » διὰ βούτυρον 15 1/2 πρὸς δρ. 4,20 λεπτὰ	65	10		
Ἐξοδα φωτισμοῦ διὰ 26 ἑβδ. πρὸς 40 λεπ. ἑκάστ.	10	40		
» » » 26 « » 25 « »	6	50		
Ἐξοδα καυσαξύλων 8 κυβόμετρ. πρὸς 9 δρ. ἕκαστ.	72	—		
50 δεμάτια θάμνων πρὸς 8 δρ. τὰ 100	4	—		
» » φορέματα καὶ ὑπόδησις	200	—		
» » πλύσιμον 2 δρ. κατὰ μῆνα	24	—		
Ἀγορὰ 25 μέτρων γεωμύλων πρὸς 95 λ. τὸ μέτρ.	23	75		
Ἀγορὰ λαχανικῶν	35	—		
Ἀγορὰ 6 ὀκάδ. ζακχαρώος πρὸς 1,25 τὴν ὀκάν.	7	50		
Ἐξοδα διάφορα	185	—		
Ἡ σύζυγός του κερδίζει δρ. 1,60 καθ' ἑβδομάδα			83	20
Ὁ υἱὸς τῶν κερδίζει δραχ. 4,80 κατὰ μῆνα			57	60
Ἐνοίκιον	150	—		
Εἰς ἐξίσωσιν. ἔκαμεν οἰκονομίαν ἐκ δραχ.	91	85		
ἐν ὄλῳ	1211	80	1211	80

M. B.

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ

Αί των δημοδιδασκάλων μεταθέσεις, εξακολουθοῦσι γινόμεναι ὡσεὶ ἐθρυσκόμεθα περὶ τὸ τέλος τοῦ μηνὸς Ἀυγούστου. Οὕτε τὸ δημόσιον συμφέρει, οὔτε οἱ νόμοι ἐμποδίζουσι τοὺς ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαίδευσως ἀναμορφωτάς εἰς τὴν ἐν μέσῳ τοῦ ἔτους ἐπὶ βλάβῃ τῆς ὑπηρεσίας μετακινήσιν τῶν δυστυγῶν τούτων ὑπαλλήλων.

* *

Ἐνῶ ἄρθρον Νόμου διαρρήδην ὀρίζει τὸ ἀμετάθετον τῶν δημοδιδασκάλων, οἱ ἐν τῷ ὑπουργείῳ ἀναμορφωταὶ καταδολιεύονται αὐτὸν διὰ τρόπον ἀξίου νὰ σημειωθῇ εἰς τὰ χρονικά τῆς ἱστορίας τῆς ἐκπαίδευσως ἐν Ἑλλάδι. Πάουσι τὸν δημοδιδάσκαλον, καὶ τότε εἰς τὴν κενὴν ταύτην θέσιν διορίζουσιν, ἢ μεταθέτουσιν ὃν προαιροῦνται. Ἄλλὰ τοῦτο δὲν ἐμποδίζει τὸν ὑπουργὸν εὐθὺς νὰ διορίσῃ ἐκ νέου εἰς ἄλλην θέσιν τὸν παυθέντα δημοδιδάσκαλον! Διπλοῦν δ' ἐκ τούτου προέγχεται ὄφελος 1) διορίζεται ὁ συντάξιμος, ἢ ὁ φίλος τῶν ἀναμορφωτῶν καὶ 2) ὠφελεῖται τὸ δημόσιον τὰ ὀδοιπορικὰ ἔξοδα!

* * *

Καὶ ἄλλοι πρὸς τοῦτους ἐνεργεῖται τρόπος παύσεως τῶν δημοδιδασκάλων πρὸς διακιολόγησιν τῆς ὑπηρεσίας. Ἡ ἐφορευτικὴ ἐπιτροπεία ὑπὸ τὴν πῆσιν τοῦ Δημάρχου ἢ ἄλλου τινὸς ἰσχυροῦ τῆς ἡμέρας συντάσσει ἀόριστον καὶ γενικὴν καταγγελίαν κατὰ τοῦ δημοδιδασκάλου, ὅτι δηλαδὴ ἀναμιγνύεται εἰς τὰ πολιτικά, ὅτι δὲν ἐργάζεται τακτικῶς, ὅτι οἱ κάτοικοι δὲν εἶναι εὐχαριστημένοι καὶ ὅτι ὁ διδάσκαλος ἀπολύεται ἢ νὰ διορισθῇ εὐθὺς μετ' ὀλίγον εἰς ἄλλην θέσιν!

Τὰ πάντα φενακίζονται ἐν ταῖς χερσὶ τῶν ἀναμορφωτῶν. Θέλοντες οὗτοι νὰ στίξωσι τὸς πολιτικούς αὐτῶν φίλους ἐν τοῖς χωρίοις τῶν δήμων, παύουσι διὰ τοῦ ἀνωτέρου γνωστοῦ τρόπου τὸν δημοδιδάσκαλον, εἰς δὲ τὴν θέσιν αὐτοῦ διορίζουσιν γράμματῶν ἀναμορφωτῶν, ὃν ἐχειροτόνησε τοιοῦτον ἢ πῆσιν τοῦ βουλευτοῦ. Ὁ ἐν τῷ χωρίῳ ἐγκτασταθεὶς γραμματοδιδάσκαλος εἶναι τὸ εὐτελέστατον ὄργανον τῆς πολιτικῆς μερίδος, ἣτις τὸν διώρισεν. Ἐν διαστήματι ἐνὸς ἔτους κατὰ τὰς πληροφορίες ἡμῶν 400 ἐχειροτονήθησαν γραμματοδιδάσκαλοι ἐπὶ τῶν ἀναμορφωτῶν. Ἐπιπλέον παῖσι παρέχοντες. Ὁ ὅλος δὲ ἀριθμὸς τῶν γραμματοδιδασκάλων ὑπερβαίνει τοὺς 600.

* *

Εἶναι ὡς δόγμα παρὰ τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν παιδαγωγῶν καθιερωμένον, ὅτι ἐναλλάξ τις κατασταθῇ ἐλευθερῶς καὶ εὐτυχῆς, πρέπει νὰ παιδευθῇ καὶ παιδαγωγηθῇ. Ἄλλ' ἐνὰ κτωρθωθῇ τοῦτο, χρεῖα εἶναι εὐπαιδευτῶν, ἠθικῶν καὶ διὰ χριστιανικῶν ἀρετῶν κεκοσμημένων δημοδιδασκάλων. Πρὸς τοῦτο δὲ συντελοῦσι καλῶς καθηρισμένα διδασκαλεῖα καὶ κυβερνητικὴ πρόνοια, ὅπως ταῦτα λειτουργῶσι κανονικῶς καὶ σκοπίμως. Ἄλλ' οἱ ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς παιδείας ἀναμορφωταὶ δὲν δίδουσιν εἰς ταῦτα πολλὴν προσοχὴν. Διὰ τοῦτο ἀνέθεσαν τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν εἰς χεῖρας ἀγραμμάτων καὶ ἀηθικῶν ὀργάνων, οὗ; οἱ κατὰ νομοῦ Νομαρχιακοὶ δημοδιδάσκαλοι χειροτονουσι τὴν συντάσσει καὶ ταῖς ἀπειλαῖς τῶν ἰσχυρῶν. Μήπως οἱ αὐτοὶ ἀναμορφωταὶ δὲν εἶναι καὶ

οἱ συντάσσει ἱστορικοῦ πλέον καταστάντος τοῦ περὶ ὑποδιδασκάλων νόμου, δι' οὗ δίδεται τὸ δικαίωμα εἰς παῖδας περὶνάντας τὸ δημοτικὸν σχολεῖον νὰ διορίζονται προσωρινῶς ὑποδιδάσκαλοι, μετὰ διετῆ δὲ ὑπηρεσίαν ἀποκτώντες τὰ αὐτὰ τοῖς ἐκ τῶν διδασκαλείων ἐξελοῦσαι προσόντα; Τὸν νόμον τοῦτον ψηφισθέντα ὑπὸ τῆς βουλῆς πέρσει ἠτχύνθησαν νὰ θέσωσιν εἰς ἐνέργειαν, ἀφῆκαν δὲ εἰς τὰ ἄρθεα τοῦ ὑπουργείου ὡς κειμήλιον καὶ ὑπόδειγμα τῆς ποιότητος αὐτῶν ἱκανότητος περὶ τὰ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα.

— Εἰς τὴν ἐν Κορινθίῳ Ἑλληνικῇ παρκοικίᾳ προσήνεγκον ὁ μὲν ἱατρὸς κ. Μεταξᾶς φρ. 500, ὁ δὲ κ. Χρηστάκης Ζωγράφος 3000 ἐτησίως ὑπὲρ συντηρήσεως Ἑλληνικῆς σχολῆς.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΕΝ ΚΡΗΤῃ.

Κατὰ τὴν ἐσχάτην σταθείσαν τῆ Γεν. Διοικήσει ὑπὸ τῆς Τμημ. Ἐφορέας Ἡρακλείου στατιστικῆν ὑπάρχουσιν ἐν τῷ τμηματι Ἡρακλείου κατὰ τὸ ἔτος 1884—1885 τὰ ἐξῆς σχολεῖα: Ἐν μὲν τῇ πόλει Ἡρακλείου ἐν πλήρει Γυμνάσιον ἀνεγνωρισμένον ὑπὸ τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἑλλάδος, ἐν ᾧ διδάσκουσιν 7 καθήγηται καὶ διδάσκονται 97 μαθηταὶ ἐξ ὧν τῶν τμημάτων τῆς Κρήτης ἐν ἑλληνικὸν σχολεῖον ἀρρένων καὶ ἐν θηλέων μετὰ 6 διδασκάλων, 140 μαθητῶν καὶ 49 μαθητριῶν. Ἐν πρότυπον δημοτικὸν τῶν ἀρρένων μετὰ 4 διδασκάλων καὶ 410 μαθητῶν καὶ ἐν δημοτικὸν τῶν θηλέων μετὰ 5 δημοδιδασκαλισσῶν καὶ 270 μαθητριῶν. Ἐν δὲ τῇ ἐπαρχίᾳ Πεδιάδος δύο ἑλληνικά σχολεῖα ἀρρένων μετὰ δύο διδασκάλων καὶ 70 μαθητῶν, 26 δὲ δημοτικὰ ἀρρένων μετὰ 26 διδασκάλων, 1025 μαθητῶν καὶ 380 μαθητριῶν. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κανουρίου καὶ Πυργιωτίσσης ἐν ἑλληνικὸν σχολεῖον ἀρρένων μετὰ 2 διδασκάλων καὶ 54 μαθητῶν, δημοτικὰ δὲ σχολεῖα ἀρρένων 15 μετὰ 16 διδασκάλων, 570 μαθητῶν καὶ 17 μαθητριῶν. Ἐν Μονοφαζίῳ 12 δημοτικὰ ἀρρένων μετὰ 12 διδασκάλων, 255 μαθητῶν καὶ μίαν μαθητρίαν. Καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τεμένους 4 δημοτικὰ σχολεῖα μετὰ 5 δημοδιδασκάλων, 226 μαθητῶν καὶ 25 μαθητριῶν.

Κατὰ δὲ τὴν ἐκθέσιν τῆς Τμημ. Ἐφορ. Λασιθίου ἐν τῷ τμηματι τούτῳ ὑπάρχουσι κατὰ τὸ ἔτος 1884—1885 τὰ ἐξῆς σχολεῖα. Ἐν Νεαπόλει Μεραμβέλλου ἐν τέλειον Γυμνάσιον ἀνεγνωρισμένον ὑπὸ τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἐν ἑλληνικὸν σχολεῖον ἀρρένων καὶ ἐν ἑτερον θηλέων, ἐν πρότυπον δημοτικὸν σχολεῖον ἀρρένων καὶ ἐν δημοτικὸν σχολεῖον θηλέων διδασκαλοὶ δὲ ἐν αὐτοῖς ἐπὶ καθήγηται, ἐπὶ διδασκαλοὶ, μία διδασκαλίσσα, καὶ διδάσκονται 337 μαθηταὶ καὶ 50 μαθητρίαι. Ἐν δὲ τῇ ἐπαρχίᾳ Μεραμβέλλου ὑπάρχουσι 17 δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων (ὧν δύο πρότυπα) καὶ 3 θηλέων, μετὰ 22 διδασκάλ. 3 διδασκαλοῦ. 696 μαθητῶν καὶ 110 μαθητριῶν. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λασιθίου ἐν ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ 6 δημοτικὰ ἀρρένων μετὰ 9 διδασκάλων 232 μαθητῶν καὶ δύο μαθητριῶν. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀρκαδίας ἐν ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ 9 δημοτικὰ ἀρρένων, μετὰ 12 διδασκάλων 353 μαθητῶν καὶ 6 μαθητριῶν. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἱεραπέτρας ἐν ἑλλ.ν. σχολεῖον ἑσπερ. ἡνωμένον μετὰ τοῦ προτύπου δημοτικῶ, εἶναι διοργανωμένον κατὰ τὸ σύστημα τῶν λεγομένων Ἀστικῶν Σχολείων, 9 δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ ἐν θηλέων μετὰ 13 διδασκάλων, μίαν διδασκαλίσσαν, 314 μαθητῶν καὶ 37 μαθητριῶν. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σιτείας ἐν ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ 20 δημοτικὰ ἀρρένων μετὰ 23 διδασκάλων, 792 μαθητῶν καὶ 114 μαθητριῶν. (Ἐκ τῆς ἐν Ἡρακλείῳ Ἐβδομαδοῦς.)

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΝ

Γερμανία. — Ἡ Γερμανία θρηνεῖ τὴν ἀπώλειαν δύο μεγάλων αὐτῆς παιδαγωγῶν, οἵτινες δι' ἐξόχων συγγραφῶν καὶ πολυχρονίου διδασκαλίας τὰ μέγιστα ὠφέλησαν τὴν πατρίδα αὐτῶν καὶ ἐγένοντο αἴτιοι, ἵνα καὶ ἄλλα ἔθνη κατὰ τὰς παιδαγωγικάς αὐτῶν ἀρχάς ῥυθμίσωσι τὴν παιδαγωγικὴν αὐτῶν κίνησιν. Εἶναι δὲ αὗτοι ὁ διδάκτωρ Kehr ἀποθνήσκων ἐν Erfurt τῇ 18 Ἰανουαρίου, καὶ ὁ καθηγητὴς Stoy ἐν Ἰένῃ τῇ 23 τοῦ αὐτοῦ μηνός.

Ὁ Κάρολος Kehr γεννηθεὶς τῷ 1830 ἐν τῷ δουκάτῳ τοῦ Saxe—Gotha, ἤρξατο τοῦ σταδίου τοῦ ὄ; ἀπλοῦς διδάσκαλος; ἐγένετο δὲ ἔπειτα διδάσκαλος; ἐν τῷ τῆς Gotha διδασκαλείῳ καὶ διευθυντῆς αὐτοῦ μετὰ τὴν ἐκ τούτου ἀναχώρησιν τοῦ Dittes εἰς Βιέννην. Τῷ 1864 ὁ ὑπουργὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς Πρωσίας Falk ἐκάλεσεν αὐτὸν διευθυντὴν εἰς τὸ διδασκαλεῖον τοῦ Halberstadt, τῷ 1884 ἀντήλλαξε τὴν θέσιν ταύτην τῆς διευθύνσεως τοῦ διδασκαλείου τοῦ Erfurt. Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Kehr τὸ κυριώτερον εἶναι ἡ ἱστορία τῶν μαθημάτων τῶν ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ διδασκόμενων ἐκ πολλῶν συνιστάμενον τόμων. Τὸ περιοδικὸν τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκιδόμενον, Pädagogische Blätter, εἶναι ἐν τῶν παιδαγωγικῶν ὄργανων, τὸ ὁποῖον λίαν ἐπιτιμᾶται ἐν Γερμανίᾳ.

Ὁ δὲ Κάρολος Volkmar Stoy, γεννηθεὶς τῷ 1815 ἐν Pegau τοῦ Σαξωνικοῦ βασιλείου, ἐσπούδασε τὴν θεολογίαν καὶ ἐγένετο βραδύτερον ὑφηγητὴς ἐν τῇ φιλοσοφικῇ σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἰένης, ὅπου ἔδρασε καὶ παιδαγωγικὸν φροντιστήριον καὶ ἐκπαιδευτικὸν καθίδρυμα. Τῷ 1815 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας; ἐν τῷ αὐτῷ Πανεπιστημίῳ. Ὁ Stoy ἀνήκεν εἰς τὴν Ἐρδερτιανὴν σχολὴν, ἧς τὰς παιδαγωγικάς ἀρχάς ἐξέθηκεν ἐν τῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ του.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ.

1) Ἡ φιλοσοφία τοῦ καλοῦ παρὰ Πλωτίνῳ διατρίβη ἐπὶ ὑψηλοῖς ὑπὸ Γ. Μ. Βιζυηνοῦ διδάκτορος καὶ καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας ἐν ταῖς ἐν Ἀθήναις γυμνασίαις. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἀττικῶν Μουσείου 1884.

Τὴν μακρὰν πραγματείαν ταύτην (ἐκ σελιδῶν 125) ἔγραψεν ὁ κ. Βιζυηνὸς μελετήσας μὲν τοὺς διασημοτέρους ἐκ τῶν νεωτέρων Γερμανῶν, Γάλλων καὶ Ἀγγλῶν συγγραφέων τοὺς περὶ Πλωτίνου γράψαντας, ἐξαίρετως ὁμῶς εἰς τὰς ἀρχαίας ἐγκύψας πηγάς. Ἐπαινοῦντες τὴν σπουδαίαν ταύτην ἐργασίαν τοῦ κ. Βιζυηνοῦ, θεωροῦμεν καλὸν νὰ ἀναγράψωμεν τὸν ἐπίλογον αὐτῆς. «Τοιαύτη ἡ καλολογία τοῦ Πλω-

τίνου, ὅπως ἡμεῖς τὴν ἀντελήφθημεν, ἀναδιφήσαντες καὶ παραβαλόντες πάντα ἀνεξαίρετως τὰ χωρία, ἐφ' ὧν φρίνεται βασιζομένη. Ἐκ τοῦ σημείου τούτου ἐπιστρέφοντες τὸ βλέμμα ἐπὶ τῆς ἡμετέρας μελέτης εὐρίσκομεν, ὅτι ἐξ ὧν ἀνέγνωμεν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος παρὰ τοῖς ξένοις, οὔτε πολλὰς τινὰς γνώμας ἐξήρουμεν ἐν ταῖς σελίσιν ἡμῶν οὔτε μακρὰ τινὰ χωρία παρεθήκαμεν. Τοῦτο συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἀρχικὴν ἡμῶν ποθέσιν, ἧτις ἦτο: νὰ μὴ ἐπαναλάβωμεν ὅ,τι οἱ ἄλλοι εἶπον ἐν συντόμῳ περὶ τῆς καλολογίας ἐνός τῶν μεγίστων φιλοσόφων τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ νὰ ἐκθέσωμεν εὐλήπτως καὶ σαφῶς, τί ἡμεῖς αὐτοὶ εὔρομεν παρ' αὐτῷ περὶ τοῦ καλοῦ εἰρημένον καὶ πῶς τὸ ἐνόησαμεν. Ἐὰν ἐν τισὶ τῶν ἐρμηνειῶν ἡμῶν ἠπατήθημεν, ὅπερ εἶναι λίαν πιθανόν, προκειμένου περὶ φιλοσόφου, οἷος ὁ Πλωτίνος, θὰ ἤμεθα, ἠλπίζομεν, συγγνωστοὶ ὑπ' ἐκείνων ὅσοι κατανοοῦσιν, ὅτι ἐπίτηδες πρὸς ὀριστικὴν διευκρίνισιν τῶν μέχρι τούδε κακῶς ἢ ἀσαφῶς ἐρμηνευθέντων ἐν τῇ καλολογίᾳ τῶν νεοπλατωνικῶν, περισυναξάμεν καὶ ἐσημειώσαμεν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἅπαντα σχεδὸν τὰ σχετικὰ πρὸς αὐτὴν χωρία ἐκ τῶν Ἐνεαδῶν τοῦ Πλωτίνου, ἀπλοποιήσαντες καὶ διευκολύναντες οὕτω τὸ ἔργον τῶν μεθ' ἡμῶν ἐπιληφθησομένων τῆς ὀρθοτέρας αὐτῶν ἐρμηνείας».

2. Λογιστικὴ ἢτοι Ἀριθμητικὴ τοῦ βίου μετὰ πολλῶν προβλημάτων κατὰ τὸ ψυχολογικὸν σύστημα πρὸς χρῆσιν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ὑπὸ Γερ. Π. Βανδώρου Νομαρχιακοῦ δημοδιδασκάλου ἐν Κεφαλληνίᾳ. Μέρους δεύτερον, ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου ὁ «Παλαμίδης» 1884. Τιμᾶται δραχμῆς.

Δὲν εἶδομεν τὸ α' μέρος τῆς λογιστικῆς τοῦ κ. Βανδώρου, ὡς ὁμῶς ἐκ τοῦ δευτέρου εἰκάζομεν, ἐπὶ τῶν αὐτῶν βάσεων θὰ ἦναι καὶ ἐκεῖνο συνεταγμένον. Τὸ β' τοῦτο μέρος τῆς ἀριθμητικῆς ἀρχεται ἐκ τῶν δεκαδικῶν καὶ περατοῦται εἰς τὴν μέθοδον τῆς μίξεως. Ἡ ἀριθμητικὴ αὕτη ἀναλυτικὴ μεθόδῳ χωρμένη, προβαίνει ἐκ τῶν συγκεκριμένων εἰς τὰ ἀφηρημένα, ἐκ τῶν ἀπλῶν εἰς τὰ σύνθετα καὶ ἐκ τῶν παραδειγματῶν εἰς τοὺς κανόνας, παρασκευάζει δὲ τὰς διαφόρους ἀριθμητικὰς πράξεις ὑπὸ τὸν τύπον ὑποδειγματικῶν διδασκαλιῶν κατὰ τὰς περὶ τούτου ὁδηγίας τῆς διδακτικῆς.

3. Ἡμερολόγιον δημοδιδασκάλου ἢτοι ἡ παιδαγωγία ἐν τῇ πράξει ὑπὸ Βλασίου Γ. Σκορδέλη. Ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ ἐκδότῃ Ἀνέστη Κωνσταντινίδῃ 1885. Τιμᾶται δραχ. 2,50.

Τὸ ἡμερολόγιον τοῦ διδασκάλου εἶναι σύνοψις τῶν περὶ τὸ διδάσκειν δυσκολιῶν τοῦ πρωτοπείρου διδασκάλου, εἰκονίζει δὲ καὶ περιγράφει μετὰ τρόπου ἐπαγωγῆς πολλὰ παιδαγωγικὰ ζητήματα. Τὰ καθήκοντα τοῦ διδασκάλου δὲν ἐκτίθενται ὡς ἐν τῇ ἠθικῇ καὶ παιδαγωγικῇ ξηρῶς, ἀλλὰ μετὰ χάριτος καὶ δὲν κουράζουσι ποσῶς τὸν ἀναγνώστην. Ἐπιφυλασσόμενοι νὰ ἀναλύσωμεν ἀκριβῶς αὐτὸ ἐν τῷ προσηγεῖ φυλλαδίῳ, ἤδη συνίσταμεν παντὶ δημοδιδασκάλῳ τὴν πρόσκτησιν αὐτοῦ. Τοιούτων ἔργων δὲν εὐμοιρεῖ ἡ πενιχρὰ ἡμῶν παιδαγωγία· εἶναι δὲ ἀξίος ἐνθάρτυσεως ὁ κ. Σκορδέλης ἀφιερῶν τὰς ὀλιγίστας τῆς ἀναπαύσεώς του ὥρας εἰς συγγραφὴν ἔργων συντελούντων πρὸς ὠφέλειαν τῆς ἀθλίας καταστάσεως τῆς δημοτικῆς παιδείσεως.

4. Ἰγνατίου Μοσχάκη ὑφηγητοῦ τῆς Θεολογίας Ἐρμηνεία περιουσιῶν τοῦ Εὐαγγελίου· ἐκδίδεται δαπάνῃ Ἀνέστη Κωνσταντινίδου. Περιεχόμενον ἢ ἐπὶ τοῦ ὄρους ὀμιλία, αἱ παραβολαί, διάφοροι περικοπαί. Ἐν Ἀθήναις βιβλιοπωλεῖον ὁ «Κοραῆς» ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Ἀττικῆς Μουσείου» 1885. Τιμᾶται δρ. 2,50. Ὁ κ. Μοσχάκης ὁ,τι διδάσκει, ἐννοεῖ νὰ τὸ ἐπεξεργάζεται καὶ τὸ δημοσιεύῃ πρὸς ὠφέλειαν τῶν μαθητῶν του. Ἄν τοῦτο ἔπραττον καὶ ἄλλοι πελυχρονίως διδάσκοντες τὰ μαθήματά των, ἤθελον ὑπάρχει πλέον εἰς τοὺς σπουδάζοντας πρόχειρα τὰ ἀναγκαῖα πρὸς ἰδίαν αὐτῶν μελέτην βιβλία καὶ δὲν θὰ ἠναγκάζοντο νὰ ἀντιγράφωσιν ἐπ' ἀπωλείᾳ πολυτίμου μαθητικῆς χρόνου. Τὴν ἔρμηνείαν ταύτην τῶν περιουσιῶν τοῦ Εὐαγγελίου ἐδίδασκεν ὁ κ. Μοσχάκης ἐν τῷ διδασκαλεῖῳ Ἀθηνῶν, ἐπόμενος τῷ προγράμματι τοῦ ὑπουργείου τῆς Ἐκπαιδεύσεως. Ἐν ταῖς περιουσιῶσι δὲ ταύταις συνελέγησαν καὶ ἠρμηνεύθησαν παραβολαί, ὀμιλίαι καὶ διάφοροι ἄλλαι περικοπαί ἐν αἷς βραβεία ἢ χριστιανικὴ διδασκαλία. Ἡ ἔρμηνεία δ' αὕτη τοῦ κ. Μοσχάκη δὲν εἶναι ξηρὰ γραμματικὴ, ἀλλ' ἐξαιρεῖ τὸ ἠθικὸν πρὸ πάντων συναίσθημα τοῦ ἀναγνώσκοντος, ὅπερ διὰ γλώσσης καθαρᾶς καὶ ζωηρᾶς ἐκφράσεως, καθιστᾷ τερπνὸν καὶ ἐπαγωγὸν τὰ θεῖα βήματα. Συνίσταμεν τὴν πρόσκτησιν τοῦ βιβλίου τούτου, οὐ μόνον εἰς τοὺς δημοδιδασκάλους, ἀλλὰ καὶ παντὶ μαθητῇ καὶ αὐτοῖς ἔτι τοῖς κυρίοις τοῦ οἴκου καὶ τοῦ λαοῦ.

5) Ἀποστόλης ὁ Θαλασσινὸς ἢ νέος Ῥουβινῶν προσηροσμένος εἰς τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, τὴν ἱστορίαν καὶ γεωγραφίαν τῆς Ἑλλάδος πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων ὑπὸ Μ. Βρατσάνου Δ. Φ. καὶ πρώην Διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις Διδασκαλεῖου. Ἐκδόσις τετάρτη. Ἐν

Ἀθήναις παρὰ τῷ ἐκδότῃ Σ. Κ. Βλαστῷ 1885. Ἡ ἔκδοσις αὕτη διακρίνεται τῶν προηγουμένων, διότι καὶ ξυλογραφήματα οὐκ ὀλίγα πρὸς κατάληψιν τοῦ κειμένου καὶ εἰς τὴν ἐποπτικὴν διδασκαλίαν συντελοῦντα παρενεβλήθησαν καὶ τὸ λεκτικὸν ἐγένετο ἀπλούστερον. Τὸ βιβλίον τούτο μετὰ τὰς γενομένας βελτιώσεις κατέστη κατάλληλον εἰς τοὺς παιδᾶς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἐθνικὸν ἀνάγνωσμα.

ΠΩΣ Ἡ ΓΕΡΤΡΟΥΔΗ ΔΙΔΑΣΚΕΙ
ΤΑ ΕΑΥΤΗΣ ΤΕΚΝΑ.
(συνέχ. ἐκ τοῦ φύλλ. 2 σελ. 96).

Ἐρχομὲν ἄρα, ὅτι εἶναι ὁ μόνος, ὅστις ὑπῆρξεν οὕτω κακῶς ὑπὸ τῆς φύσεως πεπρωτισμένος. Πᾶς ἀγαθὸς διδάσκαλος, ἐσκέπτετο, ἐφείλει νὰ εἶναι ἰκανὸς νὰ ὀρίξῃ ζητήματα ἐπὶ πάντος εἶδους ἠθικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἀντικειμένων καὶ νὰ ἐπιτυχάνῃ παρὰ τῶν παιδῶν ἀποκρίσεις ὀρθὰς καὶ ὠρισμένας 1.

1. Τὸ μέρος τοῦτο τὸ πραγματευόμενον περὶ κατηχητικῆς καὶ Σωκρατικῆς μεθόδου φαίνεται ὀλίγον συγκεχυμένον. Πρὸς εὐκόλον κατανόησιν τῆς διαφορᾶς ταύτης λέγομεν, ὅτι ἡ κατηχητικὴ μέθοδος ἔχει ἐρωτηματικὴν μορφήν· κατ' αὐτὴν ὁ διδάσκαλος ἀπευθύνει ἐρωτήσεις, ὁ δὲ μαθητὴς ἀποκρίνεται: Αἱ ἐρωτήσεις ὁμοίως καὶ αἱ ἀποκρίσεις εἶναι προεξευρημέναι, διδάσκαλοι δὲ καὶ μαθηταὶ εἶναι ἠναγκασμένοι νὰ μὲνωσι πιστοὶ εἰς τὸ γράμμα τοῦ κατηχητικῶς γεγραμμένου βιβλίου. Ἐνομοθέτη δὲ τῆς μεθόδου αὐτῆς κατηχητικῆς ἐκ τῆς κατηχητικῆς, ἧς ἡ ὕλη εἶναι συντεταγμένη εἰς ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις. Ἡ κατηχητικὴ αὕτη μέθοδος ἐκ τῆς κατηχητικῆς εἰσῆλθη καὶ εἰς ἄλλα μαθήματα, ἐν χρήσει ὄντα καὶ νῦν παρὰ τοῖς ἀπλουστέροις τῶν δημοδιδασκάλων· οὕτως ἔχομεν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ γεωγραφίαν καὶ ἄλλα τινὰ κατηχητικῶς συντεταγμένα. Τὴν μέθοδον δὲ ταύτην κατακρίνων ὁ Πισταλάτης λέγει ὅτι εἶναι φητικισμὸς ἀκατανόητος· ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ἡμεῖς δὲ προστίθεμεν καὶ ὑπὸ τῶν διδασκάλων. Ἡ δὲ Σωκρατικὴ εἶναι ἡ τέχνη τοῦ καθοδηγεῖν τὸν μαθητὴν ἐν μορφῇ διαλόγου διὰ σκοπίμων ἐρωτήσεων οὕτως, ὥστε αὐτὸς νὰ εὐρίσκη, ὅτι θέλει τις νὰ μεταδῶσθαι εἰς αὐτόν. Οὐδὲν λοιπὸν ἔχει κοινὸν μετὰ τῆς κατηχητικῆς ἢ τὸ ἐρωτηματικὸν εἶδος, εἰ καὶ παρ' ἐκείνη, ὡς εἴπομεν, εἶναι διαγεγραμμένα καὶ αἱ ἐρωτήσεις καὶ αἱ ἀποκρίσεις, παρὰ ταύτη δὲ ἐν τῇ διδασκαλικῇ ἐνεργείᾳ καὶ πράξει προσέρχονται. «Ὁ Σωκρατικὸς, λέγει ὁ Αἰνδιερός (σελ. 226 μετ. Χ. Παπαδοπούλου) ὁδηγεῖ τὸν μαθητὴν εἰς τὸ κενὸν οἰκὸπυλον, σκέπτεται μετ' αὐτοῦ πῶς· πρέπει ν' ἀρχίσῃ, ἵνα ἀνεγείρῃ οἰκίαν, παρασκευάζει κατὰ διάνοιαν τὸ ὄλιγον καὶ συναρμῶζει τοὺς λίθους· ὁ μαθητὴς μαν

Ἐκ τύχης ἔζη οὗτος ἀκριβῶς ἐν χρόνοις, καθ' οὓς ἡ κατήχητικὴ διδασκαλία ἦτο ἐν ὑπολήψει, ἢ ὀρθότερον εἰπεῖν, εἶχεν ἡ μεγάλη αὐτὴ τέχνη τῆς διδασκαλίας ἐξευτελισθῆ καὶ παραμορφωθῆ διὰ τῆς ἀναμίξεως χυδαίου καὶ τύπων σχολαστικῶν. Ἐσκέπτοντο τότε νὰ ἐξεργείωνται διὰ τῶν μέσων τούτων τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν καὶ νὰ βελτιώσωσιν, ἀληθῶς εἰπεῖν, αὐτὴν διὰ μικρολογιῶν οὐδεμίαν ἐχουσῶν ἀξίαν· ἀλλ' ἐκ τοῦ ὄνειρου τούτου ἄρχονται ἤδη, ὡς πιστεύω νὰ ἐξεργείωνται.

Ὁ Krüsi ἐκοιμήτο ἀκόμη νήδυμον ὕπνον, βαυκαλόμενος ὑπὸ ἀπληγῆ τερπνοῦ ὄνειρου. Ἐπρεπε πολὺ ἰσχυρῶς τὸ ὄνειρόν του τὸ νὰ τὸν ἐξηπάτα, ἄλλως δὲν θὰ ἠδύναμην νὰ ἐξηγήσω, πῶς τέκνον τοῦ Appenzell, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀπλήν ταύτην σκέψιν. Ἰνὰ ὁ ἀστερίας καὶ ὁ ἀσπὸς ἐκλάβωσι τὰ τῶν ἄλλων πτηνῶν ὡς, ὡς ἰδίᾳ ἑαυτῶν, πρέπει νὰ τεθῶσιν εἰς τὰς φωλεὰς τῶν». Ἐφλέγετο ἐξ ἐπιθυμίας νὰ ἐκπαιδευθῆ εἰς τέχνην, ἣτις τῷ ἐφαινετο ἀπαράιτητος πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του. Οὕτως, ὅτε ἡ ἀναχώρησις τῶν μεταναστῶν τοῦ Appenzell παρέσχεν αὐτῷ τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν Fischer, συνέλαβε καὶ τότε πάλιν τὰς ζωηροτάτας ἐλπίδας. Ὁ Fischer πράγματι οὐδενὸς ἠμέλησεν, ἵνα καταστήσῃ αὐτὸν διδάσκατον ἀπὸ τῆς ἀπληγῆς τῆς ἐπιθυμίας.

1. Κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1799-1800 ἡ ἀνατολικὴ Ἑλβετία, θέατρον τοῦ μεταξὺ Γάλλων Αὐστριακῶν καὶ Ῥώσων πολέμου ἐμαστιζέτο ὑπὸ πείνης. Ἡ δυστυχία κατέστη τόσον μεγάλη, ὥστε πολὺ ἀριθμὸς γονέων ἠναγκάσθησαν νὰ πέμψωσι τὰ τέκνα τῶν πλησίον τῶν συμπατριωτῶν τῶν τῶν ἐν τοῖς δυτικοῖς καντωνίοις, οἵτινες θαυμασίως τὰ περιποιήθησαν. Τὸν μῆνα Δεκεμβρίου ἐγραψεν ὁ Fischer εἰς τὸν φίλον του Steinmüller ἐφημέριον ἐν Gais, ἵνα ἐπιφορτισθῆ καὶ τοποθετήσῃ τριακόσιον τῶν παιδίων τούτων ἐν Βερτρούδ καὶ ἐν τοῖς πέριξ αὐτοῦ. Ὁ Krüsi ἐφέληθη ὑπὸ τοῦ ἐφημερίου του νὰ συνοδεύσῃ τοὺς μικροὺς μιτανάστas, καὶ οὕτω ἐνεκατέστη ἐν Βερτρούδ, ἐξακολουθῶν νὰ διδάσκῃ τοὺς μαθητὰς του ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Fischer.

Ὁ Krüsi ἀπεχωρίσθη τοῦ Πεταλότση τῷ 1817 ἐξαναγκασθεὶς ὑπὸ τῶν περιστάσεων. Ἰδρυσεν ἐν ἰδιωτικῶν σχολεῖον εἰς τὸ Ὑβερδόν, ἐπιφορτισθῆ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐπαρχιακῆς σχολῆς τοῦ Trogen, ἔπειτα τῷ 1833 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐν Gais διδασκαλείου. Ἀπέθανε δὲ ὁ ἀνὴρ οὗτος τῇ 25 Ἰουλίου 1844 ἐν ἡλικίᾳ 69 ἐτῶν.

λον κατὰ τὰς ἀρχὰς του. Τοῦτο μόνον παρατηρῶ, ὅτι ὁ Fischer ἔσπευτε νὰ ἐξακοντίσῃ τὸν Krüsi εἰς τὰ νέφη ἐπιπολαίου διδασκτικοῦ συστήματος, πρὶν ἢ ἐργασθῆ νὰ σαφηνίσῃ εἰς αὐτὸν τὰς ὁποίας ἐμελλε νὰ διδάξῃ στοιχειώδεις γνώσεις.

Ὁ Krüsi τιμᾷ τὴν μνήμην του καὶ ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ μετὰ σεβασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης, ὡς περὶ εὐεργέτου καὶ φίλου. Ἀλλ' ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἀλήθειαν (δι' ἧς ἡ καρδιά μου ἠνούτο μετὰ τῆς τοῦ Fischer) ἀπικτεῖ νὰ μὴ ἀφήσῃ ἀσφαλὲς καὶ σκοτεινὸν κανὲν ζήτημα, καμμίαν φυσικὴν περίστασιν, δι' ἧς θέλει κατορθωθῆ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον νὰ φανερώσῃ ἐν τῷ πνεύματι ἐμοῦ καὶ τῶν συνεργατῶν μου, τὰ αἰσθητά καὶ τὰς ἰδέας, ἐφ' ὧν συμφωνοῦμεν σήμερον. Δὲν θὰ ἀποκρούσω λοιπὸν τὸν θαυμασμὸν τοῦ Krüsi, ὅτε εἶδε μετὰ ποίας εὐκολίας ὁ Fischer μετεχειρίζετο ἐν παντὶ ζήτηματι πληθὺν ἐρωτήσεων, ἅς εἶχεν ἀποτεταμιευμένας, κατακειόμενας, ὅτι ἡμέραν τινα θὰ κατορθώσῃ διὰ τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἐπιμονῆς, νὰ ἐρωτᾷ ἐπὶ πολὺ καὶ ἀπόνως περὶ οἷας δήποτε ὕλης. Ὅσον ὁ Fischer προέβαινε, τόσον ὁ Krüsi δὲν ἠδύνατο νὰ προσποιηθῆ, ὅτι διδασκαλεῖον, σχολὴν προτιθέμενον νὰ ὑψώσῃ διδασκαλὸν χωρίου εἰς τόσον ὕψος τέχνης τοῦ ἐρωτῆτην, θὰ ἦτο βεβαίως καθίδρυμα παράτολμον.

Ἐφ' ὅσον ἐργάζετο μετὰ τοῦ Fischer, ἐπὶ τοσοῦτον τῷ ἐφαινετο ὑψηλὸν τὸ ὄρος, ὅπερ ἠρθῆτο ἐμπροσθέν του, καὶ ἐλάσσῃ ἠσθάνετο τὴν δύναμιν, ἣτις τῷ ἦτο ἀναγκασία, ὡς καλῶς ἔβλεπεν, ἵνα φθάσῃ εἰς τὴν κορυφὴν. Ἀπὸ τῶν πρώτων ὅμως ἡμερῶν τῆς ἀφίξεώς του παρὰ τῷ Fischer, μὲ εἶχεν ἀκούσει ὁμιλοῦντα περὶ τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ λαοῦ· εἶχον δὲ κηρυχθῆ εὐτόλμως κατὰ τῆς σωκρατικῆς μεθόδου τῶν ὑποψηφίων μᾶς, καὶ εἶχον ἀποφανθῆ, ὅτι δὲν συμμερίζομαι διόλου τὴν γνώμην νὰ παρέχωμεν πρωϊαίτερον τοῦ δέοντος ἐπὶ παντοδαπῶν ἀντικειμένων ἐν πρόσχημα ὀριμότητος εἰς τὰς κρίσεις τοῦ παιδός· ὅτι προετίμων μᾶλλον νὰ ἀναβάλω τὰς κρίσεις ταύτας ὅσον τὸ δυνατὸν βραδύτερον, μέχρις οὗ τὸ παιδίον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἤθελε στρέψῃ τὴν προσοχὴν του πρὸς ὅλας τὰς ἐπόψεις καὶ ἐννοήσῃ καλῶς ἐν πάσαις ταῖς λεπτομερείαις ἐν ἑκάστον τῶν ἀντικειμένων, ἐφ' ὧν ἤθελε κληθῆ νὰ ἀποφασίσῃ, καὶ ἤθελεν ἐξοικειωθῆ τελείως πρὸς τὰς λέξεις, τὰς δηλούσας τὴν φύσιν καὶ τὰς ιδιότητας αὐτῶν. Ὁ Krüsi ἠσθάνθη ἀμέσως, ὅτι ὡς πρὸς τοῦτο ἔσφαλλε, καὶ συνεπέρανεν, ὅτι εἶχε χρειάν καὶ αὐτὸς τῆς αὐτῆς διευθύνσεως, ἣν ἤθελον νὰ δώσω εἰς τὰ παιδιά μου.

Ἐνῶς ὁ Fischer ἐτέρωθεν κατέβηκεν ὄλας αὐτοῦ τὰς προσπάθειας, ἵνα τον μυσταγωγῆσιν εἰς τὰ διάφορα εἶδη τῶν γνώσεων καὶ νὰ τον παρασκευάσῃ εἰς τὸ διδάσχειν αὐτά, ὁ Krüsi ἐπειθετο καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ὅτι δὲν ἤθελεν ἐπιτύχει τίποτε διὰ τῶν βιβλίων, ἀφοῦ τῷ ἔλειπον πανταχόθεν, αἱ μᾶλλον στοιχειώδεις γνώσεις καὶ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς γλώσσης, γνώσεις, ὧν τὴν κτῆσιν προϋποθέτουσι τὰ βιβλία ταῦτα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πλήρη. Ὅ,τι δὲ ἐνίσχυσε πρὸς τούτοις αὐτὸν εἰς ταύτην τὴν ἐκτίμησιν τοῦ εἰδέναι ἑαυτόν, ἦτο ὅτι ἔβλεπε διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὀφθαλμῶν τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἐπετύγχανον ὁδηγῶν τοὺς μαθητάς μου ὅπισθεν εἰς τὰς πρώτας βαθμίδας τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, ὡς καὶ ἡ ἐπιμονή μου νὰ κρατῶ αὐτοὺς εἰς ταύτας τὰς στοιχειώδεις γνώσεις. Πᾶσαι αἱ γινώμαι του περὶ τῆς διδασκαλίας καὶ πᾶσαι αἱ θεμελιώδεις ιδέαι, ἃς εἶχε σχηματίσει περὶ τούτου τοῦ θέματος, μετεβλήθησαν. Ἐνόησεν ἔκτοτε, ὅτι πάντα τὰ μέσα, οἷς ἐχώρηεν, ἔτεινον μᾶλλον εἰς τὸ νὰ ἀναπτύξωσι τὴν δύναμιν τοῦ παιδίου κατὰ βῆθος, ἢ νὰ παραγάγωσι μεμονωμένα ἀποτελέσματα ἐφ' ἑκάστου τούτων τῶν μέσων, καὶ ἡ δραστικότητα ταύτης τῆς ἀρχῆς, ἐκτεινομένη εἰς τὸ σύνολον τῆς μεθόδου τῆς ἀγωγῆς, τῷ ἀπέδειξεν, ὅτι κατὰ τούτον τὸν τρόπον καταβάλλουσιν εἰς τὴν διανοίαν τῶν παιδίων τὰ θεμέλια τῶν γνώσεων καὶ τῶν περαιτέρω προὔδων, ἃς ἀδύνατον νὰ ἐλπίζῃ τις δι' ἄλλου συστήματος.

Τούτων γενομένων, τὰ σχέδια τοῦ Fischer πρὸς ἴδρυσιν διδασκαλείου προσέκοψαν ἐπὶ ἐμποδίων. Ἀνακληθεὶς εἰς τὸ γραφεῖον· οὐ ὑπουργοῦ τῆς ἐκπαιδύσεως, ὧφειλε νὰ ὑπακούσῃ, ἵνα ἀναβάλῃ εἰς καλλιτέρους χρόνους τὴν ἴδρυσιν διδασκαλείου, ἀρκεσθεὶς μόνον νὰ διευθύνῃ μακρόθεν τὰ σχολεῖα τοῦ Βερτρούδ. Ἐπρεπε δὲ τὰ σχολεῖα ταῦτα, χρειὰς ὑπαρχούσης, νὰ ἀναμορφωθῶσιν· ἀλλ' ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ Fischer, αἱ ὑποθέσεις τοῦ κράτους, αἵτινες ἀπερρόφωσαν τὸν χρόνον αὐτοῦ καὶ τὰς δυνάμεις, δὲν τῷ ἐπέτρεπον νὰ πραγματώσῃ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναμορφώσεως· καὶ βεβαίως ἡ ἀπουσία του καὶ παντοδαπαὶ ἐνασχολήσεις του ἤθελον πάντοτε τὸν ἐμποδίζει νὰ θέσῃ εἰς ἐνεργεῖαν τὸ σχέδιόν του. Ἡ ἀναχώρησις δὲ τοῦ Fischer εἶχε δεινώσει ἔτι μᾶλλον τὴν θέσιν τοῦ Krüsi.

(Ἐπεταὶ συνέχεια.)

M. B.